

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΑΡΧΑΙΑ Α/Γ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ (ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
373

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1970

ΣΤ'

89

ΣΧΒ

Ηρόδοτος

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΩΡΕΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΤΕΔΙΝ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΤΕΔΙΝ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΤΕΔΙΝ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΤΕΔΙΝ)

ΣΤ'

89

ΣΧΒ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

Ηρόδοτος

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΜΟΥΣΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΛΛΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

αδ. 389

389

1971

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1970

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

007
408
ET2B
343

ΠΡΟΔΟΤΟΥ ΜΟΥΣΑ

(ΕΚΔΟΣΗ)

ΕΚΔΟΣΗ ΜΟΥΣΑ ΜΟΥΣΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΜΟΥΣΑ ΜΟΥΣΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΜΟΥΣΑ ΜΟΥΣΑ
ΕΚΔΟΣΗ ΜΟΥΣΑ ΜΟΥΣΑ
ΕΚΔΟΣΗ ΜΟΥΣΑ ΜΟΥΣΑ

1. Ὁ βίος τοῦ Ἡροδότου

Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη τῷ 484 π.Χ. Πατρίς του ἦτο ἡ Ἀλικαρνασός, πόλις τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καρίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Δωρικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀσίας ἢ Δωρίδα, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, ἀπέναντι τῆς σημερινῆς Δωδεκανήσου, μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Λύξης καὶ ἡ μήτηρ του Δροιώ· ἦσαν δὲ οἱ γονεῖς του πλούσιοι καὶ ἀνῆκον εἰς τὰς καλυτέρας οἰκογενεῖας τῆς πόλεως. Τοῦτο καὶ ἡ ἔμφυτος φιλομάθεια καὶ ἐπιμέλεια τοῦ Ἡροδότου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ οὗτος πληρεστάτην διὰ τὴν ἐποχὴν του μόρφωσιν. Εἰς τοῦτο, φαίνεται, ἐβοήθησε καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρὸς του ποιητῆς Πανύασις, ὁ ὁποῖος ἥσκησεν εὐμενῇ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ φιλομαθοῦς ἀνεψιοῦ του.

Ἀσφαλῶς ὁ Ἡρόδοτος ἐμελέτησε τὰ ἔργα καὶ τῶν ἄλλων προγενεστέρων ποιητῶν, καθὼς καὶ τῶν πεζῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀπεκλήθησαν λογογράφοι, σπουδαιότερος δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο Ἐκταῖος ὁ Μιλήσιος (545-475) π.Χ., ὅστις ἔγραφε «Γῆς περιόδον». Οὗτοι ὑπῆρξαν πρόδρομοι τοῦ Ἡροδότου, ὁ ὁποῖος ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Διότι εἰς πολλὰ τοὺς ἐμιμήθη καὶ πλείστας πληροφορίας ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' ὑπερέβαλεν ὅλους, διότι, ἐνῶ ἐκεῖνοι κυρίως ἠσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ συγγράψουν γενεαλογίας ἢ καταλόγους πόλεων, ὁ Ἡρόδοτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατ' ἐξοχὴν ἱστορικός· διότι πρῶτος κατέγινεν εἰς τὸ νὰ συγγράψῃ συστηματικὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον περιέλαβε τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀξιολόγων πράξεων καὶ τῶν σπουδαίων γεγονότων μιᾶς μακρᾶς χρονικῆς περιόδου, ἣτις εἶχε προηγηθῇ ἀμέσως τῆς ἐποχῆς του. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ τὰ ἔργα ὅλων τῶν παλαιότερων του πεζογράφων—πλὴν ὀλίγων ἀποσπασμάτων—ἀπωλέσθησαν, Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου περισφύζεται ἀκέραιον καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον σπουδαῖον, τερπνὸν καὶ ὠφέλιμον ἀνάγνωσμα.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰς ἀπὸ τὰς περιπετείας τοῦ βίου του. Νεαρὸς μετέσχε μετὰ τοῦ θείου του στάσεως, ἣτις ἀπέβλεπεν εἰς ἐκθρόνισιν τοῦ τυράννου τῆς Ἀλικαρνασσὸς Λυγδάμιδος, ἐγγόνου τῆς Ἀρτεμισίας. Ἀλλ' ἡ στάσις αὕτη ἀπέτυχε καὶ ὁ μὲν Πανύσις ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ἡρόδοτος κατέφυγεν εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον Σάμον. Βραδύτερον, τῷ 454 π. Χ., κατόπιν νεωτέρας ἐξεγέρσεως ὁ τύραννος Λύγδαμις ἀνετράπη πράγματι καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν. Μετ' ὀλίγον ἔνεκα νέων δυσαρεσκείων, ὀφειλομένων ἴσως εἰς φθόνον συμπολιτῶν του, ἐγκατέλειπε ἐκ δευτέρου καὶ ὀριστικῶς πλέον τὴν πατρίδα του.

Ἐκτοτε ἀρχίζει τὰς μεγάλας περιοδοίας του. Τῷ 445 π. Χ. ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐγνώρισε τὸν Περικλέα. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου ἔργου του καὶ τμήματα αὐτοῦ ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι τοῦ ἀπένειμαν δι' αὐτὸ ἀμοιβὴν 10 τάλαντων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 444 π. Χ. μετέσχε τῆς ἀποικίας, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Θουρίους (τὴν πρῶν Σύβαριν) τῆς Κ. Ἰταλίας καὶ ἔγινε πολίτης αὐτῆς, διὸ καὶ Θούριος ἀπεκλήθη, ἀπέθανε δ' ἐκεῖ τῷ 424 π. Χ. (κατ' ἄλλους τῷ 410 π. Χ.).

Ἡ περιέργεια, ἡ ὁψία τῆς μαθήσεως καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν ὥθησαν τὸν Ἡρόδοτον εἰς μεγάλας περιηγήσεις καὶ μακρὰ ταξίδια, διὰ τὰ ὁποῖα ἐδαπάνησεν ἀφειδῶς χρόνον, κόπον καὶ χρῆμα. Τὸ πρῶτον μέγα ταξιδίον του φαίνεται, ὅτι ἐπεχείρησε περὶ τὸ 460 π. Χ. εἰς Αἴγυπτον, ὅπου τῇ βοηθείᾳ διερμηνέων ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συζητήσεις πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων, παρὰ τῶν ὁποίων ἔλαβε πολυτίμους πληροφορίες, πρὸς Νότον δὲ ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης πόλεως. Ἐτερον μέγα ταξιδίον ἐπεχείρησε περὶ τὸ 450 π. Χ. εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας. Ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Ἐφεσον διὰ μέσου τῶν Σάρδεων καὶ ἀκολουθῶν τὴν μεγάλην βασιλικὴν ὁδὸν τῶν Περσῶν, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ διανύσῃ τις πεζοπόρος ἐχρειάζετο τότε ἐνενήκοντα ἡμέρας, ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Περσίας, τὰ Σοῦσα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανῆλθε τῷ 432 π. Χ., πλὴν ἄλλων μερῶν, ἐπεσκέφθη τὸ πεδῖον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀρχαίου μαντείου τῆς Δωδώνης τῆς Ἠπείρου. Ὁρμώμενος ἐκ τῶν Θουρίων ἐπεσκέφθη τὴν λοιπὴν Κ. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σι-

κελίαν. Εἰς ἄλλο μέγα ταξίδιον ἔφθασεν εἰς τὰ βάθη τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὴν Κολχίδα, καὶ πρὸς Βορρᾶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Κύπρον, τὴν Φοινίκην, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ πλείστας ἄλλας χώρας.

Καρπὸς ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπισκέψεων καὶ τῶν μελετῶν του ὑπῆρξε τὸ μέγα ἱστορικόν του ἔργον.

2. Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου

Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὠνόμασεν «Ἰστορίης ἀπόδεξις», μεταγενέστερον δ' ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν φιλολόγων τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦ ὀνόματος «Μοῦσαι», διηρέθη ὑπ' αὐτῶν εἰς ἐννέα βιβλία, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπεδόθη τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἐννέα μουσῶν. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ὅλου ἔργου στρέφεται περὶ τὴν σύγκρουσιν Ἑλλάδος καὶ Περσίας, γενικώτερον δὲ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, κρίνει ὅμως σκόπιμον νὰ προσθήσῃ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λαοὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους Ἕλληνες καὶ Πέρσαι ἦλθον εἰς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπαφὴν. Τοιουτοτρόπως τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος.

Εἰς τὸ Α' βιβλίον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Κλειώ», ὁ Ἡρόδοτος ἐκθέτει ἐν ὀλίγοις τὰς μυθικὰς συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἀμέσως δὲ κατόπιν μεταβαίνει εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἱστορεῖ τὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Κροίσου, τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν, καὶ γενικώτερον τὰ κατὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου· ἐν συνεχείᾳ δὲ τὴν προέλευσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐκ τοῦ Μηδικοῦ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν τοῦ βασιλείου τῶν Βαβυλωνίων.

Εἰς τὸ Β' βιβλίον, τὴν «Εὐτέρπη», ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν νῆον καὶ διάδοχον τοῦ Κύρου Καμβύσην καὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς προσθέτει λεπτομερῶς καὶ πάσας τὰς πληροφορίες, τὰς ὁποίας ἔχει περὶ τῆς χώρας αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ «Εὐτέρπη» σχεδὸν ὁμοιάζει πρὸς εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὸ Γ' βιβλίον, ὅπερ ὀνομάζεται «Θάλασσα», ἱστορεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Καμβύσου κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Λιβύης, τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ τὴν καθάραισιν αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀργάνωσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Εἰς τὸ Δ' βιβλίον, τὴν «Μελομένην», περιγράφει τὴν πρώτην ἐπέκτασιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀτυχῇ ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν Περσῶν εἰς τὴν Νότιον Ἀκτὴν τῆς Μεσογείου, ἦτοι εἰς τὴν Λιβύην.

Εἰς τὸ Ε' βιβλίον, τὴν «Τερψιχόρην», εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους, εἰς τὴν σύγκρουσιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὴν «Ἐπαναστάσιν τῶν Ἰώνων».

Εἰς τὸ Σ' βιβλίον, τὴν «Ἐρατώ», μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων ἐκθέτει τὰς πρώτας ἀποπείρας τῶν Περσῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἦτοι τὴν πρώτην ἀνεπιτυχῇ ἐκστρατείαν τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Δατίδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνης, ἡτις ἀπέληξεν εἰς τὴν «Μάχην τοῦ Μαραθῶνος».

Εἰς τὸ Ζ' βιβλίον, τὴν «Πολύμνιαν», περιγράφει τὴν τρίτην ἐκστρατείαν, ἦτοι τοῦ Ξέρξου, κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς «Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν».

Εἰς τὸ Η' βιβλίον, τὴν «Οὐρανίαν», περιέχονται κυρίως τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν «Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος».

Εἰς τὸ Θ' βιβλίον τέλος, τὴν «Καλλιόπην», ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὴν «Μάχην τῶν Πλαταιῶν», ἐξακολουθῶν δὲ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Σηστοῦ τῷ 478 π. Χ., ἔνθα καὶ τερματίζεται τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον πιθανὸν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐπεξεργασθῇ περισσότερον λόγῳ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του.

3. Ὁ Ἡρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν κατέκριναν τὸν Ἡρόδοτον δι' ἐὺπιστίαν καὶ ἀφέλειαν· διότι πράγματι ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους παραδίδει, ὑπῆρξαν ὑπεροβολικοί. Πρέπει ἐπίσης

νά ομολογηθῇ, ὅτι ὕστερεῖ ὥς πρὸς τὴν μέθοδον, διότι στερεῖται πείρας. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἂν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψεν («ιστορίαν»), τὸ ἔργον του ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τῶν ἔργων πολλῶν μεταγενεστέρων του, π.χ. τῶν *χρονογραφῶν* τοῦ Μεσαίωνα, ἅτινα γέμον ἀνακριβείας, προχειρότητος καὶ ἐπιπολαιότητος. Εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ ὁ Ἑρόδotos παραθέτει εὐχαρίστως σχεδὸν αὐτολεξεῖ τὰς ἀφηγήσεις τῶν πληροφοριοδοτῶν του καὶ παρουσιάζει τὰς τινὰ πρὸς τὴν ἀνεκδοτολογίαν. Πράττει ὅμως τοῦτο μετὰ προσοχῆς καὶ δὲν παραλείπει νὰ προειδοποιῇ ἐπανελημμένως τὸν ἀναγνώστην καὶ νὰ τὸν καθιστᾷ προσεκτικὸν ἐπ' αὐτοῦ. Λέγει «τὰ λεγόμενα ὅφ' ἐκάστου ἀκοῇ γράφω» ἢ «ὁ φείλω λέγειν τὰ λεγόμενα», «πείθεσθαι μὲν οὐ παντάπασιν ὁφείλω καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἔχεται εἰς πάντα λόγον». Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβολῇ ἢ εἰλικρίνεια καὶ καλοπιστία του.

Κατηγορήθη βεβαίως ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ μεροληψίαν καὶ σκόπιμον ἀνακριβείαν, κυρίως λόγῳ τῆς μεγάλῃς του αὐστηρότητος κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν Θηβαίων. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους δὲ ἐγράφη καὶ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς τοῦ Ἑροδότου κακοηθείης», ἀποδοθὲν εἰς τὸν Χαιρωνέα Πλούταρχον. Ἄλλ' ὁ Ἑρόδotos, ὅστις κατήγετο ἐκ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, δὲν ἦτο πολίτης τῆς κυρίως ἢ μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν διεκρίνετο διὰ τὸν στενὸν ἢ τοπικὸν πατριωτισμὸν (τοπικισμόν), ὅστις συνήθως ἐχαρκτήριζε τοὺς ὁμοεθνεῖς μας τῆς κατὰ τὰ ἄλλα λαμπρᾶς ἐκείνης περιόδου. Διὰ τοῦτο τὰ ἐθνικά του αἰσθήματα ἦσαν ἐντόνως πανελλήνια καὶ εἰς τὸ ἔργον του ὁμιλεῖ παντοῦ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐνότητος. Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ κατανοήσῃ καὶ συγχωρήσῃ—καὶ ἡσθάνετο ἀγανάκτησιν δι' αὐτὸ—τὸ ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην ἀναμέτρησιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν εὗρέθησαν Ἕλληνες, οἵτινες ἐτάχθησαν προθύμως πρὸς τὸ μέρος τῶν δευτέρων καὶ κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀποφασιστικὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν—τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἀρχαιότητος—ἠγωνίσθησαν πεισμόνως, ὡς ἔπραξαν οἱ Θηβαῖοι, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν βαρβάρων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἑρόδotos ἐπέτυχε τελικῶς τὸν μέγαν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἔταξεν ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ μεγάλου ἔργου του (Βιβλ. Α', κεφ. 1) «Ἴνα ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστά διαπραχθέντα τὰ μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ δὲ ὑπὸ τῶν βαρβάρων».

ρων μὴ καταστῶσι διὰ τοῦ χρόνου ἐξίτηλα (ἐξαφανισθοῦν)». Πράγματι, ἂν σήμερον γνωρίζωμεν τὰς λεπτομερείας τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος, σχεδὸν ὥς ἂν ἦσαν γεγονότα σύγχρονα ἡμῶν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν γραφίδα, τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Ἡροδότου. Ἄν ἐπίσης τὰ γεγονότα ταῦτα μετὰ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν ἀποτελοῦν κοσμήματα τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, διὰ τὰ ὁποῖα μετὰ πάροδον δύο καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδων ἀκόμη καὶ σήμερον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες καυχώμεθα, τοῦτο πάλιν ὀφείλεται εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἡροδότου, διότι ἄνευ αὐτοῦ αἱ περὶ αὐτῶν ιδέαι μας θὰ ἦσαν ὀμιχλώδεις, σκοτειναί, συγκεχυμέναι καὶ ἀόριστοι. Ὀφείλεται λοιπὸν καὶ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη δι' αὐτὸ πρὸς τὸν Ἡρόδοτον ἐκ μέρους μας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψε συστηματικὴν ἱστορίαν, καὶ ὁ ἰδρυτὴς καὶ πατὴρ αὐτῆς καὶ διδάσκαλος τῶν μεταγενεστέρων, τοῦ ὀφείλεται καὶ παγκοσμίως εὐγνωμοσύνη. Δι' αὐτὸ τὸ ἔργον του ἀπέβη «κλασσικόν» καί, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι καὶ Ἕλληνες, θὰ ἐπιζῇ εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ θὰ εἶναι ἐντροφῆμα τῶν ἀναγνώστῶν του.

Εὐτυχεῖς εἶναι οἱ μαθηταί, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων τὸ ἔργον τοῦτο εὐρίσκεται ἐν μεταφράσει. Ἀκόμη εὐτυχέστεροι θὰ εἶναι ὅσοι ἐξ αὐτῶν δυναθῶν ποτε νὰ τὸ ἀναγνώσουν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

ΚΛΕΙΩ

Ὁ συγγραφεὺς δηλώνει ὅτι σκοπὸς τῶν ἱστορικῶν του ἐρευνῶν ἦτο νὰ διωσῶσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων πράξεις καὶ κατορθώματα εἴτε βαρβάρων εἴτε Ἑλλήνων ὡς καὶ τὴν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπολέμησαν μεταξύ των Ἕλληνες καὶ βάρβαροι.

Ἐξετάζων τὰς αἰτίας αὐτὰς φθάνει μέχρι τῶν μυθικῶν χρόνων, ἀλλὰ παρατηρεῖ ὅτι ἡ πρώτη κυρία ἱστορική αἰτία τῆς ἐχθρας Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ὑπῆρξεν ἡ ὑποταγὴ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν Λυδὸν βασιλέα Κροῖσον.

1. Κροῖσος

6. Ὁ Κροῖσος ἦτο Λυδὸς ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα, υἱὸς τοῦ Ἀλυάτου καὶ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, ποὺ περικλείει ὁ Ἄλυς ποταμός, ὁ ὁποῖος ῥέει ἀπὸ τὸν νότον μεταξύ τῶν Σύρων καὶ Παφλαγόνων καὶ χύνεται πρὸς βορρᾶν εἰς τὸν πόντον, ποὺ καλεῖται Εὐξείνιος. Ὁ Κροῖσος οὗτος, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ποὺ γνωρίζομεν ἡμεῖς, εἰς ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐπέβαλε φόρους, μὲ ἄλλους δὲ ἔγινε σύμμαχος. Ὑπέταξε τοὺς Ἴωνας, τοὺς Αἰολεῖς καὶ τοὺς Δωριεῖς τῆς Ἀσίας, καὶ ἔκαμε φίλους του τοὺς Λακεδαιμονίους. Προτοῦ νὰ βασιλεύσῃ ὁ Κροῖσος, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι, διότι ἡ πρὸ τοῦ Κροίσου ἐκστρατεία τῶν Κιμμερίων κατὰ τῆς Ἰωνίας δὲν προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων, ἀλλ' ἦτο ληστρικὴ ἐπιδρομή.

7-24. Μακρὰ ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἀρχῆς τῶν Λυδῶν ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κροίσου, ποὺ ἐκαλεῖτο Μερμνάδα.

25. Ὁ Ἀλυάττης ὁ Λυδός, ποὺ ἐτελείωσε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Μιλησίων, ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἐβασίλευσε πεντήκοντα ἐπτὰ ἔτη. Αὐτὸς δεύτερος ἀπ' αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν, διότι ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν νόσον, ἀνέθηκεν εἰς τοὺς Δελφοὺς μέγαν κρατῆρα ἀργυροῦν καὶ βάσιν κρατῆρος ἀπὸ σίδηρον κολλητόν, ἀπὸ ὅλα τὰ ἀφιερώματα εἰς τοὺς Δελφοὺς πλέον ἀξιοθέατον, ἥτο δὲ ἔργον τοῦ Γλαύκου τοῦ Χίου, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐφεῦρε τὴν κόλλησιν τοῦ σιδήρου.

26. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλυάττου ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς του Κροῖσος εἰς ἡλικίαν τριάκοντα πέντε ἐτῶν. Αὐτὸς προσέβαλε πρῶτους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τοὺς Ἐφεσίους, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἐπολιορκήθησαν ἀπ' αὐτόν, ἀφίερωσαν τὴν πόλιν των εἰς τὴν Ἀρτεμιν δένοντες ἀπὸ τὸν ναὸν σχοινίον μέχρι τῶν τειχῶν των. Ἡ ἀπόστασις δὲ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἣ ὅποια τότε ἐπολιορκεῖτο, καὶ τοῦ ναοῦ εἶναι ἐπτὰ στάδια. Ἐναντίον τούτων κατὰ πρῶτον ἐπετέθη ὁ Κροῖσος ὕστερα δὲ ἐπολέμησε μίαν μίαν χωριστὰ καὶ μετὰ τὴν σειρὰν τῆς τὰς Ἰωνικᾶς καὶ Αἰολικᾶς πόλεις προφασιζόμενος διάφορα παραπτώματα, εἰς ὅσας ἡδύνατο νὰ εὕρῃ μεγάλα, εἰς ἄλλας δὲ καὶ ἐντελῶς μηδαμινά.

27. Ἀφοῦ λοιπὸν κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς ὅλους, τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀσίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐξοπλίσῃ στόλον καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν νήσων.

Ὁ Βίας ὁ Πριηνεὺς (ἢ κατ' ἄλλους ὁ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος) πείθει τὸν Κροῖσον ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθῇ τῶν προετοιμασιῶν του κατὰ τῶν νησιωτῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμοῦν παρὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτόν, διότι ἔχει ὑποδουλώσει τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιοῦτοτρόπως προετίμησε καὶ ἔκαμε φίλους τοὺς Ἴωνας, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν εἰς τὰς νήσους.

28. Ἀφοῦ ἐπέρασε χρόνος τὰ ἔθνη, ὅσα περικλείει ὁ Ἄλυσ, ὑπεδουλώθησαν ὅλα ἢ σχεδὸν ὅλα...

2. Κροῖσος καὶ Σόλων

29. Εἶχον ὑποταχθῇ τὰ ἔθνη ταῦτα καὶ ὁ Κροῖσος τὰ εἶχεν ἐνώσει μετὰ τὴν Λυδίαν, ὅταν εἰς τὰς Σάρδεις, αἱ ὅποιαι τότε διὰ τὰ πλούτη

των εὐρίσκοντο εἰς μεγίστην ἀκμήν, ἤρχοντο ἐκ τῆς Ἑλλάδος πάντες οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς ἄλλον χρόνον καὶ δι' ἄλλον σκοπὸν ἕκαστος. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦλθε καὶ ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐγίνε νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων κατόπιν παρακλήσεώς των, ἀπεδήμησε διὰ δέκα ἔτη· ἀνεχώρησε δὲ μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἐπισκεφθῇ διαφόρους τόπους, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ καταργήσῃ κανένα ἀπὸ τοὺς νόμους, ποὺ ἐνομοθέτησεν, καθόσον μόνοι των οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ κάμουν τοῦτο, διότι ἦσαν ὑποχρεωμένοι διὰ μεγάλων ὀρκων νὰ πολιτεύωνται ἐπὶ δέκα ἔτη μὲ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ᾔθελεν ἐπιβάλλει εἰς αὐτοὺς ὁ Σόλων.

30. Διὰ τοὺς λόγους λοιπὸν τούτους καὶ διὰ νὰ περιγηθῇ διαφοροὺς τόπους ὁ Σόλων ἀπεδήμησε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸς τὸν Ἄμμασιν καὶ εἰς τὰς Σάρδεις πρὸς τὸν Κροῖσον. Ὅταν ἔφθασεν, ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀπὸ τὸν Κροῖσον. Κατόπιν τὴν τρίτην ἢ τὴν τετάρτην ἡμέραν κατὰ διαταγὴν τοῦ Κροίσου ὑπηρεταὶ περιέφερον τὸν Σόλωνα μεταξὺ τῶν θησαυρῶν καὶ ἐπεδείκνυν εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα ἦσαν μεγάλα καὶ πλούσια. Ἀφοῦ παρετήρησε καὶ ἐξήτασε τὰ πάντα μὲ ἀνεσιν, ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Κροῖσος τὰ ἀκόλουθα· «ὦ ξένη Ἀθηναῖε, ἔχει φθάσει εἰς ἡμᾶς ἡ μεγάλη φήμη τῆς σοφίας σου καὶ τῶν περιγῆσέων σου καὶ ὅτι ἀπὸ ἐπιθυμίαν νὰ ἀποκτήσῃς γνώσεις καὶ ἀπὸ περιέργειαν ἔχεις περιέλθει μέγα μέρος τῆς γῆς. Ἐπιθυμῶ λοιπὸν νὰ σὲ ἐρωτήσω, ἐὰν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶδες κανένα εὐτυχέστατον». Ὁ Κροῖσος ἠρώτα ταῦτα, διότι ἠλπίζεν ὅτι ἦτο ὁ εὐδαιμονέστατος πάντων. Ἀλλ' ὁ Σόλων χωρὶς κολακείαν, ἀλλὰ λέγων τὴν ἀλήθειαν ἀποκρίνεται· «τὸν Τέλλον τὸν Ἀθηναῖον, βασιλεῦ». Ἐκπληκτος ὁ Κροῖσος ἀπὸ τὴν ἀποκρισιν αὐτὴν τὸν ἠρώτησε μὲ περιέργειαν. «Ἀπὸ ποῦ συμπεραίνεις ὅτι ὁ Τέλλος εἶναι ὁ εὐτυχέστερος τῶν ἀνθρώπων;» Ὁ Σόλων ἀπεκρίθη· «πρῶτον μὲν διότι ὁ Τέλλος, ἐνῶ ἡ πατρίς του ἦτο εὐτυχησμένη, ἀπέκτησε παιδιὰ ὠραῖα καὶ ἐνάρετα καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶδε νὰ γεννηθοῦν παιδιὰ, ποὺ ἔζησαν ὅλα. Δεύτερον δὲ διότι καὶ πλούσιος ἀρκετὰ ἦτο ὡς Ἕλληνας καὶ ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν ἐνδοξότατος· διότι εἰς μίαν μάχην τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς γείτονάς των τῆς Ἐλευσίνος, ἀφοῦ ἐπολέμησεν ὁ ἴδιος καὶ ἔτρεψε τοὺς ἐχθροὺς εἰς φυγὴν, ἀπέθανεν ἐνδόξως· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν ἔθαψαν δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐκεῖ, ὅπου ἔπεσε, καὶ τοῦ ἀπέδωσαν μεγάλας τιμὰς». Ἀφοῦ ὁ Σόλων ὠμίλησε πρὸς τὸν Κροῖσον

περί τοῦ Τέλλου καὶ τοῦ ἀπαρίθμησε τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους τὸν ἐθεώρει εὐδαίμονα, ὁ Κροῖσος τὸν ἠρώτησε πάλιν, ποῖον εἶδεν εὐδαιμονέστατον μετ' ἐκεῖνον, μετὰ βεβαιότητος πιστεῦων ὅτι θὰ τὸν κατέτασσε τοῦλάχιστον εἰς τὴν δευτέραν θέσιν. Ἄλλ' ὁ Σόλων ἀπεκρίθη· «τὸν Κλέοβιν καὶ τὸν Βίτωνα· αὐτοὶ δηλαδὴ ἦσαν Ἀργεῖοι καὶ εἶχον ἀρκετὴν περιουσίαν καὶ ἐπὶ πλέον σωματικὴν ρώμην τοιαύτην, ὥστε καὶ οἱ δύο ἦσαν νικηταὶ εἰς ἀγῶνας καὶ μάλιστα λέγεται τὸ ἐξῆς. Οἱ Ἀργεῖοι ἐτέλουν τὴν ἑορτὴν τῆς Ἥρας καὶ ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως ἡ μήτηρ αὐτῶν¹⁾ νὰ μεταφερθῇ ἐπὶ ἀμάξης εἰς τὸ ἱερόν. Οἱ βόες ὅμως δὲν τοὺς ἤρχοντο ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς. Καθὼς ἐβλεπον οἱ νέοι ὅτι ἡ ὥρα παρήρχετο, ἐδέθησαν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν ζυγὸν καὶ ἔσυρον τὴν ἄμαξαν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐφέρετο ἡ μήτηρ αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως τὴν μετέφεραν τεσσαράκοντα πέντε στάδια καὶ ἐφθασαν εἰς τὸ ἱερόν. Ἀφοῦ ἐξετέλεσαν αὐτὴν τὴν πρᾶξιν ὑπὸ τὰ ὄμματα ὅλης τῆς πανηγύρεως, εὗρον θάνατον ἄριστον καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ἡ θεότης ὅτι εἶναι καλύτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποθνήσκῃ παρὰ νὰ ζῇ. Διότι οἱ μὲν Ἀργεῖοι περιεστοίχισαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμακάριζον διὰ τὴν ρώμην των, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα των, διότι εἶχε τοιοῦτους υἱούς. Τότε αὐτὴ γεμάτη ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν πρᾶξιν καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ἐστάθη ἐμπρὸς εἰς τὸ ἄγαλμα καὶ παρεκάλει τὴν θεὰν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς υἱούς της, Κλέοβιν καὶ Βίτωνα, οἱ ὅποιοι τόσον τὴν εἶχον τιμήσει, ὅτι δύναται νὰ συμβῇ εὐτυχέστερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ τὴν προσευχὴν ταύτην, ἀφοῦ ἐθυσίασαν καὶ εὐωχήθησαν, οἱ νέοι ἐκοιμήθησαν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ δὲν ἐξύπνησαν πλέον, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ τέλος τῆς ζωῆς των. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔκαμαν τὰ ἀγάλματά των καὶ τὰ ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς Δελφοὺς εἰς ἐνδειξὴν ὅτι ὑπῆρξαν ἄριστοι ἄνδρες».

32. Ὁ Σόλων μὲν λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δευτέραν θέσιν μετὰ τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων, ὁ Κροῖσος δὲ ὠργίσθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «ὦ ξένη Ἀθηναῖε, σοῦ φαίνεται λοιπὸν τόσον μικρὸν πρᾶγμα ἡ εὐτυχία μου, ὥστε δὲν τὴν παραβάλλεις οὔτε πρὸς τὴν εὐτυχίαν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ;» Ὁ Σόλων ἀπήντησεν· «ὦ Κροῖσε, ἐρωτᾷς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἄνθρωπον, ὅστις γνωρίζει ὅτι ἡ θεότης εἶναι φθονερά καὶ τῆς ἀρέσει νὰ συνταράσσῃ τὰ πάντα. Μὲ τὸν καιρὸν

1) Αὕτη ἦτο Ἰέρεια

βλέπει κανείς και υποφέρει πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἤθελε μήτε νὰ ὑποφέρει μήτε νὰ ἴδῃ.

Οὐδεμία ἡμέρα ἐκ τῶν εἴκοσιν ἐξ χιλιάδων διακοσίων πενήκοντα ἡμερῶν τοῦ ἀνθρώπινου μέσου βίου δὲν φέρει τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρᾶγμα, πὺν ἔφερεν ἡ προηγουμένη.

«Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν, ὦ Κροῖσε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συνεχῆς μεταβολὴ περιστάσεων. Εἰς ἐμὲ δὲ φαίνεται ὅτι εἶσαι καὶ πάρα πολὺ πλούσιος καὶ βασιλεὺς πολλῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνο ὅμως, πὺν μὲ ἡρώτησες, δὲν δύναμαι νὰ σοῦ τὸ εἶπω, πρὶν μάθω πὺς ἐτελειώσῃς καλὰ τὴν ζωὴν σου. Διότι, ὅποιος ἔχει πολλὰ πλοῦτη, δὲν εἶναι καθόλου εὐτυχέστερος ἀπὸ ἐκεῖνον, πὺν ἔχει τὰ καθημερινῶς ἀναγκαῖα, ἐκτὸς ἐὰν τοῦ μείνῃ ἡ τύχη πιστὴ καὶ τελειώσῃ τὸν βίον μὲ ὅλα του τὰ καλὰ. Πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι πλουσιώτατοι εἶναι δυστυχεῖς, ἐνῶ ἄλλοι μὲ τὸ νὰ ἔχουν ὅσα πρέπει εἶναι εὐτυχεῖς. "Ὅποιος εἶναι πλούσιος ἀλλὰ ἀτυχῆς, ὑπερτερεῖ τοῦ εὐτυχοῦς κατὰ δύο μόνον πράγματα· ὁ εὐτυχῆς ὅμως ὑπερτερεῖ τοῦ πλουσίου καὶ ἀτυχοῦς κατὰ πολλὰ. Ὁ πρῶτος μὲν ἔχει πολλὰ μέσα διὰ νὰ ικανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του καὶ διὰ νὰ ἀνθέξῃ εἰς ἓν μέγα δυστύχημα, πὺν θὰ τοῦ συμβῇ. Ὁ δὲ δεῦτερος ὑπερέχει ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὰ ἐξῆς: Δὲν δύναται μὲν νὰ ὑποφέρῃ τὰς συμφορὰς του καὶ νὰ ικανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του ὅπως ἐκεῖνος, ἡ εὐτυχία δὲ ἀπομακρύνει αὐτὰς ἀπὸ αὐτόν. Οὔτε πάσχει οὔτε ἀσθενεῖ οὔτε θλίβεται, ἔχει καλὰ παιδιὰ, εἶναι ὠραῖος· ἐὰν δὲ ἐπὶ πλέον ἔχῃ καὶ καλὸν τέλος τοῦ βίου του, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὅποιον ἐρωτᾷς καὶ ἀξίζει νὰ καλῇται εὐτυχῆς. Πρὶν ὅμως ἀποθάνῃ, πρέπει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ τὸν καλοῦμεν εὐτυχῇ, ἀλλ' εὐνοοῦμενον τῆς τύχης. "Ὅλους μὲν λοιπὸν τοὺς ὄρους τῆς εὐτυχίας νὰ συγκεντρώνῃ εἰς ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατον, καθὼς οὐδεμία χώρα ἐπαρκεῖ νὰ παράγῃ ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἡ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, πὺν ἀκριβῶς ἐλλείπει ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἐκείνη δὲ πὺν ἔχει τὰ περισσότερα, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρίστη. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ὡς ἄτομον εἶναι αὐτάρκης· ἀλλ' ὁ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, πὺν ἐλλείπει ἀπὸ τὸν ἄλλον· ὅποιος δὲ ἔχει τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ διατηρεῖ, τελειώνει δὲ καὶ τὸν βίον του εἰρηνικῶς, ἐκεῖνος κατ' ἐμὲ, ὦ Κροῖσε, δικαιούται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο. Πρέπει λοιπὸν εἰς κάθε πρᾶγμα νὰ βλέπωμεν, τὸ τέλος

του πῶς θὰ ἀποβῇ. Διότι ἡ θεότης, ἀφοῦ ὑπέδειξεν εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐτυχίαν, κατέστρεψεν ἔπειτα αὐτοὺς καθ' ὁλοκληρίαν».

33. Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἤρσαν καθόλου εἰς τὸν Κροῖσον καὶ ἀποπέμπει τὸν Σόλωνα, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπονείμῃ καμμίαν τιμὴν, κρίνων ὡς ἀνόητον τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος περιεφρόνει τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ συνίστα νὰ βλέπωμεν τὸ τέλος παντὸς πράγματος.

3. "Ονειρον τοῦ Κροῖσου διὰ τὸν υἱόν του "Ατυν

34. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος σκληρὰ θεϊκὴ ὀργὴ ἐκτύπησε τὸν Κροῖσον, πιστεύω, διότι ὀνόμισεν ὅτι ὁ ἑαυτός του εἶναι ὁ εὐτυχέστατος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀμέσως δέ, ἐνῷ αὐτὸς ἐκοιμᾶτο, τοῦ ἐπαρουσιάσθη ὄνειρον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐφάνέρωνε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς τὸν υἱόν του δυστυχήματα. Εἶχε δὲ ὁ Κροῖσος δύο υἱούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ εἷς ἦτο ἀνάπηρος, ἦτο δηλαδὴ κωφός, ὁ ἄλλος ἦτο πρῶτος μεταξὺ τῶν συνομηλίκων του καὶ ἐκαλεῖτο "Ατυς. Τὸ ὄνειρον λοιπὸν φανερῶνει εἰς τὸν Κροῖσον ὅτι αὐτὸς ὁ "Ατυς ἔμελλε νὰ φονευθῇ ἀπὸ κτύπημα σιδηρᾶς αἰχμῆς.

Ὁ Κροῖσος, ὅταν ἐξύπνησε καὶ ἐσκέφθη μόνος του τὸ ὄνειρον, τὸ ἐφοβήθη καὶ νυμφεύει τὸν υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐστέλλετο συνήθως εἰς τοὺς πολέμους ὡς στρατηγὸς τῶν Λυδῶν, ἔπαυσε πλέον νὰ τὸν στέλλῃ· ἀπεμάκρυνε συγχρόνως ἀπὸ τὰ δωμάτια τῶν ἀνδρῶν τὰ βέλη, τὰ ἀκόντια καὶ ὅλα, ὅσα οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰ συνεκέντρωσεν εἰς θαλάμους κλειστούς, ἀπὸ φόβον μήπως, ἂν ἔμενε τίποτε κρεμασμένον, πέσῃ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του.

35 – 45. Ὁ "Αδραστος, ὁ ὁποῖος εἶχεν εὐεργετηθῇ ὑπὸ τοῦ Κροῖσου καὶ ἐφιλοξενεῖτο ἀπὸ αὐτόν, φονεύει κατὰ λάθος διὰ βέλους τὸν "Ατυν εἰς τὸ κυνήγιον ἐνὸς ἀγριοχοίρου.

46 κ. ἐ. Ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ Κροῖσου κατὰ τοῦ Κέρου. Πολύτιμα δῶρα αὐτοῦ πρὸς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων τὴν συμμαχίαν ἐπικαλεῖται ὁ Κροῖσος πολιορκούμενος εἰς τὰς Σάρδεϊς ὑπὸ τοῦ Κέρου.

4. Ἡ πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροΐσου

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Σάρδεων

79 τέλος. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔθνος ἀνδρείότερον καὶ πολεμικώτερον ἀπὸ τὸ Λυδικόν. Ἐμάχετο μὲ ἵππους, ἐκράτει μεγάλα δόρατα καὶ εἶχε πολὺ καλοὺς ἵππεῖς.

80. Οἱ στρατοὶ συνηγήθησαν εἰς τὴν πρὸ τῶν Σάρδεων πεδιάδα, πού ἦτο μεγάλη καὶ ἄδενδρος· διασχίζουν δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλοι ποταμοί, πού μαζὶ μὲ τὸν Ὑλλον χύνονται εἰς τὸν μεγαλύτερον, τὸν Ἑρμόν, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὸ ἱερὸν ὄρος τῆς μητρὸς Δινδυμῆνης καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς πόλεως Φωκαίας. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὁ Κύρος, μόλις εἶδε τοὺς Λυδοὺς νὰ παρατάσσωνται πρὸς μάχην, ἐφοβήθη τὸ ἱππικὸν τῶν καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Μήδου Ἀρπάγου ἔκαμε τὰ ἐξῆς· ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς καμήλους, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν τὸν στρατὸν καὶ μετέφερον τρόφιμα καὶ ἀποσκευάς, ἀφῆρεσε τὰ φορτία καὶ ἀνεβίβασεν ἐπ' αὐτῶν ἄνδρας ἐνδεδυμένους μὲ στολὴν ἱππέως. Ἀφοῦ ἐτοίμασεν αὐτοὺς, διέταξε νὰ προπορεύωνται τοῦ ἄλλου στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Κροΐσου, οἱ δὲ πεζοὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰς καμήλους. Ὅπισω ἀπὸ τοὺς πεζοὺς ἐτοποθέτησεν ὅλον τὸ ἱππικόν. Ἀφοῦ παρετάχθησαν πάντες, ὁ Κύρος διέταξε, χωρὶς νὰ φεῖδωνται μὲν τῶν ἄλλων Λυδῶν, νὰ φονεύουν οἰονδήποτε, ὁ ὁποῖος θὰ προέβαλεν ἀντίστασιν, τὸν Κροῖσον δὲ μόνον νὰ μὴ φονεύσουν, ἀκόμη καὶ ἂν ἤθελεν ἀντισταθῆ οὗτος κατὰ τὴν σύλληψίν του. Αὐτὰς μὲν τὰς διαταγὰς ἔδωκεν. Ἴδου δὲ διατὶ τὰς καμήλους παρέταξεν ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ. Ὁ ἵππος φοβεῖται τὴν κάμηλον καὶ δὲν ἀνέχεται οὔτε τὴν θέαν τῆς, ὅταν τὴν ἴδῃ, οὔτε τὴν ὁσμὴν τῆς, ὅταν τὴν ὀσφρανθῇ. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον εἶχεν ἐπινοήσει τὸ στρατήγημα, ἵνα ἀχρηστεύσῃ τὸ ἱππικόν τοῦ Κροΐσου, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Λυδὸς ἐπίστευεν ὅτι θὰ κερδίσῃ λαμπρὰν νίκην. Καὶ πράγματι μόλις συνεπλάκησαν καὶ εὐθὺς ὥς οἱ ἵπποι ὠσφράνθησαν τὰς καμήλους καὶ τὰς εἶδον, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ Κροΐσου ἀπέτυχεν. Οἱ Λυδοὶ ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἐδειλίασαν, ἀλλ' εὐθὺς ὥς ἀντελήφθησαν αὐτό, πού ἔγινεν, ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς ἵππους καὶ συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Πέρσας πεζοί. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, οἱ Λυδοὶ

ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Περιεκλείσθησαν δὲ εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Περσῶν.

81. Ὁ Κροῖστος μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ παραταβῇ ἡ πολιορκία, ἐνῶ προηγουμένως ἐξήτει ἀπὸ τοὺς συμμάχους του νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς Σάρδεεις τὸν πέμπτον μῆνα, τώρα διὰ νέων ἀπεσταλμένων ζητεῖ τὴν ἄμεσον βοήθειάν των, διότι πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Κύρου.

5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας

82. Ἐπεμψε λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους συμμάχους του καὶ ἰδίως εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Σπαρτιάται εἶχε συμπέσει νὰ φιλονεικοῦν μὲ τοὺς Ἀργεῖους διὰ τὴν χώραν, ἣ ὁποία καλεῖται Θυρέα. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν Θυρέαν, ποῦ ἦτο μέρος τῆς Ἀργολίδος, ἀπέσπασαν καὶ εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχὴν των οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἀλλωστε καὶ ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Μαλέα, τόσον ἡ ἡπειρος ὅσον καὶ τὰ Κύθηρα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι ἀνῆκον εἰς τοὺς Ἀργεῖους. Οἱ Ἀργεῖοι ἔσπευσαν διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν χώραν των, τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον ἀρᾶει. Τότε ἔκαμαν σύσκεψιν καὶ συνεφώνησαν νὰ πολεμήσουν τριακόσιοι ἄνδρες ἐξ ἐκάστου τῶν δύο ἀντιπάλων καὶ ὅποιοι ἀπὸ τοὺς δύο νικήσουν, εἰς αὐτοὺς νὰ μείνῃ καὶ ἡ χώρα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατοὶ καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων ὤφειλον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς πατρίδας των καὶ νὰ μὴ παρευρίσκωνται εἰς τὴν μάχην διὰ τὸν ἐξῆς λόγον· μήπως, ὅταν εἶναι παρόντες κατὰ τὴν μάχην καὶ βλέπουν τοὺς ἰδικούς των νὰ νικῶνται, ἀποπειραθοῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αὐτὰ ἀφοῦ συνεφώνησαν οἱ στρατοὶ, ἀπεχώρησαν. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιλεγῇ καὶ ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις, παρέμειναν καὶ συνεπλάκησαν. Πολεμοῦν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, ὥστε ἐκ τῶν ἐξακοσίων ἀνδρῶν τρεῖς μόνον ἐπέζησαν, ὁ Ἀλκίγνωρ καὶ ὁ Χρόμιος ἀπὸ τοὺς Ἀργεῖους καὶ ὁ Ὀθρυάδης ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐμείναν δὲ αὐτοὶ ζωντανοί, διότι ἐνύκτωσεν. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔτρεχον πρὸς τὸ Ἄργος ὡς νικηταί. Ἀλλ' ὁ Ὀθρυάδης τῶν Λακεδαιμονίων ἐσκύλευσε τοὺς νεκροὺς τῶν Ἀργείων, ἔφερε τὰ ὅπλα αὐτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παρέμενεν εἰς τὴν θέσιν του. Τὴν ἐπομένην καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἤλθον,

ἀφοῦ ἔμαθον τὸ ἀποτέλεσμα. Ἀρκετὴν ὥραν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν νικηταί. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔλεγον ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ἐπέζησαν οἱ περισσότεροι· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπαρουσίαζον τοὺς δύο Ἀργεῖους ὅτι εἶχον φύγει, ἐνῶ ὁ ἰδικὸς των παρέμεινε καὶ ἐσκόλευσε τοὺς νεκροὺς ἐκείνων. Μὲ τὴν φιλονεικίαν κατέληξαν εἰς μάχην. Ἀφοῦ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐφονεύθησαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνίκησαν. Οἱ Ἀργεῖοι μὲν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κόπτουν τὴν κόμην των, ἐνῶ προηγουμένως ἄφιναν ἀναγκαστικῶς μακρὰ μαλλιά. Ἐκαμαν δὲ νόμον καὶ ἐψήφισαν κατάραν κατὰ παντός Ἀργεῖου, ὁ ὁποῖος θὰ ἄφινε μακρὰν κόμην καὶ κατὰ πάσης Ἀργείας, ἡ ὁποία θὰ ἐφόρει χρυσοῦς κοσμήματα, πρὶν ἀνακτηθῇ ἡ Θυρέα. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔκαμαν ἀκριβῶς τὸν ἀντίθετον νόμον. Δηλαδή ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἔτρεφον κόμην, ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἄφιναν αὐτὴν νὰ αὐξάνη. Διηγοῦνται δὲ ὅτι ἐκεῖνος πού ἐπέζησεν ἀπὸ τοὺς τριακοσίους, ὁ Ὀθρυάδης, διότι ἐντρέπετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐνῶ ὅλοι οἱ στρατιῶται τοῦ λόχου του εἶχον φονευθῇ, ἡττοκτόνησεν ἐκεῖ εἰς τὴν Θυρέαν.

83. Ἐνῶ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Σπάρτην, ἐφθασεν ὁ κῆρυξ ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ παρεκάλει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ βοηθήσουν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐπολιορκεῖτο. Αὐτοὶ μάλιστα ἤκουσαν τὸν κήρυκα, ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν. Καὶ ἤδη ἦσαν παρεσκευασμένοι καὶ τὰ πλοῖά των ἔτοιμα, ὅταν δευτέρᾳ ἀγγελίᾳ ἦλθεν ὅτι ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν καὶ ὁ Κροῖσος συνελήφθη αἰχμάλωτος. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐθεώρησαν τὸ γεγονός ὡς μέγα δυστύχημα καὶ παρητήθησαν πάσης ἐνεργείας.

84. Αἱ Σάρδεις ἐκυριεύθησαν τὴν δεκάτην τετάρτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας των διὰ τῆς καταλήψεως ἐνὸς τμήματος τῶν τειχῶν των, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφρουρεῖτο, διότι ἦτο ἀπότομον καὶ ἀπροσπέλαστον.

6. Ὁ Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται

85. Τὰ ἐξῆς συνέβησαν εἰς αὐτὸν τὸν Κροῖσον. Εἶχεν αὐτὸν, περὶ τοῦ ὁποῖου ὠμίλησα προηγουμένως, καλὸν μὲν κατὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἄλαλον. Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας του ὁ Κροῖσος εἶχε κάμει τὸ πᾶν δι' αὐτόν· μεταξὺ ἄλλων εἶχε στείλει καὶ ἠρώτησε καὶ τὸ μαντεῖον τῶν

Δελφῶν περὶ αὐτοῦ. Ἡ δὲ Πυθία τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς· «ὦ Λυδέ, πολλῶν Βασιλεῦ, Κροῖσε ἀνοητότατε, μὴ εὐχесαι νὰ ἀκούσης εἰς τὴν κατοικίαν σου τὴν ποθητὴν φωνὴν τοῦ ὁμιλοῦντος υἱοῦ σου. Συμφερώτερον σοῦ εἶναι νὰ μένη ἀλαλος, διότι θὰ ὁμιλήσῃ διὰ πρώτην φορὰν εἰς ἡμέραν δυστυχῆ». Πράγματι, ὅταν ἐκυριεύθῃ τὸ τεῖχος, ἓνας ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἤρχετο νὰ φονεύσῃ τὸν Κροῖσον χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ. Ὁ Κροῖσος μὲν λοιπόν, ὅπως ἐβλεπεν αὐτὸν νὰ ὁρμᾷ ἐναντίον του, ἕνεκα τῆς παρούσης δυστυχίας εἶχε μείνει ἀπαθὴς καὶ οὐδόλως ἐνδιεφέρετο, ἂν θὰ ἐπληγώνετο θανασίμως. Ὁ υἱὸς του ὅμως ἐκεῖνος ὁ ἀλαλος, μόλις εἶδε τὸν Πέρσῃ νὰ ἔρχεται ἀπειλητικὰ, ἀπὸ φόβον καὶ βαθὺν πόνον ἐξέβαλε φωνὴν καὶ εἶπεν· «ὦ ἄνθρωπε, μὴ φονεύσης τὸν Κροῖσον». Αὐταὶ λοιπόν ἦσαν αἱ πρῶται λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπρόφερε τὸ παιδίον τοῦτο καὶ ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ὠμίλει καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν.

86. Οἱ Πέρσαι λοιπόν κατέλαβον τὰς Σάρδεις καὶ συνέλαβον ζωντανὸν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε δέκα τέσσαρα ἔτη καὶ δέκα τέσσαρας ἡμέρας ἐπολιορκεῖτο καὶ σύμφωνα μὲ τὸν χρησμὸν κατέστρεψε τὸ μέγα κράτος, τὸ ἰδικόν του. Οἱ Πέρσαι μόλις τὸν συνέλαβον, τὸν ἔφεραν εἰς τὸν Κῦρον. Οὗτος, ἀφοῦ διέταξε νὰ συσσωρεύουν ξύλα διὰ μεγάλην πυράν, ἀνεβίβασεν ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὸν Κροῖσον δεμένον μὲ χειροπέδας καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν δέκα τέσσαρας Λυδοὺς νέους. Ἡ σκέψις του ἦτο νὰ προσφέρῃ τὰ ἀκροθίνια αὐτὰ ὡς θυσίαν εἰς κάποιαν θεότητα εἴτε διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ κάποιο τάμα εἴτε καί, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο θεοσεβής, ἤθελε νὰ ἴδῃ, ἂν ἐπὶ τῆς πυρᾶς κάποιοι ἀπὸ τοὺς θεοὺς θὰ προεφύλασσαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ καῇ ζωντανός. Αὐτὸς λοιπόν διηγοῦνται ὅτι ἐπραξεν αὐτά. Ὁ δὲ Κροῖσος ὅτι, ἐνῶ ἴστατο ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνεθυμήθη, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς τοιαύτην συμφοράν, τοὺς λόγους τοῦ Σόλωνος, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀπὸ θεῖαν ἔμπνευσιν εἶχον λεχθῇ ὅτι δηλαδὴ «οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον ζῇ, εἶναι εὐτυχής». Μόλις ἐνεθυμήθη τοῦτο, ἐπῆρε βαθεῖαν ἀναπνοήν, μέσα εἰς τὴν μακρὰν σιωπὴν ἀνεστέναξε καὶ ἐπανέλαβε τρεῖς φορὰς τὸ ὄνομα «Σόλων». Ὁ Κῦρος τὸν ἤκουσε καὶ διέταξε τοὺς διερμηνεῖς του νὰ ἐρωτήσουν τὸν Κροῖσον, ποῖον ἀκριβῶς ἐπικαλεῖται. Αὐτοὶ ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἠρώτησαν. Ὁ Κροῖσος ἐρωτώμενος ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἐσιώπα, ἀλλά, ὅταν τὸν ἠνάγκασαν, εἶπεν. «Εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου μίαν συνομιλίαν μὲ δλους τοὺς βασιλεῖς θὰ ἐθεώρουν πολυτιμότεραν ἀπὸ ὅλα τὰ πλοῦτη». Οἱ λόγοι του ἦσαν ἀσα-

φεῖς καὶ ἐξήτουν πάλιν ἐξηγήσεις. Ἐπειδὴ ἐγίνοντο ἐνοχλητικοὶ μὲ τὰς ἐπιμόνους ἐρωτήσεις των, τοὺς ἔλεγεν ὅτι κάποτε ἦλθεν ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος εἰς τὰς Σάρδεις καί, ἀφοῦ εἶδεν ὅλα του τὰ πλοῦτη, τὰ περιεφρόνησε μὲ ὅσα εἶπε καὶ ὅτι ἔχουν ἐπαληθεύσει ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος προεῖπεν, ἂν καὶ δὲν ἀνεφέροντο καθόλου οἱ λόγοι του εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι εἶναι εὐτυχεῖς. Ὁ Κροῖσος διηγεῖτο ταῦτα, ἐνῶ ἡ πυρὰ ἦτο ἀναμμένη καὶ ἐκαίοντο τὰ ἄκρα. Ὁ δὲ Κῦρος ἤκουσε μόνος του ἀπὸ τοὺς διερμηνεῖς ὅσα εἶπεν ὁ Κροῖσος, μετεμελήθη καὶ ἐσκέφθη ὅτι καὶ αὐτὸς, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, παραδίδει εἰς τὰς φλόγας ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπῆρξε κατώτερός του ὥς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, ἐπὶ πλεόν ἐφοβήθη τὴν τιμωρίαν τῆς πράξεώς του καί, ἀφοῦ ἀνελογίσθη ὅτι τίποτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν παραμένει σταθερόν, διέταξε νὰ σβήσουν τάχιστα τὴν πυρὰν καὶ νὰ κατεβάσουν τὸν Κροῖσον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν προσπάθειάν των δὲν ἠδύναντο πλεόν νὰ σβήσουν αὐτήν. Τότε λέγεται ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς ὅτι ὁ Κροῖσος, ἀφοῦ ἀντελήφθη τὴν μεταμέλειαν τοῦ Κύρου καὶ ὅτι πάντες προσεπάθουν νὰ σβήσουν τὴν πυρὰν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο πλεόν νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, ἐπεκαλέσθη μὲ δυνατὴν φωνὴν τὸν Ἀπόλλωνα ἱκετεύων αὐτόν, ἐὰν ποτὲ τοῦ προσέφερε δῶρον εὐχάριστον, νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὸν ἔσχατον ἐκεῖνον κίνδυνον. Αὐτὸς μὲν μὲ δάκρυα ἐπεκαλεῖτο τὸν θεόν. Αἰφνιδίως δέ, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἶθριος καὶ ἡρεμὸς, συνεσφωρεύθησαν νέφη, ἐξέσπασε θύελλα καὶ ἤρχισε νὰ βρέχῃ καταρρακτωδῶς καὶ ἡ πυρὰ ἐσβησεν. Ἀπὸ αὐτὸ ὁ Κῦρος ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεοὺς, τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὴν πυρὰν καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς. «Κροῖσε, ποῖος ἄνθρωπος σὲ ἔπεισε νὰ ἐκστρατεύσῃς κατὰ τῆς χώρας μου καὶ νὰ γίνῃς ἐχθρὸς ἀντὶ φίλος μου; Αὐτὸς ἀπήντησεν· «ὦ βασιλεῦ, ἔπραξα τοῦτο διὰ τὴν ἰδικὴν σου εὐτυχίαν καὶ τὴν ἰδικὴν μου δυστυχίαν. Αἷτιος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ θεὸς τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος μὲ παρεκίνησε νὰ λάβω τὰ ὅπλα. Διότι οὐδεὶς εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ προτιμᾷ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν εἰρήνην, καθ' ὅσον κατὰ τὴν εἰρήνην μὲν τὰ παιδιὰ θάπτουν τοὺς πατέρας των, κατὰ τὸν πόλεμον δὲ οἱ πατέρες τὰ παιδιὰ. Ἀλλὰ οἱ θεοί, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἠθέλησαν νὰ συμβοῦν αὐτά, ὅπως συνέβησαν.

ΕΥΤΕΡΠΗ

Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο λαμβάνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καμβύσου, υἱοῦ τοῦ Κύρου, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν μὲ τὴν γεωγραφίαν (κεφ. 1 – 99) καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς (κεφ. 99 κ. ἐ.). Μεταξὺ ἄλλων ὁ ποταμὸς Νεῖλος προκαλεῖ τὸ ἰδιαιτέρον διαφέρον αὐτοῦ. Ὁ ἴδιος ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης.

1. Πυγμαῖοι

31. Ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου καὶ ἄνω (δηλαδὴ τῆς Ἐλεφαντίνης) κανεῖς δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τίποτε τὸ βέβαιον, διότι ὁ τόπος εἶναι ἔρημος ἐξ αἰτίας τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

32. Ἀπὸ μερικοὺς Κυρηναίους ὅμως ἤκουσα τὰ ἐξῆς. Μοῦ εἶπαν ὅτι μετέβησαν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμμωνος καὶ συνωμίλησαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀμμωνίων Ἐτέαρχον. Κατὰ τὴν συνομιλίαν αὐτὴν ἔγινε λόγος καὶ διὰ τὸν Νεῖλον, ὅτι δὲν γνωρίζει κανεῖς τὰς πηγὰς αὐτοῦ. Ὁ Ἐτέαρχος τότε διηγῆθη ὅτι Νασαμῶνες ἦλθον πρὸς αὐτὸν (ἦσαν δὲ αὐτοὶ λαὸς Λιβυκός, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσεν εἰς τὴν Σύρτιν καὶ εἰς μικρὸν μέρος ἀνατολικῶς τῆς Σύρτιος).

Ὅταν ἔφθασαν οἱ Νασαμῶνες καὶ ἡρωτήθησαν, ἂν ἐγνώριζον νὰ εἴπουν τίποτε περισσότερον διὰ τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, τοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν πατρίδα των τολμηροὶ νέοι ἀπὸ προύχοντας γονεῖς, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἔφθασαν εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν, συνέλαβον τὴν ιδέαν νὰ δοξασθοῦν μὲ ἐξαιρετικὰ κατορθώματα. Καὶ μάλιστα ὥρισαν διὰ κλήρου πέντε ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἐρευνήσουν τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, μήπως ἀνακαλύψουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, οἱ

ὅποιοι εἶδον τὰ πλεον μακρυνὰ μέρη. Διότι τὰ μὲν κατὰ τὴν βόρειον (= Μεσόγειον) θάλασσαν μέρη τῆς Λιβύης ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σολόεντος, ὅπου τελειώνει ἡ Λιβύη, κατοικοῦν ὅλην αὐτὴν τὴν παραλίαν Λίβυες καὶ πολλὰ ἔθνη Λιβυκὰ, πλὴν τῶν μερῶν τὰ ὅποια κατοικοῦν Φοίνικες καὶ Ἕλληνες. Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴν παραλιακὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ τὰ κατοικοῦμενα μέρη πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ Λιβύη εἶναι κατοικητήριον θηρίων καὶ πέραν ἀπὸ τὰ μέρη τῶν θηρίων μόνον ἄμμος ὑπάρχει, φοβερὰ ἄνυδρος καὶ ἐντελῶς ἔρημος. Οἱ νέοι λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐστάλησαν ἀπὸ τοὺς συνομηλίκους των ἐφωδιασμένοι καλὰ μὲ ὕδωρ καὶ μὲ τροφίμα, μετέβησαν πρῶτοι εἰς τὴν κατοικοῦμένην περιοχὴν. Ἀφοῦ διέσχισαν αὐτὴν, ἐφθασαν εἰς τὸν τόπον τῶν θηρίων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς ἐπορεύοντο διὰ τῆς ἐρήμου. Ἐπέρασαν τοιουτοτρόπως μεγάλην ἀμμόωδη ἔκτασιν καὶ μετὰ πολλὰς ἡμέρας εἶδον ἐπὶ τέλους εἰς πεδιάδα δένδρα. Ἐπλησίασαν καὶ ἔκοψαν τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων. Ἐνῷ ἔκοπτον τοὺς καρποὺς, ἄνδρες μικρόσωμοι, χαμηλότεροι καὶ τοῦ μετρίου ἀνδρός, ὥρμησαν ἐναντίον των, τοὺς συνέλαβον καὶ τοὺς ἐπῆραν μαζὺ των βιαίως. Οἱ Νασαμῶνες δὲν καταλάβαιναν καθόλου τὴν γλῶσσάν των οὔτε ἐκεῖνοι τὴν γλῶσσαν τῶν Νασαμῶνων. Τοὺς ἐπῆραν διὰ μέσου ἀπεράντου ἔλους καί, ἀφοῦ ἐπέρασαν αὐτό, ἐφθασαν εἰς πόλιν, εἰς τὴν ὅποιαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὸ αὐτὸ ἀνάστημα μὲ αὐτούς, οἱ ὅποιοι τοὺς συνέλαβον. Ὅλοι ἦσαν μαῦροι. Πλησίον τῆς πόλεως ἔρρεε μέγας ποταμός, ὁ ὅποιος ἔτρεχεν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Μέσα εἰς αὐτὸν ἐφαίνοντο κροκόδειλοι.

33. Καὶ περὶ μὲν τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀμμωνίου Ἐτεάρχου ἀρκοῦν ὅσα ἔχω εἶπει. Θὰ προσθέσω μόνον ὅτι ἔλεγε πῶς, σύμφωνα μὲ τὴν διήγησιν τῶν Κυρηναίων, οἱ Νασαμῶνες ἐπέστρεψαν καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ εἶναι μάγοι. Ὁ Ἐτέαρχος λοιπὸν ἐπίστευεν ὅτι ὁ ποταμός αὐτός, ὁ ὅποιος ἔρρεε πλησίον τῆς πόλεως, ἦτο ὁ Νεῖλος καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ λογικὴ.

2. Αἱ Πυραμίδες

124. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Ραμφινίτου ἔλεγον οἱ ἱερεῖς ὅτι ἐπεκράτει εἰς τὴν Αἴγυπτον μεγάλη εὐνομία καὶ

ή χώρα εύρίσκετο εἰς μεγάλην εὐτυχίαν. Ἀλλά μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Χέοψ, ὁ ὁποῖος τοὺς ὠδήγησεν εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Διότι κατὰ πρῶτον ἐκλείσεν ὅλους τοὺς ναοὺς καὶ ἀπηγόρευσε νὰ προσφέρουν θυσίας. Ἐπειτα ὑπεχρέωσε πάντας τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ἐργάζωνται διὰ λογαριασμόν του. Εἰς ἄλλους ἐπέβαλε νὰ σύρουν μέχρι τοῦ Νείλου λίθους, τοὺς ὁποίους ἐκοπτον ἀπὸ τὰ λατομεῖα τοῦ Ἀραβίου ὄρους· εἰς ἄλλους ὥρισε μὲ πλοῖα νὰ περνοῦν τοὺς λίθους πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἄλλοι νὰ τοὺς σύρουν καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὸ Λιβυκὸν ὄρος. Εἰργάζοντο δὲ ἀδιακόπως ἑκατὸν χιλιάδες ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἀντικαθίστων κατὰ τρίμηνον. Ὁ λαὸς ἐταλαιπωρεῖτο ἐπὶ δέκα ἔτη διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δρόμου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔσυρον τοὺς λίθους. Ἡ κατασκευὴ τοῦ δρόμου μόλις εἶναι ἔργον κατώτερον τῆς πυραμίδος κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι πέντε στάδια, τὸ πλάτος δέκα ὀργυαὶ καὶ τὸ ὕψος, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἡ ἐπίχωσις εἶναι πλέον ὑψηλή, εἶναι ὀκτῶ ὀργυαί. Κατεσκευάσθη ἀπὸ λίθους πελεκητοὺς μὲ σκαλιστὰς παραστάσεις. Διέθεσαν λοιπὸν δέκα ἔτη διὰ τὸν δρόμον τοῦτον καὶ διὰ τὰ ὑπόγεια οἰκήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν λόφον, ὅπου εὐρίσκονται αἱ πυραμίδες, τὰς ὁποίας ὁ Χέοψ προὐρίζε διὰ τάφους του εἰς μίαν νῆσον, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἐκεῖ μὲ δώρυγα, ποὺ ἔφερεν ἀπὸ τὸν ποταμόν. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυραμίδος μόνον ἐχρειάσθησαν εἴκοσιν ἔτη. Εἶναι τετράγωνος καὶ ἐκάστη πλευρὰ τῆς ἔχει ὀκτῶ πλέθρα πλάτος εἰς τὴ βάσιν καὶ ἄλλο τόσον ὕψος. Εἶναι ἀπὸ πελεκητοὺς λίθους πάρα πολὺ καλὰ ἐφηρμοσμένους καὶ κα- νεῖς ἀπὸ τοὺς λίθους δὲν εἶναι μικρότερος τῶν τριακοντα ποδῶν.

125. Κατεσκευάσθη δὲ ὡς ἐξῆς αὕτῃ ἡ πυραμὶς. Δηλαδὴ κατὰ πρῶτον ἔκαναν βαθμίδας, τὰς ὁποίας ἄλλοι ὀνομάζουν κρόσσας καὶ ἄλλοι βωμίδας. Ἀφοῦ τῆς ἔδιδον αὐτὸ τὸ σχῆμα, ὕψωνον τοὺς ἄλλους λίθους μὲ μηχανάς, ποὺ κατεσκεύαζον ἀπὸ κοντὰ ξύλα. Ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοὺς ἐσήκωνον μέχρι τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν βαθμίδων. Ὅταν δὲ ἀνέβαιναν ὁ λίθος ἐπάνω εἰς αὐτὴν (τὴν σειράν), ἐτοποθετεῖτο εἰς ἄλλην μηχανήν, ἡ ὁποία ἦτο τοποθετημένη εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἀπ' ἐδῶ ἐσύρετο ὁ λίθος εἰς τὴν δευτέραν σειράν ἐπάνω εἰς ἄλλην μηχανήν. Διότι ὅσαι σειραὶ βαθμίδων ἦσαν, τόσαι ἦσαν καὶ αἱ μηχαναί. Πιθανὸν ὅμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μηχανὴν εὐκολοκίνητον νὰ μετέφερον εἰς ἐκάστην σειράν, ἀφοῦ ἀφαιροῦσαν ἀπ' αὐτὴν τὸν λίθον. Διότι πρέπει

νά αναφέρω και τους δύο τρόπους, όπως ακριβώς λέγονται.

Πρώτον λοιπόν έτελείωσεν ή κορυφή τής πυραμίδος, κατόπιν ή έπομένη σειρά, τελευταία δέ τά κατώτατα τμήματα, που ήσαν επί του έδάφους. Είναι δέ σημειωμένα με αίγυπτιακά γράμματα επί τής πυραμίδος, πόσα έδαπανήθησαν διά τους έργάτας εις ράπανα, κρίμμυα και σκόρδα και, όσον μου είναι δυνατόν νά ένθυμηθώ, ή έπιγραφή, την όποιαν μου εξήγησεν ό διερμηνεύς, άνέφερεν ότι τό ποσόν είχε φθάσει τά χίλια έξακόσια άργυρά τάλαντα. Έάν πραγματικά τόσα είναι αύτά, πόσα άλλα είναι εύλογον νά έχουν δαπανηθί διά σιδηρά έργαλεία, με τά όποια ειργάζοντο, πόσα διά τρόφιμα και διά ένδύματα τών εργαζομένων κατά τόν χρόνον, τόν όποιον ειπον τής οίκοδομής, εκτός εκείνων που έδαπανήθησαν κατά την γνώμην μου κατά τόν χρόνον, ό όποιος έχειάσθη διά νά κόψουν και νά μεταφέρουν τους όγκολίθους και νά άνοίξουν τό υπόγειον δρυγμα, τό όποιον έχειάσθη χρόνον ούκ όλίγον.

126. Έμπροσθεν τής μεγάλης πυραμίδος ανηγέρθη ή μεσαία, τής όποιας έκάστη πλευρά είναι ένός και ήμίσεος πλέθρον. Έκτίσθη δέ από λίθους, τους όποιους οί Αιγύπτιοι προσέφεραν εις την θυγατέρα του Χέοπος.

127. Ό Χέοψ ούτος έλεγον οί Αιγύπτιοι ότι έβασίλευσε πενήντα έτη. Μετά τόν θάνατόν του τόν διεδέχθη εις τόν θρόνον ό άδελφός του Χεφρήν. Καί αύτός λέγουν ότι συμπεριεφέρθη κατά τόν ίδιον τρόπον και ως πρός τά άλλα ζητήματα και ως πρός τό ότι έκτισε και αύτός πυραμίδα, ή όποια δέν φθάνει τό μέγεθος τής πυραμίδος εκείνου (την έμετρήσαμεν άλλωστε και ήμεις)... διότι ούτε υπόγεια οικήματα έχει, ούτε διώρυξ από τόν Νείλον φθάνει έως αύτήν, όπως εις την άλλην, εις την όποιαν έρχεται ύδωρ από κτιστήν διώρυγα και περιβρέχει εις τό έσωτερικόν μίαν νήσον, εις την όποιαν λέγουν ότι εύρίσκεται τό σώμα του Χέοπος. Αφού έκτισε δέ την πρώτην σειράν από αιβιοπικούς λίθους διαφόρων χρωμάτων, ύψωσε την πυραμίδα κατά τεσσαράκοντα πόδας χαμηλότερα από την μεγάλην, που ήτο παραπλεύρως. Καί αι δύο ύψώνονται επί του αύτου λόφου, ό όποιος έχει ύψος έκάτον ποδών. Έλεγον ότι ό Χεφρήν έβασίλευσε πενήντα εξ έτη.

128. Υπολογίζουν λοιπόν έκάτον εξ έτη, κατά τά όποια οί Αιγύπτιοι υπέστησαν τά πάνδεινα και οί ναοί καθ' όλον αύτόν τόν χρόνον

ἔμειναν κλειστοὶ καὶ δὲν ἀνοιξαν. Τούτους οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ μῖσος δὲν θέλουν μὲ κανένα τρόπον νὰ τοὺς ἀναφέρουν, ἀλλὰ ὀνομάζουν καὶ τὰς πυραμίδας μὲ τὸ ὄνομα ἐνὸς ποιμένου Φιλιτίου, ὁ ὁποῖος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔβροσκε τὰ ποίμνιά του εἰς τὰ μέρη αὐτά.

3. Ὁ Λαβύρινθος

Τὴν Αἴγυπτον ἐμοιράσθησαν δώδεκα βασιλεῖς. Οὗτοι ἦσαν ἡνωμένοι διὰ φιλίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημεῖωδες ἔργον. Τοῦτο ἦτο ὁ Λαβύρινθος.

148. Ἀπεφάσισαν ἐπίσης νὰ ἀφήσουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημεῖον. Μετὰ τὴν ἀπόφασίν των αὐτὴν κατεσκεύασαν λαβύρινθον ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν λίμνην τοῦ Μοίριος καὶ ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μάλιστα εἰς τὸ ὕψος τῆς πόλεως, ἡ ὁποία καλεῖται τῶν Κροκοδείλων. Ἐγὼ εἶδον αὐτὸν καὶ εἶναι πράγματι ἀνώτερος πάσης περιγραφῆς. Διότι, ἂν κανεῖς προσέθετε τὰ τεῖχη καὶ τὰ ἔργα τέχνης τῶν Ἑλλήνων, τὸ σύνολον αὐτῶν θὰ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι κατώτερον ἀπὸ τὸν λαβύρινθον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν δαπάνην. Ὁ ναὸς τῆς Ἐφέσου καὶ ὁ ναὸς τῆς Σάμου εἶναι ἀξιόλογοι βέβαια. Ἀλλὰ καὶ αἱ πυραμίδες εἶναι ἀνώτεραι πάσης περιγραφῆς καὶ ἐκάστη τούτων εἶναι ἀνταξία πολλῶν καὶ μεγάλων Ἑλληνικῶν ἔργων. Ὁ λαβύρινθος ἐν τούτοις εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Διότι ἔχει δώδεκα αὐλὰς σκεπασμένας μὲ στέγην, μὲ πύλας πού εἶναι ἀπέναντι ἡ μία τῆς ἄλλης. Ἐξ μὲν ἀπὸ αὐτὰς εἶναι πρὸς βορρᾶν καὶ ἐξ πρὸς νότον, συνεχόμεναι. Περικλείει δὲ αὐτὰς ἀπ' ἑξῶ ὁ ἴδιος τοῖχος. Ὑπάρχουν μέσα δύο ὄροφοι αἰθουσῶν, αἱ μὲν ὑπόγειοι, αἱ δὲ ὑπεράνω τῶν ἄλλων, τρεῖς χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν ἦτοι χίλια πενταχόσια αἰθουσαι εἰς ἕκαστον ὄροφον. Τὰς μὲν λοιπὸν ἄνω αἰθούσας ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἶδομεν, τὰς ἐπεσκέφθημεν καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ὁμιλοῦμεν περὶ αὐτῶν. Διὰ τὰς ὑπογείους αἰθούσας ἐλάβομεν πληροφορίας ἀπὸ ἄλλους, διότι οἱ Αἰγύπτιοι φύλακες δὲν ᾔθελον μὲ κανένα τρόπον νὰ μᾶς δείξουν αὐτὰς μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι μέσα ἐκεῖ ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἐξ ἀρχῆς τὸν λαβύρινθον, καὶ τῶν ἱερῶν κροκοδείλων. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν διὰ μὲν τὰς ὑπογείους αἰθούσας λέγομεν ὅσα ἐμάθομεν ἐξ ἀκοῆς, αἱ δὲ ἄνω, τὰς ὁποίας εἶδομεν οἱ ἴδιοι, εἶναι ἀνώτεραι παντὸς ἀνθρωπίνου ἔργου.

Οἱ δρόμοι, τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ κανεῖς, διὰ τὴν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰς αἰθούσας καὶ οἱ ἐλιγμοί, τοὺς ὁποίους κάμνει, διὰ τὴν διασχίση τὰς αὐλάς, ἐπειδὴ ἦσαν ἐξαιρετικὰ περίπλοκοι, μᾶς ἐπαρουσίαζον μίαν συνεχῆ ἐκπληξιν, ὅπως ἐπηγαίναμεν ἀπὸ τὴν μίαν αὐλὴν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀπὸ τὰς αἰθούσας εἰς τὰς στοάς, ἐκ τῶν στοῶν εἰς ἄλλα μέρη ἐστεγασμένα καὶ ἐκ τῶν αἰθουσῶν εἰς ἄλλας αὐλάς.

Ἡ ὁροφὴ ὅλων τούτων τῶν οἰκημάτων εἶναι λιθίνη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ τοῖχοι. Οἱ τοῖχοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ γλυπτὰς παραστάσεις. Ἐκαστῇ αὐλῇ περιβάλλεται ὑπὸ στύλων ἐκ λίθου λευκοῦ μὲ ἀρίστην συναρμογὴν. Ὅπως τελειώνει ὁ λαβύρινθος, εἰς τὴν γωνίαν ὑπάρχει συνέχεια μὲ αὐτὸν πυραμὶς τεσσαράκοντα ὀργυῶν, ὅπου εἶναι σκαλισμένοι μεγάλοι παραστάσεις. Ὁ δρόμος, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς αὐτήν, ἔχει κατασκευασθῇ ὑπογείως.

ΘΑΛΕΙΑ

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀφήγησίν του περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Καμβύσου εἰς τὴν Αἴγυπτον, τῆς ὁποίας ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία καταλαμβάνει τὸ II βιβλίον. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Ἡρόδοτος καὶ μᾶς ὁμιλεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου βιβλίου του περὶ τῶν Αἰθιοπῶν.

1. Οἱ Αἰθίοπες

17. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ Καμβύσης ἐσχέδιασε τρεῖς ἐκστρατείας, κατὰ τῶν Καρχηδονίων, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων καὶ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθιοπῶν, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν τὰ νότια παράλια τῆς Λιβύης. Ἐνῶ ἐσκέπτετο τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ κατὰ τῶν Καρχηδονίων τὸ ναυτικόν, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων μέρος τοῦ πεζικοῦ του καὶ εἰς τοὺς Αἰθίοπας νὰ πέμψῃ πρῶτα κατασκόπους, διὰ νὰ ἴδουν τὴν λεγομένην Ἥλιου τράπεζαν, ἡ ὁποία εὕρισκετο εἰς αὐτοὺς τοὺς Αἰθίοπας, ἂν πραγματικὰ ὑπῆρχε καὶ συγχρόνως νὰ κατασκοπεύσουν τὰ ἄλλα πράγματα μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι φέρουν δῶρα εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν.

18. Ἡ τράπεζα τοῦ Ἥλιου λέγεται ὅτι εἶναι τοιαύτη περίπου. Ὑπάρχει εἰς ἓν προάστειον λιβάδι γεμᾶτο ἀπὸ ψημένα κρέατα ὅλων τῶν ζώων. Εἰς τοῦτο τὸ λιβάδι οἱ ἐκάστοτε ἄρχοντες ἐκ τῶν πολιτῶν φροντίζουν καὶ ἀφίνουν κρέατα τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἡμέραν ἔρχεται ἐκεῖ καὶ τρώγει ὅποιος θέλει. Οἱ ἰθαγενεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἰδία ἡ γῆ ἐκάστοτε παράγει τὰ κρέατα αὐτά. Ἡ καλουμένη λοιπὸν τράπεζα τοῦ Ἥλιου τοιαύτη περίπου λέγεται ὅτι εἶναι.

19. Μόλις ἀπεφάσισεν ὁ Καμβύσης νὰ πέμψῃ τοὺς κατασκόπους,

ἀμέσως ἔστειλε νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν πόλιν Ἑλεφαντίνην ἓκ τῶν Ἴχθυοφάγων ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τὴν Αἰθιοπικὴν γλῶσσαν...

20. "Ὅταν ἀπὸ τὴν Ἑλεφαντίνην ἐφθασαν εἰς τὸν Καμβύσῃν οἱ Ἴχθυοφάγοι, τοὺς ἐπεμφεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καὶ παρήγγειλε, τί ἔπρεπε νὰ εἴπουν. Ἐφερον μαζί των ὡς δῶρα ἐν ἑνδύμα πορφυροῦν, περιδέραιον χρυσοῦν, βραχιόλια, ἀλαβάστρινον δοχεῖον μὲ μύρον καὶ ἐν δοχεῖον μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν Φοινίκην. Οἱ Αἰθίοπες δὲ οὗτοι, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστελλε τοὺς Ἴχθυοφάγους ὁ Καμβύσης, λέγεται ὅτι εἶναι οἱ ὑψηλότεροι καὶ οἱ ὠραιότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Λέγουν ὅτι ἔχουν αὐτοὶ ἔθιμα διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἰδίως τὸ ἀκόλουθον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως. "Ὅποιον ἀπὸ τοὺς πολίτας κρίνουν ὅτι εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλους καὶ ὅτι ἔχει σωματικὴν δύναμιν ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος του, τοῦτον θεωροῦν ἄξιον νὰ εἶναι βασιλεὺς.

21. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἐφθασαν οἱ Ἴχθυοφάγοι, προσέφεραν τὰ δῶρα εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ εἶπον τὰ ἑξῆς. «Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης, ἐπειδὴ θέλει νὰ γίνῃ φίλος καὶ ξένος σου, μᾶς ἔστειλε μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μαζί σου καὶ σοῦ προσφέρει αὐτὰ ἐδῶ ὡς δῶρα, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐδοκίμαζε νὰ μεταχειρίζεται».

Ἄλλ' ὁ Αἰθίοψ ἐνόησεν ὅτι ἤλθον ὡς κατάσκοποι καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς τὰ ἑξῆς· «οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν σᾶς ἔστειλε νὰ μοῦ φέρετε δῶρα, διότι δῆθεν θεωρεῖ σπουδαῖον πρᾶγμα νὰ γίνῃ φίλος μου οὔτε σεῖς λέγετε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἔχετε ἔλθει ὡς κατάσκοποι τοῦ βασιλείου μου, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκεῖνος εἶναι δίκαιος ἄνθρωπος. Διότι, ἂν ᾗτο δίκαιος, δὲν θὰ ἐπεθύμει ἄλλην χώραν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδικήν του οὔτε θὰ ὑπεδούλωνεν ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἔχει ἀδικηθῇ. Τώρα δὲ δώσατε εἰς αὐτὸν αὐτὸ ἐδῶ τὸ τόξον καὶ ἐπαναλάβετε κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθιόπων μὲ στρατὸν πολυαριθμότερον. Μέχρι τότε ὅμως νὰ εὐγνωμονοῦν τοὺς θεοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν Αἰθιόπων τὴν ἰδέαν νὰ προσθέσουν ἄλλην μίαν ἀκόμη χώραν

εἰς τὴν ἰδικὴν των». Αὐτὰ ἄφοῦ εἶπεν, ἐχαλάρωσε τὸ τόξον καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους.

Ἔπειτα ἔλαβε τὸ πορφυροῦν ἔνδυμα καὶ ἠρώτησε, τί ἦτο καὶ πῶς ἦτο κατεσκευασμένον. Ὅταν εἶπον οἱ Ἰχθυοφάγοι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν πορφύραν καὶ τὴν βαφήν, αὐτὸς ἀπεκρίθη ὅτι, ὅπως εἰσθε οἱ ἄνθρωποι ἀπατηλοί, ὁμοίως καὶ τὰ ἐνδύματά σας εἶναι ἀπατηλά». Κατόπιν ἠρώτα διὰ τὰ χρυσᾶ ἀντικείμενα, τὸ περιδέραιον καὶ τὰ βραχιόλια. Ἐνῷ δὲ οἱ Ἰχθυοφάγοι τοῦ ἐξηγοῦσαν τὰ στολίδια ἐκεῖνα, ἐγέλασεν ὁ βασιλεὺς καί, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι ἦσαν δεσμά, τοὺς εἶπεν ὅτι οἱ Αἰθίοπες ἔχουν δεσμὰ δυνατώτερα ἀπὸ αὐτά. Τρίτον ἠρώτησε περὶ τοῦ μύρου. Ὅταν τοῦ ἐξήγησαν τὴν κατασκευὴν του καὶ ὅτι ἀλείφονται μὲ αὐτό, τοὺς ἐπανελάβεν ὅ,τι ἀκριβῶς εἶπε καὶ διὰ τὰ ἐνδύματα. Μόλις δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν οἶνον καὶ ἔμαθε τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς του, εὐχαριστήθη πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτοῦ τὸ ποτόν καὶ ἠρώτησε, μὲ τί τρέφεται ὁ βασιλεὺς καὶ πόσον χρόνον τὸ πολὺ ζῇ ἕνας Πέρσης. Αὐτοὶ ἀπήντησαν ὅτι ὁ βασιλεὺς τρέφεται μὲ ἄρτον. Τοῦ ἐξήγησαν, πῶς φυτρώνει ὁ σῖτος καὶ ὅτι εἰς ἄνθρωπος δύναται νὰ ζῇ εἰς τὴν Περσίαν τὸ πολὺ ὀγδοήκοντα ἔτη. Ὁ Αἰθίοψ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐκπλήσσεται καθόλου, διότι ζοῦν τόσον ὀλίγα ἔτη, ἀφοῦ τρώγουν κόπρον. Ἀλλ' οὔτε τόσα ἔτη δὲν θὰ ἡδύναντο νὰ ζοῦν, ἐὰν δὲν τοὺς ἔδιδε δυνάμεις τὸ ποτόν αὐτό, καὶ εὐνοοῦσε τὸν οἶνον. Ὡς πρὸς αὐτὸ ἀνεγνώριζεν ὅτι εἶναι κατώτεροι τῶν Περσῶν.

23. Ὅταν δὲ καὶ οἱ Ἰχθυοφάγοι μὲ τὴν σειράν των ἠρώτησαν τὸν βασιλέα περὶ τῆς μακροζωίας τῶν Αἰθίοπων καὶ περὶ τῆς διαίτης αὐτῶν ἀπεκρίθη ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς φθάνουν τὰ ἑκατὸν εἰκοσιν ἔτη, μερικοὶ ὅτι τὰ περνοῦν καὶ αὐτά. Ἡ τροφή των ὅτι εἶναι κρέας βραστὸν καὶ ποτόν αὐτῶν τὸ γάλα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ κατάσκοποι ἔμειναν ἐκπληκτοὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς, ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς μίαν κρήνην, μὲ τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας, ὅσοι ἐλούοντο, ἐγίνοντο λιπαρώτεροι, ὡς ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀπὸ ἔλαιον. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κρήνην ἐξήρχετο μυρωδιὰ μενεξέδων. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἔλεγον οἱ κατάσκοποι ὅτι εἶναι τόσον ἐλαφρόν, ὥστε τίποτε δὲν δύναται νὰ ἐπιπλεύσῃ ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ξύλον οὔτε ὅσα εἶναι ἐλαφρότερα ἀπὸ ξύλον, ἀλλ' ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐβυθίζοντο. Ἐὰν πράγματι ἔχουν εἰς τὴν διάθεσιν των τοιοῦτον ὕδωρ, ὅπως τὸ περιγράφουν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ εἶναι μακρόβιοι, διότι χρη-

σιμοποιοῦν αὐτὸ πάντοτε. Ἀπὸ τὴν κρήνην ὠδήγησαν τοὺς κατασκόπους εἰς φυλακὴν ἀνδρῶν, ὅπου πάντες ἦσαν δεμένοι μὲ χρυσᾶ δεσμὰ. Εἰς τοὺς Αἰθίοπας τοὺτους ὁ χαλκὸς εἶναι ἀπὸ ὅλα τὰ μέταλλα τὸ σπανιότερον καὶ τὸ πολυτιμότερον. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ δεσμοτηρίου ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν λεγομένην τράπεζαν τοῦ Ἡλίου.

24. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τελευταίους ἐπεσκέφθησαν τοὺς τάφους αὐτῶν. Λέγεται ὅτι κατασκευάζουν αὐτοὺς ἀπὸ διαφανεῖς λίθους κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἀφοῦ ἀποξηράνουν τὸ πτώμα, εἴτε ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι εἴτε κάπως διαφορετικὰ, τὸ περιβάλλουν μὲ ἓν στρώμα γύψου, τὸ ζωγραφίζουν ὁλόκληρον μὲ προσπάθειαν νὰ ἀποτυπώσουν ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερα τὴν μορφήν τοῦ νεκροῦ, ὕστερα τὸ περικλείουν μὲ κοίλην στήλην, ἥ ὅποια ἔχει κατασκευασθῇ ἀπὸ διαφανῆ λίθον (ἡ ὕλη αὐτὴ ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εὐκόλως τὴν ἐπεξεργάζονται). Ὁ νεκρὸς διακρίνεται καθαρὰ εἰς τὸ μέσον τῆς στήλης χωρὶς νὰ μυρίζῃ καὶ νὰ παρυσιάζῃ καμμίαν δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Φαίνονται δὲ ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ ὅμοια πρὸς αὐτὸν τὸν νεκρόν. Ἐπὶ ἐν μὲν ἔτος φυλάττουν τὴν στήλην εἰς τὴν οἰκίαν των οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς, προσφέρουν εἰς τὸν νεκρόν ἀπαρχὰς καὶ κάμνουν θυσίας. Κατόπιν μεταφέρουν αὐτὴν εἰς τοὺς τάφους τῆς πόλεως.

25. Ἀφοῦ οἱ κατάσκοποι ἐξήτασαν τὰ πάντα, ἀνεχώρησαν. Ὅταν δὲ ἀνέφεραν αὐτά, ὁ Καμβύσης ὠργίσθη καὶ ἀμέσως ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Αἰθιόπων, χωρὶς νὰ διατάξῃ οὐδεμίαν προπαρασκευὴν τροφίμων οὔτε νὰ ἀναλογισθῇ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου. Ὅπως ἦτο τρελλὸς καὶ ὄχι εἰς τὰ καλὰ του, εὐθύς μόλις ἤκουσεν ὁ ἴδιος τοὺς Ἱχθυοφάγους, ἐξεστράτευσεν. Διέταξε μὲν πάντες οἱ Ἕλληνες, ποὺ ἦσαν παρόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐδῶ νὰ παραμείνουν. Ἐπῆρε δὲ μαζί του ὅλον τὸ πεζικόν. Ἐπειτα πορευόμενος ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας. Ἀπέσπασεν πεντήκοντα χιλιάδας ἀπὸ τὸν στρατόν. Καὶ εἰς αὐτοὺς μὲν ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ ὑποδουλώσουν τοὺς Ἀμμωνίους καὶ νὰ καύσουν τὸ μαντεῖον τοῦ Διός, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν ἐβάδιζε κατὰ τῶν Αἰθιόπων. Ἀλλὰ πρὶν ὁ στρατὸς διανύσῃ τὸ πέμπτον τῆς ἀποστάσεως, ἤδη ἐξηντλήθησαν τὰ τρόφιμα, τὰ ὅποια εἶχον φέρει μαζί των. Καὶ μετὰ τὰ τρόφιμα ἐξηντλήθησαν τὰ ἀχθοφόρα ζῶα, διότι τὰ ἔτρωγον. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ὁ Καμβύσης, μόλις ἀντελή-

φθῆ αὐτά, ἤλλασσε γνώμην καὶ ὠδήγει ὀπίσω τὸν στρατόν, θὰ ἐνήργει ὡς φρόνιμος ἄνθρωπος παρὰ τὸ ἀρχικόν του σφάλμα. Τώρα ὁμως, χωρὶς νὰ ὑπολογίζῃ τίποτε, ἐξηκολούθει νὰ προχωρῇ πρὸς τὰ ἐμπρός. Οἱ στρατιῶται, μέχρις ὅτου μὲν ἠδύναντο νὰ λαμβάνουν κάτι ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, μὲ χορτοφαγίαν ἔζων. Ὅταν ὁμως ἔφθασαν εἰς τὰ ἀμμόδῃ μέρη, τότε μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διέπραξαν ἔργον ἀποτρόπαιον. Ἐρριπτον κλῆρον μεταξύ των ἀνά δέκα καὶ κατέτρωγον τὸν ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς. Ὅταν ἐπληροφορήθη αὐτὰ ὁ Καμβύσης, ἐφοβήθη τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν στρατιωτῶν, ἐγκατέλειψε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν, ὑπεχώρησε καὶ φθάνει εἰς τὰς Θήβας, ἀφοῦ ἔχασε πολλοὺς ἀπὸ τὸν στρατόν του. Ἀπὸ τὰς Θήβας κατέβη εἰς τὴν Μέμφιν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιστρέψουν.

26. Τοιοῦτον τέλος εἶχεν ἡ κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν ἐκστρατεία. Ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς διετάχθησαν νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν Ἀμμωνίων, ἀφοῦ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐπορεύοντο μὲ ὁδηγούς καὶ φαίνεται ὅτι ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν Ὅασιν, τὴν ὁποίαν κατέχουν οἱ Σάμιοι, ποὺ λέγεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Αἰσχρινίαν φυλὴν καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὰς Θήβας ἑπτὰ ἡμερῶν πορείαν μέσα ἀπὸ ἀμμόδῃ περιοχὴν. Ὀνομάζεται δὲ ὁ τόπος οὗτος εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων Μακάρων νῆσος. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν τόπον λέγεται ὅτι ἔφθασεν ὁ στρατός. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀμμωνίους καὶ ὅσους ἤκουσαν αὐτοὺς, οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ εἴπῃ κάτι δι' αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας. Διότι οὔτε εἰς τοὺς Ἀμμωνίους ἔφθασαν οὔτε ἐπέστρεψαν ὀπίσω. Ἀναφέρονται δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀμμωνίους. Ὅταν ἔφυγον ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν Ὅασιν καὶ ἐπορεύοντο ἐναντίον των διὰ τῆς ἀμμόδους ἐκτάσεως, ἔφθασαν εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δρόμου μεταξύ αὐτῶν καὶ τῆς Ὁάσεως. Ἐνῷ ἐγευμάτιζον αὐτοί, ἔπνευσε δυνατὸς καὶ παράξενος νότιος ἄνεμος, ὅστις ἐσήκωσε σωροὺς ἄμμου, ὥστε ἐκάλυψε τελείως αὐτοὺς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηφανίσθησαν. Οἱ Ἀμμωνιοὶ λέγουσι ὅτι αὐτὰ συνέβησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν.

2. Ὁ δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους

39. Ὅταν ὁ Καμβύσης ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συγχρόνως ἔκαμαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σάμου καὶ

τοῦ Πολυκράτους, υἱοῦ τοῦ Αἰάκου, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Σάμον κατόπιν ἐπαναστάσεως. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν διήρесе τὸ κράτος εἰς τρία μέρη καὶ τὸ ἐμοιράσθη μὲ τοὺς ἀδελφούς του Παντάγνωτον καὶ Συλοσῶντα. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ τὸν μὲν ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ἐφόνευσε, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξεδίωξεν, κατέλαβεν ὅλην τὴν Σάμον. Ἀφοῦ τὴν κατέλαβεν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἄμασιν, ἐπεμπεν εἰς αὐτὸν δῶρα καὶ ἐδέχετο ἄλλα ἀπὸ ἐκείνων. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἡ δύναμις τοῦ Πολυκράτους ἀμέσως ἐμεγάλωσε καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Διότι ὁπουδήποτε ἔστειλε τὸν στρατὸν του, πάντα εἶχεν ἐπιτυχίας. Εἶχεν ἑκατὸν πεντηκοντόρους καὶ χιλίους τοξότας. Ἐλεηλάτει πάντας ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. «Διότι, καθὼς ἔλεγε, θὰ φανῶ περισσότερο εὐχάριστος εἰς τὸν φίλον μου, ὅταν τοῦ ἀποδώσω ὅσα τοῦ ἤρπασα, παρὰ νὰ μὴ λάβω ἀπὸ αὐτὸν τίποτε ἐξ ἀρχῆς». Ἐκυρίευσε λοιπὸν πολλὰς νήσους καὶ πολλὰς πόλεις τῆς ἡπείρου. Μάλιστα καὶ τοὺς Λεσβίους, ποὺ ἐβοήθουν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τοὺς Μιλησίους, ἐνίκησεν εἰς ναυμαχίαν καὶ συνέλαβεν αὐτοὺς αἰχμαλώτους. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν των ἔσκαψαν τὴν τάφρον γύρω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Σάμου.

40. Τὴν μεγάλην εὐτυχίαν τοῦ Πολυκράτους δὲν ἡγνῶει, νομίζω, ὁ Ἄμασις, ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ ἐνδιεφέρετο δι' αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εὐτυχία του αὕτη συνεχῶς ἐμεγάλωνεν, ἔγραψε τὰ ἐξῆς ἐπὶ πατύρου καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Σάμον. «Ὁ Ἄμασις πρὸς τὸν Πολυκράτη λέγει τὰ ἀκόλουθα. Εὐχάριστον μὲν εἶναι νὰ πληροφορηῖται κανεὶς ὅτι ὁ φίλος καὶ σύμμαχός του εὐτυχεῖ. Ἀλλ' εἰς ἐμὲ δὲν ἀρέσκει ἡ μεγάλη σου εὐτυχία, διότι καλὰ γνωρίζω ὅτι τὸ θεῖον εἶναι φθονερόν. Θὰ ἐπεθύμουν λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ ὅλοι ὅσους ἀγαπῶ ἄλλοτε μὲν εἰς μερικὰς ὑποθέσεις μας νὰ εὐδοκίμοῦμεν, ἄλλοτε δὲ νὰ ἀποτυγχάνωμεν, ὥστε ἡ ζωὴ μας νὰ διαφέρῃ μὲ τὴν ἀλλαγὴν καὶ νὰ μὴ εἴμεθα πάντοτε εὐτυχεῖς. Διότι ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἤκουσα νὰ κάνουν λόγον δι' ἓνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ κατὰ πάντα ἦτο εὐτυχής, νὰ μὴ ἔχῃ ἐλεεινὸν τέλος μέχρι τελείας καταστροφῆς του. Σὺ λοιπὸν ἄκουσε καὶ κάμε τὰ ἐξῆς διὰ τὴν εὐτυχίαν σου. Φρόντισε νὰ εὕρῃς, ποῖον πολυτιμότερον ἀγαθὸν ἔχεις καὶ μὲ τὴν ἀπώλειάν του θὰ λυπηθῇς ὑπερβολικά· ρῖψε τὸ πρᾶγμα τοῦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῇ πλέον εἰς ἄνθρω-

πον. Καὶ ἂν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ αἱ εὐτυχίαι σου δὲν ἐναλλάσσωνται διαδοχικὰ μὲ τὰς δυστυχίας, θεράπευσε τὴν κατάστασιν μὲ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον σοῦ ὑπαγορεύω».

41. Ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ὁ Πολυκράτης αὐτά, ἐνόησεν ὅτι ὁ Ἀμασις τὸν συνεβούλευεν ὀρθῶς. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ εὑρῇ, ποῖον ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἐάν ἔχανε, θὰ ἔλυπεῖτο ἡ ψυχὴ τοῦ ὑπερβολικά. Ἀφοῦ ἐσκέφθη καλῶς, εὔρε τὸ ἐξῆς. Εἶχε μίαν σφραγιδα χρυσοδεμένην, τὴν ὁποίαν ἐσυνήθιζε νὰ φορῇ ὡς δακτυλίδι. Ἦτο ἀπὸ σμάραγδον λίθον, ἔργον τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Τηλεκλέους ἀπὸ τὴν Σάμον. Ὅταν λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ χάσῃ αὐτήν, ἔκαμε τὸ ἐξῆς. Ἐτοίμασε μίαν πεντηκόντορον μὲ τοὺς ἄνδρας τῆς καὶ εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς αὐτήν. Κατόπιν διέταξε νὰ ἀνοιχθοῦν εἰς τὸ πέλαγος. Ὅταν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν νῆσον, ἀφήρεσε ἀπὸ τὸν δάκτυλόν του τὴν σφραγιδα καί, ἐνῶ τὸν ἔβλεπον ὅλοι οἱ συμπλέοντες, ρίπτει αὐτήν εἰς τὸ πέλαγος. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔλυπεῖτο διὰ τὴν συμφοράν.

42. Μετὰ πέντε ὅμως ἡ ἐξ ἡμέρας ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός συνέβη τὸ ἐξῆς εἰς τὸν Πολυκράτη. Ἀλιεὺς συνέλαβεν ἕνα μέγαν καὶ ὠραῖον ἰχθύν καὶ ἐθεώρησε καλὸν νὰ προσφέρῃ αὐτὸν ὡς δῶρον εἰς τὸν Πολυκράτη. Τὸν ἔφερε λοιπὸν εἰς τὰς πύλας τοῦ Πολυκράτους καὶ ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτόν. Ὅταν οὗτος ἐπέτυχε τοῦτο, προσέφερε τὸν ἰχθύν εἰς τὸν Πολυκράτη μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους. «Βασίλεῦ, ἔπιασα αὐτὸ τὸ ψάρι, δὲν ἐθεώρησα ὀρθὸν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν ἀγοράν, ἂν καὶ ζῶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μου, ἀλλὰ μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶναι ἄξιον διὰ σέ καὶ τὴν βασιλικήν σου ἐξουσίαν Δι' ἐσέ λοιπὸν τὸ ἔφερα ὡς δῶρον.» Ὁ Πολυκράτης εὐχαριστήθη πολὺ μὲ τοὺς λόγους καὶ ἀπήντησε μὲ τὰ ἐξῆς : «Ἐκαμες πάρα πολὺ καλὰ καὶ σοῦ χρεωστῶ διπλὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τοὺς λόγους καὶ διὰ τὸ δῶρον. Καλοῦμεν καὶ σέ εἰς τὸ δεῖπνον». Καὶ ὁ μὲν ἀλιεὺς μὲ ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν τιμὴν αὐτὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅταν δὲ οἱ ὑπηρεταὶ ἤνοιξαν τὸν ἰχθύν, εὔρον εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τὴν σφραγιδα τοῦ Πολυκράτους. Μόλις τὴν εἶδον καὶ τὴν ἐπῆραν εἰς τὰς χεῖράς των, τὴν ἔφεραν χαρούμενοι εἰς τὸν Πολυκράτη. Ὅταν ἔδιδον τὴν σφραγιδα, διηγούντο, μὲ ποῖον τρόπον εὑρέθη. Τότε ὁ Πολυκράτης ἐνόησεν ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν θείαν δύναμιν, γράφει εἰς πάπυρον ὅλα, ὅσα ἔπραξε καὶ πᾶν

ὅτι συνέβη. Ἀφοῦ ἔγραψε τὴν ἐπιστολήν, ἔστειλεν αὐτὴν εἰς τὴν Αἴ-
γυπτον.

43. "Ὅταν ὁ Ἀμασις ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν
ἀπὸ τὸν Πολυκράτη, ἐνόησεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς ἄνθρωπος νὰ ἀπο-
μακρύνῃ ἓνα ἄλλον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποῦ πρόκειται νὰ τοῦ συμβῇ καὶ ὅτι
ὁ Πολυκράτης δὲν ἔμελλε νὰ ἔχῃ καλὸν τέλος, ἀφοῦ τόσον πολὺ τὸν εὐ-
νοεῖ ἡ τύχη, ὥστε νὰ εὐρίσκη ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔρριπτεν
(εἰς τὴν θάλασσαν).

"Ἐπεμψε λοιπὸν κήρυκα εἰς τὴν Σάμον, διὰ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι δια-
λύει τὴν μετὰ τὸν Πολυκράτην συμμαχίαν. Ἐπραξε δὲ τοῦτο φοβούμενος, μήπως
συμβῇ μεγάλη καὶ φοβερὴ συμφορὰ εἰς τὸν Πολυκράτη καὶ λυπηθῇ
αὐτὸς περισσότερον τότε ὥς φίλος.

τὸν ὅποιον τοῦ ἐπρότειναν, τὸν ἀνεσκολόπισεν ἐπιβάλλων εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχικὴν ποινήν...

44. Τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἀσίας ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τὸν Δαρεῖον, ὁ ὅποιος ἤθελε νὰ μάθῃ, εἰς ποίαν θάλασσαν ἐκβάλλει ὁ Ἰνδὸς ποταμός, ὁ δεύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ποταμούς, ποὺ τρέφει κροκοδείλους.

Στέλλει μὲ πλοῖα καὶ ἄλλους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐμπιστοσύνην ὅτι θὰ εἶπουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν Σκύλακα τὸν Καρυανδέα. Αὐτοὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν πόλιν Κασπάτυρον καὶ ἀπὸ τὴν Πακτυϊκὴν χώραν ἔπλεον τὸν ποταμὸν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς θαλάσσης. Κατόπιν πλέοντες διὰ θαλάσσης πρὸς δυσμὰς κατὰ τὸν τριακοστὸν μῆνα φθάνουν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἀπὸ ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων ἀπέστειλε τοὺς Φοίνικας, ποὺ εἶπον προηγουμένως, διὰ νὰ περιπλεύσουν τὴν Λιβύην. Μετὰ τὸν περίπλου αὐτῶν ὁ Δαρεῖος ὑπέταξε τοὺς Ἰνδοὺς καὶ ἐχρησιμοποίησε αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Τοιουτοτρόπως καὶ τῆς Ἀσίας τὰ ἄλλα μέρη εὐρέθησαν ὅτι εἶναι ὅμοια μὲ τῆς Λιβύης, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀνατολὰς.

45. Ἡ δὲ Εὐρώπη ἀπὸ κανένα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνωστή, ἂν περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν οὔτε ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ὡς πρὸς τὸ μῆκος εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶναι ἴση μὲ τὰς δύο ἄλλας μαζί. Δὲν δύναμαι ἐπίσης νὰ ἐρμηνεύσω, διατί, ἐνῶ ἡ γῆ εἶναι μία, ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν τρία ὀνόματα διαφορετικά, ἀπὸ ὀνόματα γυναικῶν, οὔτε διατί ὡς ὅρια εἰς αὐτὴν ἐτέθησαν ὁ Νεῖλος, ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ Φάσις, ὁ τῆς Κολχίδος. Ἄλλοι λέγουν τὸν Τάναϊν, ποταμὸν τῆς Μαιώτιδος, καὶ τὰ Κιμμέρια Στενά. Ἐπὶ πλέον δὲν δύναμαι νὰ πληροφορηθῶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες καθώρισαν αὐτὰ τὰ ὅρια καὶ ἀπὸ ποῦ ἔλαβον αὐτὰς τὰς ἐπωνυμίας. Ἡ Λιβύη μὲν λέγεται ἀπὸ τοὺς περισσότερους Ἕλληνας ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Λιβύης, γυναικὸς Ἰθαγενοῦς, ἡ δὲ Ἀσία ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ Προμηθέως, Οἱ Λυδοὶ ὅμως διεκδικοῦν τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ λέγουν ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἡ Ἀσία ἀπὸ τὸν Ἀσίαν, υἱὸν τοῦ Κότυος, υἱοῦ τοῦ Μάνου καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Προμηθέως Ἀσίαν. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀσίαν ἰσχυρίζονται ὅτι ὠνομάσθη καὶ ἡ φυλὴ τῶν Σάρδεων Ἀσιάς. Ἡ δὲ Εὐρώπη δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς κανένα ἄνθρωπον, οὔτε ἂν περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ ποῦ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ ὄνομα οὔτε εἶναι

φανερὸν, ποῖος τὸ ἔδωκεν, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τῆς Τύρου.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προηγουμένως θὰ ἦτο ἄρα χωρὶς ὄνομα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ ἄλλαι. Ἄλλ' ἦτο φανερόν ὅτι ἡ Τυρία αὐτὴ ἦτο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἥτις ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τῶρα καλεῖται Εὐρώπη, ἀλλὰ ἦλθεν ἀπὸ τὴν Φοινίκην εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην εἰς τὴν Λυκίαν. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἀρκοῦν περὶ τούτων, διότι ἡμεῖς θὰ μεταχειριζώμεθα τὰ καθιερωμένα ὀνόματα.

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

Μέχρι τοῦ κεφαλαίου 27 τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Ἡρόδοτος συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν τοῦ τετάρτου βιβλίου του περὶ τῶν πολέμων τῶν Περσῶν εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν Λιβύην, τὸν Ἑλλήσποντον, τὴν Θράκην. Ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 28 κ. ἐ. ἀρχίζει ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος καλοῦνται νὰ βοηθήσουν τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Ἰωνίας, οἵτινες εἶχον ὑποδουλωθῇ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Οἱ Σπαρτιᾶται ὑστεροβούλως συμβουλευόντων τοὺς συμμαχοὺς των νὰ ἐπαναφέρουν τὸν Ἰππῖαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρὸς αὐτοὺς ὁ Κορίνθιος Σωσικλῆς μεταξὺ ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἐξῆς περὶ Λάβδας.

1. Ἡ Λάβδα

92. Οἱ Σπαρτιᾶται εἶπον αὐτά. Οἱ περισσότεροι ὅμως σύμμαχοι δὲν ἐπεδοκίμαζον αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐσιώπων, μόνον ὁ Σωσικλῆς ὁ Κορίνθιος εἶπε τὰ ἐξῆς.

1. Βέβαια ὁ οὐρανὸς θὰ ἔλθῃ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἡ γῆ θὰ αἰωρεῖται ὑπὲρ ἄνω τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ἄνθρωποι θὰ ζοῦν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ οἱ ἰχθύες ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν προηγουμένως οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ σεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καταλύετε τὰς ἰσονομίας καὶ εἰσθε ἔτοιμοι νὰ ἐπαναφέρετε τὰς τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὑποίας δὲν ὑπάρχει οὐδὲν καθεστὼς εἰς τὸν κόσμον ἀδικώτερον καὶ περισσότερον αἵματοβαμμένον.

Ἐὰν πράγματι σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ κυβερνῶνται αἱ πόλεις ὑπὸ τυράννων, σεῖς πρῶτοι ἐγκαταστήσατε τύραννον εἰς τὴν πόλιν σας καὶ ἔπειτα προσπαθήσατε νὰ ἐγκαταστήσετε καὶ εἰς τὰς ἄλλας

πόλεις. Τώρα ἐνῷ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἔχετε δοκιμάσει τὴν τυραννίδα καὶ ἐνῷ προσέχετε μὲ ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα νὰ μὴ παρουσιασθῇ αὕτη εἰς τὴν Σπάρτην, φέρεσθε ὑπούλως πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἐὰν ὅμως εἴχετε τὴν πείραν τῆς τυραννίδος, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἔχομεν, θὰ ἡδύνασθε νὰ μᾶς δώσετε καλυτέρας συμβουλὰς περὶ αὐτῆς ἀπὸ αὐτὰς, ποὺ μᾶς ἐδώσατε πρὸ ὀλίγου.

2. Ἡ πολιτικὴ κατάσταση λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων ἦτο ἡ ἀκόλουθος. Ἦτο ὀλιγαρχία καὶ αὐτοὶ οἱ καλούμενοι Βακχιάδαι εἶχον τὴν ἐξουσίαν. Ἐδίδον καὶ ἐλάμβανον γυναῖκας ὡς συζύγους μεταξὺ των. Εἰς ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀμφίων ἐγέννησε θυγατέρα χολὴν, ὀνομαζομένην Λάβδαν. Διότι λοιπὸν οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς Βακχιάδας ἤθελε νὰ τὴν νυμφευθῇ, ὁ Ἡετίων ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεκράτους, ἀπὸ τὸ δῆμον τῆς Πέτρας, Λαπίθης τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπόγονος τοῦ Καινέως, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύζυγον. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀπέκτα τέκνα οὔτε μὲ αὐτὴν οὔτε μὲ ἄλλην γυναῖκα, ἔστειλεν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, διὰ νὰ ἐρωτήσῃ, ἂν θὰ ἔκαμνε παιδί. Ἐνῷ δὲ εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἱερόν, ἡ Πυθία εὐθὺς τὸν χαιρετίζει μὲ τοὺς ἀκολούθους στίχους.

Ἡετίων, οὐδεὶς σὲ τιμᾷ, ἂν καὶ εἶσαι ἄξιος πολλῶν τιμῶν.

Ἡ Λάβδα εἶναι ἔγκυος, θὰ γεννήσῃ δὲ πέτραν στρογγύλην, ἡ ὁποία θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς μονάρχας καὶ θὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὁ χρησμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἐκοινολογήθη, δὲν γνωρίζω πῶς, εἰς τοὺς Βακχιάδας. Καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ χρησμὸς περὶ τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε δοθῇ προηγουμένως, ἦτο ἀνεξήγητος· ἀνεφέρετο εἰς τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἡετίωνος καὶ ἔλεγε τὰ ἑξῆς. «Εἰς ἀετὸς εἶναι ἔγκυος ἐντὸς βράχων· θὰ γεννήσῃ λέοντα ἰσχυρὸν καὶ ὠμοφάγον, ὁ ὁποῖος θὰ κόψῃ πολλῶν τὰ γόνατα. Καλὰ σκεφθῆτε λοιπὸν αὐτά, σεῖς Κορίνθιοι ποὺ κατοικεῖτε γύρω ἀπὸ τὴν ὠραίαν Πειρήνην καὶ τὴν ἀπόκρημνον ἀκρόπολιν τῆς Κορίνθου».

Αὐτὸς μὲν λοιπὸν ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς προηγουμένως εἰς τοὺς Βακχιάδας ἦτο ἀκατανόητος. Τότε ὅμως, μόλις ἐπληροφορήθησαν τὸν χρησμὸν τὸν δοθέντα εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἀμέσως ἐνόησαν καὶ τὸν προηγούμενον, ποὺ ἦτο σύμφωνος μὲ τὸν τοῦ Ἡετίωνος. Ἄν καὶ ἐκατάλαβαν ὅμως αὐτόν, ἐσιώπων, διότι εἶχον ἀπόφασιν νὰ θανατώσουν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὸν Ἡετίωνα. Ἀμέσως λοιπὸν, μόλις

ἐγέννησεν ἡ γυναῖκα, ἔστειλαν δέκα ἄνδρας ἰδιικούς των εἰς τὸν δῆμον, ὅπου ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Ἡετίωνος, διὰ νὰ φονεύσουν τὸ παιδί. "Ὅταν ἔφθασαν αὐτοὶ εἰς τὴν Πέτρην καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἡετίωνος, ἐζήτησαν τὸ παιδί. Ἡ Λάβδα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀφί-
ἐξήτησαν τὸ παιδί. Ἡ Λάβδα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀφί-
ξεως ἐκείνων καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἐξήτουν τὸ παιδί ἀπὸ ἀγάπην
πρὸς τὸν πατέρα, τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς. Εἶχον δὲ
οὗτοι συμφωνήσει καθ' ὁδόν, ὅποιος πρῶτος πάρῃ εἰς τὰ χέρια του
τὸ παιδί, νὰ τὸ ρίψῃ μὲ δύναμιν κάτω. "Ὅταν λοιπὸν ἡ Λάβδα τὸ ἔφερε
καὶ τὸ ἔδωκε, κατὰ θεῖαν τύχην τὸ παιδί ἐμειδίασεν εἰς ἐκεῖνον, πού
τὸ ἔλαβεν. Οὗτος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ ὁ οἶκτος τὸν ἡμπόδισε νὰ τὸ
θανατώσῃ. Ἐλυπήθη λοιπὸν αὐτὸ καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν δεύτερον,
αὐτὸς εἰς τὸν τρίτον καὶ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον πα-
ραδιδόμενον ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τοὺς δέκα, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὐδεὶς τὴν διάθε-
σιν νὰ τὸ θανατώσῃ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέδωσαν εἰς τὴν μητέρα τὸ παιδίον καὶ ἐξῆλθον,
ἐστάθησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπέπληττον ὁ εἰς τὸν ἄλλον, κατη-
γοροῦντες προπάντων τὸν πρῶτον, πού τὸ ἔλαβε, διότι δὲν ἔπραξε σύμ-
φωνα μὲ τὰς ἀποφάσεις των.

Τέλος, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὀλίγη ὥρα, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσέλθουν ἐκ νέου
καὶ νὰ λάβουν μέρος πάντες εἰς τὸν φόνον.

4. Ἦτο ὁμοῦ πεπρωμένον νὰ ἀναβλαστήσουν ἀπὸ τὸν ἀπόγονον
τοῦ Ἡετίωνος συμφοραὶ διὰ τὴν Κόρινθον. Ἡ Λάβδα πράγματι εἶχε
σταθῇ πλησίον τῆς ἰδίας θύρας καὶ παρηκολούθησεν ὅλην αὐτὴν τὴν
συζήτησιν καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως μετανοήσουν καί, ἀφοῦ διὰ δευ-
τέραν φορὰν πάρουν τὸ παιδί, τὸ φονεύσουν, τὸ φέρει καὶ τὸ κρύπτει
πέρα πολὺ καλὰ εἰς μέρος, πού τῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀπίθανον νὰ ὑποψια-
σθοῦν, μέσα εἰς κυψέλην, διότι ἐγνώριζε καλὰ ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψουν
καὶ ἔλθουν πρὸς ἀναζήτησίν του, ἐπρόκειτο νὰ ἐρευνήσουν τὰ πάντα.
Αὐτὸ πού καὶ ἀκριβῶς ἐγένεν. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰσῆλθον καὶ τὸ ἀνεζήτησαν
καὶ αὐτὸ ἦτο ἄφαντον, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν καὶ νὰ εἶπουν εἰς αὐτοὺς,
πού τοὺς ἔστειλαν, ὅτι δῆθεν ἐξετέλεσαν αὐτὰ πού ἐκεῖνοι διέταξαν.
Αὐτοὶ μὲν λοιπὸν ἐπέστρεψαν καὶ ἔλεγον αὐτά.

5. Ἀκολούθως τὸ παιδίον ἐμεγάλωνε πρὸς χαρὰν τοῦ Ἡετίωνος,
καὶ ἐπειδὴ διέφυγεν αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἀπὸ τὴν κυψέλην τοῦ ἐδόθη
τὸ ὄνομα Κύψελος. "Ὅταν ἐγένεν ὁ Κύψελος ἀνὴρ καὶ ἐζήτησε τὴν συμ-

βουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς εὐνοϊκὸς χρησμός, εἰς τὸν ὁποῖον στηριζόμενος ἐπετέθη κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ὁ χρησμός ἦτο ὁ ἐξῆς.

«Εὐτυχὴς ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν μου, ὁ Κύψελος ὁ υἱὸς τοῦ Ἡετίωνος, βασιλεὺς τῆς ἐνδόξου Κορίνθου, αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ἀλλ' ὄχι πλέον βέβαια καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του».

Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο ὁ χρησμός. Ὅταν δὲ ἐγινε τύραννος ὁ Κύψελος, ἔδειξε τὴν ἐξῆς περίπου διαγωγὴν ἀνδρός. Πολλοὺς μὲν Κορινθίους κατεδίωξε, πολλοὺς δὲ ἀπεστέρησε τῆς περιουσίας των καὶ πάρα πολλοὺς τῆς ζωῆς των. Ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ ἐπέρασε μέχρι τέλους τὸν βίον του εὐτυχῆς, τὸν διαδέχεται εἰς τὴν τυραννίαν ὁ υἱὸς του Περίανδρος. Ὁ Περίανδρος οὗτος λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡπιώτερος τοῦ πατρός. Ἀφ' οὗτου ὅμως διὰ πρέσβων ἐσχετίσθη μὲ τὸν Θρασύβουλον τὸν τύραννον τῆς Μιλήτου, ἐγινεν ἀκόμη περισσότερον αἰμοβόρος ἀπὸ τὸν Κύψελον. Διότι ἐπεμψε πρὸς τὸν Θρασύβουλον κήρυκα καὶ ἐζήτηι νὰ μάθῃ, ποῖον πολιτικὸν καθεστῶς νὰ ἐγκαταστήσῃ, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλέστατος καὶ νὰ διοικῇ τὴν πόλιν πάρα πολὺ καλὰ. Ὁ Θρασύβουλος ἔφερε τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Περιάνδρου ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰσῆλθεν εἰς ἐσπαρμένον ἀγρὸν καί, ἐνῶ διέσχιζε τὸν σῆτον, ἡρώτα πάλιν καὶ ἀνέκρινε τὸν κήρυκα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀφίξεώς του ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Συγχρόνως ἔκοπτε καὶ ἔρριπτε κατὰ γῆς πάντα στάχυν, τὸν ὁποῖον ἐβλεπε νὰ ὑπερέχῃ τῶν ἄλλων, μέχρις οὗτου μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστρεψε τὰ ὠραιότερα καὶ ὑψηλότερα στάχυα τοῦ σίτου. Ἀφοῦ διέσχισε τὸν ἐσπαρμένον τόπον, ἐπεμψεν ὀπίσω τὸν κήρυκα χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν συμβουλὴν εἰς αὐτόν. Ὅταν ὁ κῆρυξ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὁ Περίανδρος ἦτο πρόθυμος νὰ πληροφορηθῇ τὴν συμβουλὴν. Ἀλλ' ὁ κῆρυξ ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Θρασύβουλος δὲν τοῦ ἔδωκεν οὐδεμίαν συμβουλὴν καὶ ὅτι παραξενεύεται διὰ τὸν Περίανδρον, πῶς τὸν ἔστειλεν εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον, παράφρονα καὶ καταστροφέα τῆς περιουσίας του καὶ ἀφηγεῖτο, ὅσα εἶχεν ἴδει νὰ κάμνῃ ὁ Θρασύβουλος.

6. Ὁ Περίανδρος ὅμως συνέλαβε τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τοῦ Θρασυβούλου καὶ ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τοὺς ὑπερέχοντας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ὅπως τὸν συνεβούλευεν ὁ Θρασύβουλος. Ἐδειξε τότε ὅλην τὴν κακίαν πρὸς τοὺς πολίτας. Διότι ὅσους ὁ Κύψελος ἄφησε μὲ τὰς

ἐκτελέσεις καὶ τὰς ἐξορίας, αὐτοὺς ἀπετελείωσεν ὁ Περίανδρος...

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ τυραννὶς σας, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κατορθώματα αὐτῆς. Ἡμᾶς ὅμως τοὺς Κορινθίους κατέλαβε μεγάλη ἐκπληξὶς ἀμέσως, μόλις σᾶς εἶδομεν νὰ στέλλετε νὰ καλέσετε τὸν Ἰππίαν. Τώρα ἀκόμη περισσότερο ἐκπλησσομεθα μ' αὐτοὺς σας τοὺς λόγους. Σᾶς ἐξορκίζομεν εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, μὴ ἐγκαταστήσετε τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις. Λοιπὸν δὲν θὰ παραιτηθῆτε τῆς ιδέας αὐτῆς, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆτε παρὰ πᾶσαν δικαιοσύνην νὰ ἐπαναφέρετε τὸν Ἰππίαν ; Γνωρίζετε ὅτι οἱ Κορίνθιοι δὲν συμφωνοῦν μὲ σᾶς».

93. Ὁ Σωσικλῆς μὲν, ὅστις ἦλθε πρέσβυς ἀπὸ τὴν Κόρινθον, εἶπεν αὐτά. Ὁ δὲ Ἰππίας ἀπήντησεν ἐπικαλούμενος τοὺς ἴδιους μὲ αὐτὸν θεοὺς, ὅτι οἱ Κορίνθιοι περισσότερο ἀπὸ ὅλους θὰ ἐπιθυμήσουν πάρα πολὺ τοὺς Πεισιστρατίδας, ὅταν θὰ ἔλθουν αἱ ἡμέραι, ποὺ τοὺς ἔχει ὀρίσει ἡ μοῖρα, νὰ ἀδικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπήντησε δὲ ὁ Ἰππίας μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, διότι ἐγνώριζε περισσότερο παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τοὺς χρησμούς. Οἱ λοιποὶ ἐξ ἄλλου σύμμαχοι ἕως τότε μὲν ἐσιώπων. Ὅταν ὅμως ἤκουσαν τὸν Σωσικλέα νὰ ἐκφράζῃ τὴν γνώμην του ἐλευθέρως, τότε πάντες ἐξεφώνησαν ὅτι προτιμοῦν τὴν γνώμην τοῦ Κορινθίου καὶ ἐξώρκιζον τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ μὴ ἐπιχειρήσουν οὐδεμίαν μεταβολὴν ἀναστατώνουσαν Ἑλληνικὴν πόλιν.

ΕΡΑΤΩ

Μηδικά

Μετά τὴν περὶ τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἀφήγησίν του ὁ Ἡρόδοτος, ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 43 κ. έ., εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα τῶν ιστοριῶν του, τὸ ὅποιον ἔχει προαναγγείλει ἐν τῷ προοιμίῳ. Εἶναι δὲ τοῦτο οἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν πόλεμοι, τὰ «μηδικὰ» ἢ «οἱ Περσικοὶ πόλεμοι», διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὁποίων ἀσχολεῖται εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία.

Τοὺς πολέμους τούτους προεκάλεσεν ἡ κατακτητικὴ διάθεσις τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἤδη ἐξαπλωθῇ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Σκυθίαν. Ὑπελείπετο ἡ Εὐρώπη. Ἡ σειρὰ αὐτῆς εἶχεν ἔλθει καὶ μάλιστα τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Οἱ Πέρσαι προφασίζονται ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἑρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐβοήθησαν τοὺς ὁμοεθνεῖς τῶν Ἰωνας, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσῃ διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη (490 π. Χ.)

102. Ἀφοῦ ὑπέταξαν τὴν Ἑρέτριαν καὶ παρέμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, ἔπλεον πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ πολεμικὸν μένος καὶ ἠλπίζον ὅτι θὰ κάμουν καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ αὐτά, ποὺ ἔκαμαν καὶ εἰς τοὺς Ἑρετριεῖς. Διότι δὲ ὁ Μαραθὼν ἦτο μέρος τῆς Ἀττικῆς καταλληλότατον διὰ ἱππικὸν καὶ ἔκειτο πλησιέστατα τῆς Ἑρετρίας, ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐκεῖ ὁ Ἰππίας, ὁ υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου.

103. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου μόλις ἐπληροφόρηθησαν ταῦτα, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα (πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρίου ἐδάφους). Ὡδήγουν αὐτοὺς δέκα στρατηγοί, ἐκ τῶν ὁποίων δέκατος ἦτο ὁ Μιλτιάδης, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Στησαγόρου, συνέβη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν Πεισίστρατον, υἱὸν τοῦ Ἱπποκράτους...

104. Οὗτος λοιπὸν ὁ Μιλτιάδης ἦλθεν ἀπὸ τὴν Χερσονήσον καὶ ἦτο τότε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἀφοῦ διέφυγεν δις τὸν θάνατον...

105. Καὶ πρῶτον μὲν, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ἀκόμῃ εἰς τὴν πόλιν, πέμπουν εἰς τὴν Σπάρτην ὡς κήρυκα τὸν Φειδιππίδην, Ἀθηναῖον τὴν καταγωγὴν, ταχυδρόμον τὸ ἐπάγγελμα. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Φειδιππίδης διηγεῖτο καὶ ἀνέφερεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐνεφανίσθη ὁ Πάν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Παρθενίου ὄρους ὑπεράνω τῆς Τεγέας. Τὸν ἐφώναζεν ὁ Πάν μὲ τὸ ὄνομά του δυνατὰ «Φειδιππίδη» καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς Ἀθηναίους, διατὶ δὲν φροντίζουν ποσῶς δι' αὐτόν, ἐνῶ αὐτὸς ἔχει καλὰς δι' αὐτοὺς διαθέσεις καὶ εἰς πολλὰς ἤδη περιστάσεις τοὺς ἐφάνη χρήσιμος καὶ ἀκόμῃ θὰ τοὺς φανῇ. Καὶ αὐτὰ μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν ὅτι εἶναι ἀληθὴ καὶ, ὅταν ἀποκατεστάθην τὰ πράγματα δι' αὐτούς, ἔκτισαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ναὸν τοῦ Πανὸς καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξιλεώσουν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ μήνυμα μὲ θυσίας κατ' ἔτος καὶ μὲ λαμπαδηδρομίας.

106. Ὁ Φειδιππίδης δὲ τότε, ὁ ὁποῖος ἐστάλῃ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν (καὶ ἀκριβῶς ἰσχυρίσθη ὅτι τοῦ ἐφανερώθη ὁ Πάν), ἐφθασεν ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὄταν ἐπαρουσιάσθῃ εἰς τοὺς ἄρχοντας ἔλεγεν· «ὦ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι σᾶς παρακαλοῦν νὰ τοὺς βοηθήσετε καὶ νὰ μὴ ἀφήσετε νὰ ὑποδουλωθῇ ὑπὸ βαρβάρων ἀνθρώπων πόλις ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων. Καὶ μάλιστα τώρα ἡ Ἑρέτρια ἔχει ὑποδουλωθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς ἔχει γίνεαι ἀσθενεστέρα κατὰ μίαν ἀξιόλογον πόλιν». Αὐτὸς λοιπὸν ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅσα εἶχεν ἐντολὴν. Ἐκεῖνοι ἦσαν μὲν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ τοὺς ἦτο ἀδύνατον ἀμέσως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ παραβοῦν τὸν νόμον. Ἦτο πράγματι ἡ ἐνάτη ἡμέρα τοῦ μηνὸς καὶ τὴν ἐνάτην εἶπον ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκστρατεύσουν, ἀφοῦ δὲν ἦτο πανσέληνος.

107. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀνέμενον τὴν πανσέληνον. Ὁ δὲ Ἰππίας ὠδήγησε τοὺς βαρβάρους εἰς τὸν Μαραθῶνα... Καὶ ἐνῷ οὗτος ἐπεστάτει εἰς ταῦτα (= τὴν παράταξιν τῶν βαρβάρων) συνέβη νὰ πταρνησθῇ καὶ νὰ βῇξη δυνατώτερα ἀπὸ ὅσον ἐσυνήθιζεν. Ἐπειδὴ ἦτο γέρων, οἱ περισσότεροι ὀδόντες του ἐκινούντο. Μὲ τὴν βίαν, ποὺ ἐβῆξε λοιπόν, ἓνα δόντι ἐτινάχθη ἔξω. Ἐπειδὴ δ' ἐπεσεν αὐτὸ εἰς τὴν ἄμμον, κατέβαλε μεγάλην φροντίδα ἐπὶ πολλὴν ὥραν, διὰ νὰ τὸ εὔρη. Ἀφοῦ τὸ δόντι πρὸς λύπην του δὲν ἐφαίνετο, ἀνεστέναξε καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παριστάμενους. «Ἡ γῆ αὐτὴ ἐδῶ δὲν εἶναι ἰδική μας καὶ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὴν ὑποτάξωμεν. Ὅσον μέρος σχεδὸν μοῦ ἀνῆκε, τὸ δόντι μου τὸ κατέχει».

108. Πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, ἦλθον μὲ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις οἱ Πλαταιεῖς, καθόσον οὗτοι εἶχον τεθῆ μόνοι τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι καὶ εἶχον ἤδη ἀναλάβει πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῶν. Εἶχον δὲ προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐπειδὴ ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν Θηβαίων οἱ Πλαταιεῖς, κατ' ἀρχὰς προσεφέρθησαν εἰς τὸν Κλεομένη, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναξανδρίδου, καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὅποιοι ἔτυχε νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ περίχωρα. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τοὺς ἐδέχθησαν καὶ τοὺς εἶπαν τὰ ἑξῆς. «Ἡμεῖς κατοικοῦμεν μακρὰν καὶ ἡ βοήθειά μας πιθανὸν νὰ μὴ σᾶς ὠφελήσῃ, διότι εἶναι δυνατόν νὰ κινδυνεύσετε πολλάκις νὰ ὑποδουλωθῆτε, πρὶν τὸ μάθωμεν ἡμεῖς. Σᾶς συμβουλεύομεν λοιπὸν νὰ προσχωρήσετε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι καὶ γείτονές σας εἶναι καὶ ἱκανοὶ νὰ σᾶς βοηθήσουν. «Οἱ Λακεδαιμόνιοι συνεβούλευον αὐτὰ ὅχι τόσον ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς, ὅσον διότι ᾔθελον νὰ καταπονοῦν τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ νὰ ἔρχωνται εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι λοιπὸν ἔδωσαν αὐτὴν τὴν συμβουλὴν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Αὐτοὶ δὲν ἔδειξαν δυσπιστίαν, ἀλλ', ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτέλουν θυσίας πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα θεῶν, ἐκάθισαν ὡς ἰκέται εἰς τὸν βωμὸν καὶ προσέφεραν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους... Παρέδωκαν λοιπὸν οἱ Πλαταιεῖς τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν τρόπον, τὸν ὅποιον ἀνέφερα, καὶ τότε ἦλθον εἰς τὸν Μαραθῶνα, διὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν.

109. Αἱ γινῶμαι τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐδιχάσθησαν. Οἱ

μὲν δὲν ἤθελον νὰ πολεμήσουν λέγοντες ὅτι εἶναι ὀλίγοι, διὰ νὰ συμπλακοῦν μὲ τὸν στρατὸν τῶν Μήδων, οἱ δὲ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μιλτιάδης, προέτρεπον νὰ γίνη μάχη. Ἦσαν λοιπὸν διηρημένοι καὶ ἕνεκα τούτου μάλιστα ἐνῖκα ἢ χειρότερα τῶν γνώμων ἄλλ' ὑπῆρχεν ἐνδέκατος ψηφοφόρος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐξελέγη διὰ κλήρου πολέμαρχος τῶν Ἀθηναίων. Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίδον δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν πολέμαρχον ἴσον πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Τότε πολέμαρχος ἦτο ὁ Καλλίμαχος ὁ Ἀφιδναῖος. Πρὸς αὐτὸν ἦλθεν ὁ Μιλτιάδης καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς. «Ἀπὸ σέ τώρα ἐξαρτᾶται, ὦ Καλλίμαχε, ἢ νὰ ὑποδουλώσῃς τὰς Ἀθήνας ἢ νὰ καταστήσῃς αὐτὰς ἐλευθέρας καὶ νὰ ἀφήσῃς αἰώνιαν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματός σου, ἐφόσον θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ὁποῖαν δὲν ἄφησαν οὐδὲ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων. Διότι ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν οἱ Ἀθηναῖοι, μόνον τώρα ἔχουν περιέλθει εἰς μέγιστον κίνδυνον καὶ ἐὰν μὲν ὑποκύβουν εἰς τοὺς Μήδους, εἶναι ἀποφασισμένον, τί θὰ πάθουν παραδιδόμενοι εἰς τὸν Ἰππίαν ἂν ὅμως ἡ πόλις αὐτὴ νικήσῃ, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ γίνη πρώτη τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ καὶ πῶς ἀπὸ σέ ἀκριβῶς ἐξαρτᾶται νὰ ἔχῃς τὴν κυρίαρχον ἀπόφασιν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, ἔρχομαι τώρα νὰ σοῦ ἀναπτύξω.

Αἱ γνώμαι ἡμῶν τῶν δέκα στρατηγῶν ἔχουν διχασθῇ, οἱ μὲν θέλουν νὰ πολεμήσωμεν, οἱ δὲ νὰ μὴ πολεμήσωμεν. Ἐὰν μὲν δὲν πολεμήσωμεν, φοβοῦμαι, μήπως πέσῃ καμμιὰ μεγάλη διχόνοια εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ κλονίσῃ τὰ φρονήματα αὐτῶν, ὥστε νὰ γίνουν φίλοι τῶν Μήδων. Ἐὰν ὅμως συγκρουσθῶμεν μετὰ τῶν βαρβάρων, πρὶν ἢ διαφθαρῇ ἡ συνείδησις μερικῶν Ἀθηναίων, δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ θεοὶ θὰ εἶναι οὐδέτεροι. Πάντα ταῦτα λοιπὸν τώρα εἰς σέ στηρίζονται καὶ ἀπὸ σέ ἐξαρτῶνται. Διότι, ἂν ταχθῇς μὲ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔχῃς πατρίδα ἐλευθέραν καὶ πόλιν τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἄν ὅμως προτιμήσῃς τὴν γνώμην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μὲ πάντα τρόπον προσπαθοῦν νὰ ἀποτρέψουν τὴν σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἐχθρούς, θὰ ἔχῃς τὰ ἐναντία ἀγαθὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα».

110. Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Μιλτιάδης παίρνει μὲ τὸ μέρος τοῦ τὸν Καλλίμαχον. Ἀφοῦ προσετέθη καὶ ἡ γνώμη τοῦ πολέμαρχου, ἀπεφασίσθη νὰ γίνη ἡ μάχη.

Μετά ἀπὸ αὐτὰ οἱ στρατηγοί, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς μάχης, ὅπως ἤρχετο ἡ σειρὰ ἐκάστου νὰ ἔχη ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἀρχηγίαν, προσέφερον αὐτὴν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Οὗτος, ἂν καὶ ἐδέχετο αὐτὴν, δὲν ἐδίδεν ἀκόμη τὴν μάχην, μέχρις ὅτου ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἰδικῆς του ἀρχηγίας.

111. "Ὅταν ὅμως περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία, τότε πλέον παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς μάχην ὡς ἐξῆς. Τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος ἡγεῖτο ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος. Διότι ὁ νόμος τότε αὐτὸ διέτασεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ πολέμαρχος νὰ ἔχη τὸ δεξιὸν κέρα. Μετὰ τοῦτον παρετάσσοντο αἱ φυλαὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τῶν σειρὰν καὶ ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης. Τελευταῖοι δὲ παρετάσσοντο, κατέχοντες τὸ ἀριστερὸν κέρα, οἱ Πλαταιεῖς.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάχην καὶ ἔπειτα, ὅσάκις οἱ Ἀθηναῖοι κάμνουν θυσίας κατὰ τὰς πανηγύρεις, αἱ ὅποιαι τελοῦνται κατὰ πενταετίαν, ὁ Ἀθηναῖος κῆρυξ εὐχόμενος λέγει νὰ παρέχουν οἱ θεοὶ τὰ ἀγαθὰ συγχρόνως εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. "Ὅταν δὲ παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαραθῶνα, συνέβη τὸ ἐξῆς περίεργον. Ἐπειδὴ τὸ μῆκος τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἐπεβάλλετο νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως τῶν Μήδων, τὸ μὲν μέσον αὐτοῦ ἐσχηματίσθη εἰς μικρὸν βάθος ἀνδρῶν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἦτο ἀσθενεστάτη ἡ Ἑλληνικὴ παράταξις, ἐνῶ τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς ἦσαν ἰσχυρότατα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν.

112. "Ὅταν εἶχε τελειώσει δι' αὐτοὺς ἡ πρὸς μάχην παράταξις καὶ αἱ θυσαί ἀπέβησαν εὐνοϊκαί, τότε, μόλις ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως, οἱ Ἀθηναῖοι τρέχοντες ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο στρατῶν διάστημα δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τῶν ὀκτῶ σταδίων. Οἱ Πέρσαι ἐξ ἄλλου βλέποντες τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐπέρχωνται τροχάδην παρεσκευάζοντο, διὰ νὰ δεχθοῦν τὴν ἐπίθεσιν. Καὶ ἐνόμιζον ὅτι παραφροσύνη κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ὀλεθρία, ὅπως ἐβλεπον αὐτοὺς νὰ εἶναι ὀλίγοι καὶ ὅμως νὰ ἐπιτίθενται ὀρμητικώτατα, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ἵππικὸν οὔτε τοξότας. Καὶ αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἦσαν τὰ συμπεράσματα τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, ὅταν συντεταγμένοι ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν βαρβάρων, ἐμάχοντο μετὰ γενναϊότητος ἀξίας νὰ ἐγκωμιασθῇ. Διότι πρῶτοι ἐξ ὅλων τῶν ἔσων ἡμεῖς γνωρίζομεν Ἑλλήνων ἐπετέθησαν με' ὀρμὴν κατὰ τῶν πο-

λεμίων, πρῶτοι ἐπίσης ἀντίκρυσαν ἀτάραχοι τὴν Μηδικὴν ἐνδυμασίαν καὶ τοὺς ἀνδρας, οἱ ὅποιοι ἐφόρουσαν αὐτὴν. Ἐνῷ μέχρι τότε ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τῶν Μήδων ἐφοβοῦντο οἱ Ἕλληνες νὰ ἀκούσουν.

113. Ἡ μάχη αὐτὴ τοῦ Μαραθῶνος διήρκεσε πολὺ. Καὶ εἰς μὲν τὸ μέσον τῆς παρατάξεως, ὅπου εἶχον παραταχθῇ οἱ ἴδιοι οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σάκαι, ἐνίκων οἱ βάρβαροι καί, ὅπως ἦσαν νικηταὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ ἔκαμαν ρῆγμα, κατεδίωκον τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Εἰς τὰ δύο ὁμοῦς ἄκρα τῆς παρατάξεως ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς. Νικῶντες, τοὺς μὲν τραπέντας εἰς φυγὴν βαρβάρους ἄφινον νὰ φεύγουν, αὐτοὶ δέ, ἀφοῦ συνήνωσαν τὰ δύο κέρατα, ἐμάχοντο κατ' ἐκείνων τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι εἶχον κάμει τὸ ρῆγμα εἰς τὸ μέσον τῆς γραμμῆς αὐτῶν καὶ ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι. Τοὺς Πέρσας, ποὺ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, ἀκολουθοῦντες ἐφόρευον μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτε ἐζήτουν πῦρ καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν πλοίων.

114. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ἐφονεύθη ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος δεῖξας μεγάλην ἀνδρείαν. Ἀπὸ τοὺς στρατηγούς ἀπέθανεν ὁ Στησίλαος ὁ υἱὸς τοῦ Θρασύλου. Ὁ Κυνέγειρος ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἀφ' ἐτέρου, καθ' ἣν στιγμὴν προσεπάθει νὰ πιάσῃ ἓν πλοῖον ἀπὸ τὴν πρύμναν, ἐφονεύθη, ἀφοῦ τοῦ ἀπεκόπη ἡ χεὶρ διὰ πελέκewς. Ἔπεσαν ἐπίσης καὶ ἄλλοι Ἀθηναῖοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί.

115. Ἐπτά μὲν λοιπὸν πλοῖα ἐκυρίευσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ δὲ βάρβαροι μὲ τὰ ὑπόλοιπα πλοῖα ἀπέπλευσαν καὶ ἀφοῦ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν νῆσον, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον ἀφήσει, τοὺς ἐκ τῆς Ἐρετρίας αἰχμαλώτους, περιέπλεον τὸ Σούνιον θέλοντες νὰ προλάβουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας πρῶτοι.

116. Καὶ οὗτοι μὲν περιέπλεον τὸ Σούνιον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, μὲ ὅσῃν δυνατὴν ταχύτητα εἶχον εἰς τοὺς πόδας, ἔσπευδον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως καὶ ἔφθασαν, προτοῦ νὰ ἔλθουν οἱ βάρβαροι. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ ἐν Μαραθῶνι τεμένους τοῦ Ἡρακλέους ἔφθασαν καὶ ἐστρατοπέδωσαν εἰς ἄλλο τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, εἰς ἐκεῖνο ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ Κυνόσαργες. Οἱ βάρβαροι μὲ τὰ πλοῖα ἐπλευσαν εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Φαλήρου (διότι αὐτὸ ἦτο τότε τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηναίων) καί, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐκράτησαν ἐπ' ὀλίγον τὰ πλοῖα ἡγκυροβολημένα, ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς τὴν Ἀσίαν.

117. Εἰς τὴν μάχην ταύτην τοῦ Μαραθῶνος ἀπέθανον ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἑξ χιλιάδες τετρακόσιοι, ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο. Τόσοι μὲν ἔπεσον καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ...

120. Ἦλθον δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν πανσέληνον δύο χιλιάδες Λακεδαιμόνιοι καὶ εἶχον τόσῃν σπουδῇ νὰ προφθάσουν, ὥστε ἦσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἐκ τῆς Σπάρτης. Ἐπειδὴ ἔφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐπεθύμουν νὰ ἴδουν τοῦλάχιστον τοὺς Μήδους. Μετέβησαν λοιπὸν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τοὺς εἶδον. Μετὰ ταῦτα ἐπαινοῦντες τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰ κατορθώματά των ἐπέστρεψαν εἰς Σπάρτην.

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Περίληψις

τῶν πρὸ τῆς Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν

Δέκα ἔτη ἀκριβῶς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.) κατόπιν μακρᾶς προπαρασκευῆς, ἣ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου Α' (520—485) π. Χ., ἐξηκολούθησε δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Ξέρξου (485—465 π. Χ.), οἱ Πέρσαι ἐπεχείρησαν τὴν τρίτην ἐκστρατείαν αὐτῶν πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος. Μέγας στρατὸς 1.800.000 περίπου ἀνδρῶν, τοῦ ὁποίου ἡγεῖται αὐτοπροσώπως ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἐξεκίνησε τὴν ἀνοιξιν τοῦ 480 π. Χ. ἀπὸ τὰς Σάρδεεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὸν ὁποῖον ἔξενξαν, καὶ διὰ μέσου τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι ὑπέκυψαν ἄνευ ἀντιστάσεως, βαδίζει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Παραλλήλως καὶ μέγας πολεμικὸς στόλος διῆκει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνώπιον τοῦ τῶν Περσῶν ἐκ 1200 πλοίων πλέει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνώπιον τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου οἱ Ἕλληνες—τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν, διότι ὑπάρχον καὶ σπουδαῖαι ἐξαιρέσεις, ὡς π. χ. οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι—συσπειροῦνται, διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, εἰς ἐνιαῖον συνασπισμόν, τὸ δὲ συνέδριον αὐτῶν ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Σπαρτιатῶν, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι χάριν τοῦ γενικοῦ ἔθνικοῦ συμφέροντος παραχωροῦν προθύμως τὰ πρωτεῖα, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν στρατεύματος κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ Τέμπη τῆς Θεσσαλίας, ἀκολουθῶς δὲ εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ τὴν ἀναχαιτίσιν τοὺς ἐχθρούς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας.

ἐπὶ κεφαλῇς 300 Σπαρτιατῶν καὶ 7.000 ἄλλων Ἑλλήνων, ἔρχεται ἐκεῖ,
διὰ τὰ ἐμποδίσῃ τὴν κάθοδον τῶν βαρβάρων. Συγχρόνως καὶ ὁ στόλος
τῶν Ἑλλήνων ἐκ 300 πολεμικῶν πλοίων – ἐκ τῶν ὁποίων 150 ἦσαν
Ἀθηναϊκὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θεμιστοκλέους – ὑπὸ τὸν Σπαρτιά-
την Εὐρυβιάδην πέμπεται εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, διὰ τὰ συναντήσῃ τὸν
Περσικόν.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (480 π.Χ.)

201. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὴν Μαλίδαν τῆς Τραχινίας καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ στενόν. Ὁ τόπος αὐτὸς ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους Ἕλληνας Θερμοπύλαι, ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ὅμως καὶ τοὺς περιοίκους ἀπλῶς Πύλαι. Ἐστρατοπέδευον λοιπὸν οἱ δύο στρατοὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ κατεῖχεν ὁ μὲν Ξέρξης τὰ πρὸς Βορρᾶν μέχρι Τραχίνος, οἱ δὲ Ἕλληνες τὰ πρὸς Νότον.

202. Οἱ Ἕλληνες, πού ἀνέμενον τοὺς Πέρσας εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἦσαν οἱ ἐξῆς· τριακόσιοι Σπαρτιᾶται· χίλιοι Τεγεᾶται καὶ Μαντινεῖς· ἑκατὸν εἴκοσιν ἀπὸ τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Ἀρκαδίας καὶ χίλιοι ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἀρκαδίαν. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἦσαν τετρακόσιοι, ἀπὸ τὸν Φλειοῦντα διακόσιοι καὶ ἀπὸ τὰς Μυκήνας ὀγδοήκοντα. Αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς ἦσαν ἑπτακόσιοι Θεσπιεῖς καὶ τετρακόσιοι Θηβαῖοι.

203. Προσεκλήθησαν προσέτι καὶ ἦλθον πανστρατιᾷ οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ καὶ χίλιοι Φωκεῖς. Διότι τοὺς ἐχάλεσαν οἱ Ἕλληνες εἰς βοήθειαν δι' ἀγγελιαφόρων λέγοντες, ὅτι οἱ ἴδιοι μὲν ἔχουν ἔλθει ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὑπόλοιποι δὲ ἀναμένονται νὰ καταφθάσουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, εἶναι δὲ ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, διότι φρουρεῖται ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Αἰγινίτας καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἔχουν ταχθῇ εἰς τὸ ναυτικόν, καὶ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ φοβηθοῦν. Ἐξ ἄλλου καὶ ἐκεῖνος, πού ἔρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἄνθρωπος θνητὸς καὶ ὄχι Θεός, δὲν ὑπάρχει δὲ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὅποιον, ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη, νὰ μὴ συνέβησαν ἀτυχήματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα συμβαίνουν τὰ μεγαλύτερα ἀτυχήματα. Εἶναι πεπρωμένον λοιπὸν καὶ αὐτός, πού ἔρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος, νὰ πέσῃ κάποτε ἔξω εἰς τὰς προσδοκίας του. Ἀκούοντες λοιπὸν αὐτά, ἔσπευδον πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τραχίνα.

204. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐκεῖ καὶ ἄλλους στρατηγούς, δηλ. κάθε πόλις τὸν ἰδικόν της, ἀλλ' ὁ πλέον ἐκτιμώμενος καὶ ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατεύματος ἦτο ὁ Λεωνίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Οἱ πρόγονοί του ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς τὰ ἄνω ἦσαν ὁ Ἀνα-

ξανδρίδης, ὁ Λέων, ὁ Εὐρυκρατίδης, ὁ Ἀνάξανδρος, ὁ Εὐρυκράτης, ὁ Πολύδωρος, ὁ Ἀλκαμένης, ὁ Τήλεκλος, ὁ Ἀρχέλαος, ὁ Ἀγησίλαος, ὁ Δόρυστος, ὁ Λεωβότης, ὁ Ἐχέστρατος, ὁ Ἄγις, ὁ Εὐρυσθένης, ὁ Ἀριστόδημος, ὁ Ἀριστόμαχος, ὁ Κλεοδαῖος, ὁ Ὑλλος καὶ ὁ Ἡρακλῆς.

205. Ἦλθε δὲ τότε ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀποῦ ἐπῆρε τριακοσίους ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πολίτας, ποὺ εἶχον ἄρρενα τέκνα. Ἐρχόμενος παρέλαβε καὶ τοὺς Θηβαίους, τοὺς ὁποίους ἀνέφερα προηγούμενως εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεοντιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυμάχου. Ἔσπευσε δὲ ὁ Λεωνίδας νὰ παραλάβῃ ὁ ἴδιος μόνον αὐτοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων, διότι κατηγοροῦντο πολὺ, ὅτι μηδίζουσιν, ὅτι εἶναι δηλαδὴ μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν. Τοὺς ἐκάλεσε λοιπὸν ὁ ἴδιος νὰ ἔλθουν εἰς τὸν πόλεμον, διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν θὰ στείλουν μαζί του στρατὸν ἢ θὰ ἀρνηθοῦν ἐμφανῶς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔστειλαν, ἂν καὶ δὲν εἶχον τὰ ἴδια φρονήματα.

206. Οἱ Σπαρτιᾶται λοιπὸν ἔστειλαν τὸν Λεωνίδα καὶ τοὺς τριακοσίους, διὰ νὰ ἐπιστρατευθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἀποῦ θὰ τοὺς ἔβλεπον, καὶ νὰ μὴ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, ἐὰν ἐμάνθων ὅτι κάμνουν ἀναβολάς. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐμπόδιον ἡ ἑορτὴ τῶν Καρνείων, ἐσκόπευον, ἀποῦ κάμουν τὴν ἑορτὴν καὶ ἀφήσουν φρουροὺς εἰς τὴν Σπάρτην, νὰ σπεύσουν κατόπιν πρὸς βοήθειαν πανστρατιᾶ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἐσκέπτοντο νὰ ἐνεργήσουν κατὰ τρόπον ἀνάλογον. Διότι συνέβη νὰ συμπέσουν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν. Νομίζοντες λοιπὸν ὅτι ὁ πόλεμος εἰς τὰς Θερμοπύλας δὲν θὰ διεξαχθῇ τόσον ταχέως, ἔστειλαν ἀπλῶς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν.

207. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ξέρξης ἔφθασε πλησίον εἰς τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἕλληνες ποὺ ἐφύλασσαν ἐκεῖ, κατελήφθησαν ἀπὸ φόβον καὶ συνεσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσουν. Οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι τότε εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ φυλάξουν τὸν Ἰσθμόν. Οἱ Φωκεῖς ὅμως καὶ οἱ Λοκροὶ ἡγανάκτησαν διὰ τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ ὁ Λεωνίδας ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ, ἔστειλε δὲ ἀγγελιαφόρους εἰς τὰς πόλεις, διὰ νὰ ζητήσουν καὶ ἄλλην βοήθειαν, διότι οἱ ἴδιοι ἦσαν ὀλίγοι ἐναντι τῶν Περσῶν.

208. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἕλληνες συνεσκέπτοντο, ὁ Ξέρξης ἔστειλεν ἐφιπ-

πον κατάσκοπον, διὰ τὰ ἴδη, πόσοι εἶναι καὶ τί κάμνουν. Διότι εὕρισκόμενος ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἶχεν ἀκούσει, ὅτι ἦτο συγκεντρωμένος ἐκεῖ ὀλίγος στρατὸς καὶ ὅτι ἀρχηγοὶ τοῦ ἦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ μάλιστα ὁ Λεωνίδας καταγόμενος ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα. "Ὅταν ὁ ἵππεὺς οὗτος ἐπλησίασε, παρετήρησεν, ἀλλὰ δὲν διέκρινε βεβαίως ὅλον τὸ στρατόπεδον, διότι τοὺς εὕρισκομένους πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τείχους, πού εἶχον κατασκευάσει οἱ "Ελληνες, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς ἴδῃ. Εἶδεν ὅμως τοὺς ἔξω καὶ τὰ ὅπλα των, τὰ ὁποῖα ἔκειντο ἔμπροσθεν τοῦ τείχους. Συνέπεσε δὲ νὰ ἔχουν τότε τοποθετηθῇ ἔξω οἱ Λακεδαιμόνιοι. "Εβλεπε λοιπὸν ἄλλους ἐξ αὐτῶν νὰ γυμνάζωνται, ἄλλους νὰ κτενίζουν τὴν κόμην των. Παρατηρῶν αὐτὰ ἐθαύμαζε καὶ ὑπελόγιζε τὸν ἀριθμὸν των. Ἀφοῦ ἐξηκρίβωσεν ὅλα αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω ἀνενόχλητος, διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς "Ελληνας δὲν τὸν κατεδίωξεν οὔτε τοῦ ἔδωκε σημασίαν. Ἀφοῦ ἔφθασε ὀπίσω, διηγῆθη εἰς τὸν Ξέρξην ὅλα ὅσα εἶχεν ἴδει.

209. Ὁ Ξέρξης ὅμως ἀκούσας αὐτὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ, τί πράγματι συνέβαινε, δηλ. ὅτι ἡτοιμάζοντο νὰ ἀποθάνουν καὶ νὰ φονεύσουν ὅσους δυνηθοῦν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διαγωγὴ των τοῦ ἐφαίνετο γελοία, ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον (1), ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς τὸ στρατόπεδόν του καὶ, ὅταν ἦλθε, τὸν ἠρώτησε δι' ὅλα αὐτά. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· «Ἐχεις ἀκούσει καὶ ἄλλοτε, ὅταν ἐξεκινήσαμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα, νὰ ὁμιλῶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς· καὶ ὅταν μὲ ἤκουσες, ἐγέλασες δι' ἐμέ, διότι σοῦ εἶπα, ποίαν ἐκβασιν προέβλεπον, ὅτι θὰ ἔχουν τὰ πράγματα. Εἰς ἐμέ, βασιλεῦ, εἶναι πολὺ δύσκολον ἔργον νὰ χρησιμοποιοῦ τὴν ἀλήθειαν ἐνώπιόν σου· ὅμως ἄκουσον καὶ τώρα. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔχουν ἔλθει, διὰ νὰ πολεμήσουν μὲ ἡμᾶς διὰ τὸ στενὸν καὶ ἐτοιμάζονται δι' αὐτό. Ὑπάρχει δὲ εἰς αὐτοὺς ὁ ἐξῆς νόμος· ὅταν πρόκειται νὰ διακινδυνεύσουν τὴν ζωὴν των, στολίζουσιν τὰς κεφαλὰς των. Γινώριζε δὲ ὅτι, ἂν καθυποτάξῃς αὐτοὺς καὶ ὅσους ὑπολείπονται εἰς τὴν Σπάρτην, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἔθνος εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον νὰ ἀντισταθῇ ἐναντίον σου. Διότι τώρα βαδίζεις ἐναντίον τοῦ λαμπροτέρου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐναντίον τῶν γενναιοτέρων ἀνδρῶν». Εἰς τὸν Ξέρξην ὅμως αἱ λόγοι οὗτοι ἐφαίνοντο ἐντελῶς ἀπίστευτοι καὶ τὸν ἠρώτα πάλιν ἐκ δευτέρου, μὲ ποῖον

(1) Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (510 - 491 π. Χ.), ἐκθρονισθεὶς καὶ καταφυγὼν εἰς τὸν Μέγαν Βασιλέα τῶν Περσῶν.

τρόπον, ἀφοῦ εἶναι τόσον ὀλίγοι, θὰ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ στρατοῦ του. Καὶ ὁ Δημάρατος εἶπεν «Βασιλεῦ νὰ μὲ θεωρῇς ψεύστην, ἂν τὰ πράγματα δὲν συμβοῦν, ὅπως ἐγὼ λέγω».

210. Ἀλλὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἔπεισε τὸν Ξέρξην. Οὗτος ἄφησε νὰ περάσουν τέσσαρες ἡμέραι ἐλπίζων πάντοτε, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἀποχωρήσουν. Τὴν πέμπτην ὅμως ἡμέραν, ἐπειδὴ δὲν ἐπεμακρύνοντο, ἀλλ' ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι κατεχόμενοι ἀπὸ ἀναίδειαν καὶ ἀνοησίαν θὰ παρέμενον, ὀργισθεῖς ἐξαπέστειλεν ἐναντίον των τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Κισσίους καὶ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς συλλάβουν καὶ νὰ τοὺς φέρουν ἐνώπιόν του ζῶντας. Καθὼς λοιπὸν ἐπέπεσαν οἱ Μῆδοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφονεύοντο πολλοί, ἄλλοι ἐπῆρχοντο καὶ δὲν ἔπαυον παρὰ τὰς μεγάλας ἀπωλείας των. Καὶ ἐγένετο εἰς ὅλους φανερόν καὶ εἰς τὸν ἴδιον βεβαίως τὸν βασιλέα, ὅτι πολλοὶ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἀληθεῖς πολεμισταί. Διήρκεσε δὲ ἡ μάχη ὅλην τὴν ἡμέραν.

211. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Μῆδοι ἐδεινοπάθουν, αὐτοὶ μὲν ὑπεχώρησαν, τοὺς διεδέχθησαν δὲ οἱ Πέρσαι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς ὠνόμαζεν Ἀθανάτους καὶ ἀρχηγὸς των ἦτο ὁ Ὑδάρνης· προέβλεπεν ὅτι οὗτοι θὰ ἐνίκων εὐκόλως. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ συγκρουσθέντες μὲ τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶχον μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τοὺς Μήδους· διότι ἐμάχοντο εἰς στενὸν μέρος, εἶχον δόρατα μικρότερα καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν των. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐμάχοντο κατὰ τρόπον θαυμάσιον καὶ ἔδειξαν μὲ διαφόρους τρόπους, τί δύνανται νὰ πράξουν εἰς τὸν πόλεμον ἄνθρωποι ἐξησχημένοι ἐναντίον ἀνασκήτων· καὶ ὁσάκις ἔστρεφον τὰ νῶτα ὅλοι μαζὶ δῆθεν διὰ νὰ φύγουν, οἱ βάρβαροι, καθὼς τοὺς ἔβλεπον, νὰ φεύγουν, ἐπῆρχοντο μὲ φωνὰς καὶ πάταγον, ἀλλὰ μόλις τοὺς ἐπλησίαζον, ἔστρεφον ἀποτόμως ἐναντίον των καὶ μὲ τὴν μεταστροφὴν αὐτὴν ἐφόνευον ἀναρίθμητον πλῆθος Περσῶν. Ἐφονεύοντο δὲ ὀλίγοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πέρσαι παρὰ τὰς προσπάθειάς των, ἐπιτιθέμενοι κατὰ τάγματα καὶ μὲ πάντα τρόπον, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν οὔτε μέρος τοῦ στενοῦ, ὑπεχώρησαν.

212. Κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτὰς ὁ βασιλεὺς λέγεται, ὅτι ἀνεπήδησε τρεῖς φορές ἀπὸ τὸν θρόνον του, διότι ἐφοβήθη διὰ τὸν στρατὸν του.

Τοιουτοτρόπως λοιπόν ἐπολέμησαν τότε. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπομένην οἱ βάρβαροι δὲν κατώρθωσαν τίποτε καλύτερον. Διότι ἔκαμαν τὴν ἐπίθεσίν των μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ Ἕλληνες, πού ἦσαν ὀλίγοι, θὰ εἶχον πλεόν ὅλοι τραυματισθῇ καὶ δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ συμπλακοῦν καὶ νὰ προβάλουν ἀντίστασιν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐμάχοντο τοποθετημένοι κατὰ πόλεις καὶ κατὰ τάγματα, τὰ ὅποια ἐνηλλάσσοντο· πλὴν τῶν Φωκέων, οἱ ὅποιοι εἶχον σταλῇ εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἀτραπὸν. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἐπειδὴ δὲν εὗρισκον τίποτε διαφορετικὸν ἀπὸ ὅ,τι εἶχον παρατηρήσει κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν, ὑπεχώρησαν.

213. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ βασιλεὺς εὕρισκετο εἰς ἀμνηχανίαν, τί νὰ κάμῃ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του ὁ Ἐφιάλτης, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυδῆμου, Μαλιεύς, ὁ ὅποιος ἐλπίζων ὅτι θὰ ἀποκομίσῃ δι' αὐτὸ σπουδαῖόν τι κέρδος, τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν ἀτραπὸν, ἣ ὁποία ὠδήγει διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ἔγινε τοιουτοτρόπως αἰτία τῆς καταστροφῆς, ἐκείνων πού ἐπολέμησαν τότε ἐκεῖ.

215. Ὁ δὲ Ξερξής, ἐπειδὴ τοῦ ἤρεσαν ὅσα ὑπεσχέθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὁ Ἐφιάλτης, ἀμέσως πλήρης χαρᾶς ἀπέστειλε τὸν Ὑδάρνη μὲ τὸ στρατιωτικὸν του σῶμα. Ἐξεκίνησαν δὲ κατὰ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον.

216. Ἰδοὺ ἡ περιγραφὴ τῆς ἀτραποῦ αὐτῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν, ὁ ὅποιος διέρχεται διὰ τῆς χαράδρας, ὀνομάζονται δὲ τὸ ὄρος αὐτὸ καὶ ἡ ἀτραπὸς μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, Ἀνόπαια. Προχωρεῖ δὲ ἡ ἀτραπὸς παραλλήλως πρὸς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ καὶ φθάνει εἰς τὴν πόλιν Ἀλπηνόν, πρώτην πόλιν τῶν Λοκρῶν πρὸς τὸ μέρος τῶν Μαλιέων, καὶ εἰς τὸν βράχον τοῦ Μελαμπύγου καὶ τὰς Ἑδρας τῶν Κερκώπων,⁽¹⁾ ὅπου εἶναι τὸ στενώτερον μέρος τῆς.

217. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀτραπὸν, ὅπως τὴν περιέγραψα, οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Ἀσωπὸν, ἐβάδιζον ὅλην τὴν νύκτα, ἔχοντες δεξιᾷ μὲν τὰ ὄρη τῆς Οἰτῆς, ἀριστερᾷ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Τραχίνος. Καὶ μόλις ἤρχιζεν ἡ αὐγὴ, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ ἐφρούρουν, ὅπως τὸ ἔχω δηλώσει προηγουμένως,

(1) Μυθικὰ πρόσωπα· εἶχον κλέψει τὰ ὅπλα τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῷ ἐκοιμᾶτο.

χίλιοι ὀπλῖται Φωκεῖς προστατεύοντες τὴν χώραν των καὶ φυλάσσοντες τὴν ἀτραπὸν. Διότι τὴν κάτω διάβασιν ἐφύλασσον ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἔχω ἀναφέρει τὴν ἀτραπὸν ὅμως εἰς τὸ βουνὸν ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν ἐναντι τοῦ Λεωνίδου ἐκουσίως νὰ φυλάξουν οἱ Φωκεῖς.

218. Ἴδου δὲ πῶς ἀντελήφθησαν οἱ Φωκεῖς τοὺς Πέρσας, ὅτι εἶχον ἀναβῆ. Ἀναβαίνοντες δηλ. τὸ ὄρος, ποῦ ἦτο ὅλον γεμᾶτον ἀπὸ δρυς, κατ' ἀρχὰς ἔμενον ἀπαρατήρητοι. Ἦτο ὅμως νηνεμία καὶ ἐπειδὴ ἔγινε πολὺς θόρυβος, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀφοῦ ὑπῆρχον πολλὰ φύλλα δένδρων ἐσκορπισμένα ὑπὸ τοὺς πόδας των, ἀνεπήδησαν ὄρθιοι οἱ Φωκεῖς καὶ ἐνεδύοντο τὰ ὅπλα των. Οἱ δὲ Πέρσαι, καθὼς εἶδον ἀνθρώπους ἐνδυομένους τὰ ὅπλα των, ἠπόρησαν διότι ἐνῶ ἤλπιζον, ὅτι δὲν θὰ παρουσιασθῇ τίποτε εἰς τὸν δρόμον των, αἴφνης συνήντησαν στρατόν. Ὁ Ὑδάρνης τότε, φοβηθεὶς μήπως οἱ Φωκεῖς εἶναι Λακεδαιμόνιοι, ἠρώτησε τὸν Ἐφιάλτην ἀπὸ ποῦ εἶναι ὁ στρατός, πληροφορηθεὶς δὲ τὴν ἀλήθειαν παρέταξε τοὺς Πέρσας πρὸς μάχην. Οἱ Φωκεῖς ὅμως, καθὼς ἐβάλλοντο μὲ πολλὰ καὶ πυκνὰ βέλη, ἤρχισαν νὰ φεύγουν πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ πιστεύοντες, ὅτι ἐξ ἀρχῆς εἶχον ἐκκινήσει ἐναντίον των, καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν. Αὐτὰ λοιπὸν εἶχον εἰς τὸν νοῦν των· ἀλλὰ οἱ Πέρσαι μὲ τὸν Ἐφιάλτην καὶ τὸν Ὑδάρνη δὲν ἔδωσαν πλέον καμμίαν σημασίαν εἰς τοὺς Φωκεῖς καὶ κατέβαινον ταχέως ἀπὸ τὸ ὄρος.

219. Εἰς τοὺς Ἑλλήνας δέ, ποῦ ἦσαν εἰς τὰς Θερμοπύλας, πρῶτον μὲν ὁ μάντις Μεγιστίας, ἀφοῦ παρετήρησε τὰ σπλάχνα τῶν θυμάτων, προεῖπε τὸν θάνατον, ὁ ὁπῆος ἐπέκειτο εἰς αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐξημερώματα. Ἐπειτα ἦσαν οἱ αὐτόματοι, ποῦ ἀνήγγειλαν τὴν κυκλωτικὴν κίνησιν τῶν Περσῶν. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔφεραν τὴν εἶδσιν, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο νύξ· τρίτοι ὅμως οἱ σκοποὶ τῆς ἡμέρας, ποῦ ἔσπευσαν τροχάδην ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ μέρη, ἐνῶ πλέον ἐξημέρωνε. Τότε συνεσκέπτοντο οἱ Ἑλληνες καὶ αἱ γυνῶμαί των ἐδιχάζοντο. Διότι ἄλλοι μὲν δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, ὅπου ἐτάχθησαν, ἄλλοι δὲ ἀντέτεινον. Κατόπιν αὐτοῦ χωρισθέντες ἄλλοι μὲν ἔφευγον καὶ διασκορπισθέντες κατηυθύνοντο πρὸς τὰς πόλεις των, ἄλλοι δ' ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ μείνουν ἐκεῖ μὲ τὸν Λεωνίδαν.

220. Λέγεται ἐπίσης, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Λεωνίδας τοὺς ἀπέπεμψεν ἐπίτῃδες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατον. Ὁ ἴδιος ὅμως καὶ οἱ παρόντες

ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦτο εὐπρεπὲς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἤλθον ἐξ ἀρχῆς νὰ φυλάξουν. Τὴν γνώμην αὐτὴν κατ' ἐξοχὴν συμμερίζομαι· ὅτι δηλ. ὁ Λεωνίδας, ὅταν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἦσαν ἀπρόθυμοι καὶ δὲν ᾔθελον νὰ διακινδυνεύουν μαζί του, τοὺς διέταξε νὰ ἀπέλθουν· ὁ ἴδιος ὅμως δὲν ἦτο πρέπον νὰ ἀποχωρήσῃ τοῦναντίον ἐὰν ἔμενεν ἐκεῖ, θὰ ἄφινεν ὀπίσω του μέγα κλέος καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς Σπάρτης δὲν θὰ ἐξηλείφετο. Διότι εἶχε χρησιμοδοτηθῇ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐζήτησαν χρησμὸν διὰ τὸν πόλεμον εὐθὺς κατὰ τὴν ἐναρξίν του, ὅτι ἢ ἡ Λακεδαιμῶν θὰ καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἢ ὁ βασιλεὺς των θὰ ἀπολεσθῇ... Αὐτὸν λοιπὸν τὸν χρησμὸν ἔχων ὑπ' ὄψει του ὁ Λεωνίδας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀφήσῃ τὴν δόξαν εἰς μόνους τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέπεμψε, νομίζω, τοὺς συμμάχους μᾶλλον· καὶ ὅχι ὅτι διαφωνήσαντες ἔφυγον τόσον ἀκόσμως ὅσοι ἀνεχώρησαν.

221. 'Απόδειξις δὲ μεγίστη κατ' ἐμὲ ὑπῆρξε τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλ. καὶ τὸν μάντιν Μεγιστίαν τὸν 'Ακαρνᾶνα... προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ μαζί του. 'Αλλ' ἐκεῖνος, διαταχθεὶς νὰ ἀποχωρήσῃ, δὲν ᾔθελῃσε νὰ φύγῃ ὁ ἴδιος, ἀπεμάκρυνεν ὅμως τὸν υἱὸν του, ποῦ ἐξ-εστράτευε μαζί του καὶ ἦτο μονογενής.

222. Οἱ σύμμαχοι λοιπὸν, οἱ ὁποῖοι διετάχθησαν νὰ φύγουν, ὑπήκουσαν εἰς τὸν Λεωνίδαν καὶ ἀνεχώρησαν, μόνοι δὲ οἱ Θεσπιεῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἔμειναν μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ μὲν Θηβαῖοι ἀκουσίως, διότι ὁ Λεωνίδας τοὺς ἐκράτει ὡς ὁμήρους, οἱ Θεσπιεῖς ὅμως μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἡρνήθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν Λεωνίδαν καὶ ἐκεῖνους, ποῦ ἦσαν μαζί του, καὶ νὰ φύγουν· ἔμειναν λοιπὸν καὶ ἀπέθανον μαζί· στρατηγὸς των δὲ ἦτο ὁ Δημόφιλος, υἱὸς τοῦ Διαδρόμου.

223. 'Ο Ξέρξης, ἀφοῦ ἔκαμε σπονδὴν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἀνέμενε μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν εἶναι συνήθως πλήρης ἡ ἀγορὰ (1), καὶ τότε διέταξεν ἔφοδον· διότι τοῦτο εἶχε παραγγείλει ὁ 'Εφιάλτης· καθ' ὅσον ἡ κατάβασις ἀπὸ τὸ ὄρος ἦτο συντομωτέρα καὶ ἡ ἔκτασις, ποῦ ἔπρεπε τώρα νὰ διανύσουν, ἦτο μικροτέρα ἀπὸ τὸν κύκλον, ποῦ ἐχρειάσθη

(1) 'Αγορῆς πληθώρα = ἀγορὰ πλήθουσα = ἀπὸ 10 μέχρι 12 ὥρας π. μ.

νά κάμουν κατὰ τὴν ἐκκίνησιν καὶ τὴν ἀνάβασιν. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι με τὸν Ξέρξην ἐπλησίαζον, οἱ δὲ "Ελληνες με τὸν Λεωνίδα, ὡς ἄνθρωποι ποὺ ἐβάδιζον πρὸς τὸν θάνατον, ἐπροχώρησαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἡμέρας εἰς τὸ εὐρύτερον μέρος τοῦ αὐχένος. Διότι τὸ ὀχύρωμα τοῦ τείχους ἐφυλάσσετο καὶ οἱ "Ελληνες κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐμάχοντο ἐξερχόμενοι ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὰς στενοπορίας. Τότε ὅμως συνεκρούσθησαν ἔξω τῶν στενῶν καὶ ἐπιπτον ἀναρίθμητοι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταγμάτων κρατοῦντες μαστίγια τοὺς ἐμάστιζον παρακινοῦντες συνεχῶς πρὸς τὰ πρόσω. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγοντο καὶ ἀκόμη πολὺ περισσότεροι κατεπατοῦντο ζῶντες ὁ εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδε κανεὶς εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οἱ δὲ "Ελληνες γνωρίζοντες ὡς βέβαιον τὸν θάνατόν των ἐξ αἰτίας ἐκείνων, ποὺ ἤρχοντο ὀπισθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, ἀνέπτυσσον τὸ μέγιστον τῆς σωματικῆς των δυνάμεως ἐναντίον τῶν βαρβάρων περιφρονοῦντες τὸν κίνδυνον καὶ πλήρεις μανίας.

224. Τὰ δόρατα τῶν περισσοτέρων ἐθραύσθησαν, ἐφόνευον δὲ τοὺς Πέρσας διὰ τῶν ξιφῶν. Εἰς τὴν φάσιν αὐτῆς τῆς μάχης ἔπεσε νεκρὸς καὶ ὁ Λεωνίδας ἀναδειχθεὶς ἑξοχος ἀνὴρ διὰ τὴν ἀνδρείαν του· ἔπεσαν δὲ μαζί του καὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίαν μνήμης ἔμαθον τὰ ὀνόματα, ἔμαθον δὲ τὰ ὀνόματα καὶ ὄλων τῶν τριακοσίων. Καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Περσῶν ἔπεσαν νεκροὶ τότε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί, μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου, ὁ Ἀβροκόμης καὶ ὁ Ὑπεράνθης, οἱ ὁποῖοι εἶχον γεννηθῇ ἀπὸ τὸν Δαρεῖον καὶ τὴν Φαρταγούνην, θυγατέρα τοῦ Ἀρτάνου· ἦτο δὲ ὁ Ἀρτάνης ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου, υἱὸς δὲ τοῦ Ὑστάσπου.

225. Δύο λοιπὸν ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου ἐφονεύθησαν μαχόμενοι ἐκεῖ καὶ διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδου συνήφθη ἀγρία πάλη Περσῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ἕως ὅτου οἱ "Ελληνες διὰ τῆς ἀνδρείας των τὸν ἀπέσπασαν, ἔτρεψαν δὲ εἰς φυγὴν τέσσαρας φορὰς τοὺς ἀντιπάλους. Τοῦτο ἐξηκολούθησε, μέχρις ὅτου ἐνεφανίσθησαν οἱ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Ἐφιάτην. Τότε πλέον, μόλις οἱ "Ελληνες τοὺς ἀντελήφθησαν, ἤλλαξεν ἡ μορφή τῆς μάχης. Διότι ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ καί, ἀφοῦ διήλθον πάλιν τὸ τεῖχος, ἤλθον καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ ὕψωμα ὅλοι

οἱ ἄλλοι μαζί πλὴν τῶν Θηβαίων. Εὐρίσκεται δὲ τὸ ὕψωμα εἰς τὴν εἴσο-
δον τοῦ στενοῦ, ὅπου τώρα ἴσταται ὁ λίθινος λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεω-
νίδου. Εἰς αὐτὸν τὸν χώρον, ἐνῶ ἡμύνοντο μὲ μαχαίρας—εἰς ὄσους ἐξ
αὐτῶν ὑπῆρχον—καὶ μὲ τὰς χεῖράς των καὶ τὰ στόματά των, τοὺς
κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, ἄλλοι μὲν κατὰ μέτωπον καταδιώ-
ξαντες καὶ κρημνίσαντες τὸ ὀχύρωμα τοῦ τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι περι-
κυκλώσαντες αὐτοὺς πέραξ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

226. Ἄν καὶ τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Θεσπιεῖς,
παρὰ ταῦτα ἀνδρειότατος πάντων λέγεται, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Σπαρτιάτης
Διηνέκης, διὰ τὸν ὁποῖον λέγουν, ὅτι εἶπε τὸν ἐξῆς λόγον πρὸ τῆς συμ-
πλοκῆς τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Μήδους, ὅταν ἤκουσεν ἀπὸ κάποιον
Τραχίνιον, ὅτι οἱ βάρβαροι εἶναι τόσον πολλοί, ὥστε, ὅταν ρίπτουν τὰ
βέλη των, σκεπάζουν μὲ τὸ πλῆθος των τὸν ἥλιον· ἐκεῖνος χωρὶς νὰ
ταραχθῇ δι' αὐτὸ καὶ ἀδιάφορος διὰ τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν εἶπε· «Πόσον
εὐχαρίστους εἰδήσεις μᾶς λέγει ὁ ξένος ἀπὸ τὴν Τραχῖνα, ἀφοῦ, ἐὰν οἱ
Μῆδοι σκεπάζουν τὸν ἥλιον μὲ τὰ βέλη των, ἡ μάχη θὰ γίνῃ ὑπὸ σκιάν
καὶ ὅχι ὑπὸ τὸν ἥλιον!» Αὐτοὺς καὶ ἄλλους ὁμοίους λόγους λέγουν, ὅτι
ἄφησεν ὁ Λακεδαιμόνιος Διηνέκης ὡς μνημεῖα διὰ τὸ μέλλον.

228. Πρὸς τιμὴν τούτων, ποὺ ἐτάφησαν ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔπεσαν,
καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύθησαν προηγουμένως, δηλ. πρὶν ἀναχωρή-
σουν οἱ ἀποπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου, ἔχουν χαραχθῇ ἐπιγράμματα
ποὺ λέγουν τὰ ἐξῆς·

«Ἀντιμετώπισαν ἐδῶ τριακόσιες μυριάδες
ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον οἱ τέσσαρες χιλιάδες» (1).

Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐπίγραμμα ἔχει χαραχθῇ δι' ὅλους· διὰ τοὺς Σπαρ-
τιάτας ὅμως ἰδιαιτέρως τὸ ἐξῆς·

«Διαβάτη, δῶσε μήνυμα στῶν Σπαρτιατῶν τὴν πόλι.
ὅτι πιστοὶ στὸ νόμο τοὺς ἐδῶ ἐπέσαμε ὅλοι» (2).

Μὲ τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ καὶ μὲ στήλας τοὺς ἐτίμησαν οἱ Ἀμφι-
κτύονες.

(1) «Μυριάσιν ποτὲ τᾶδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτταρες»

(2) «Ἦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμόνιοις ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

229. Λέγεται δέ, ὅτι δύο ἐκ τῶν τριακοσίων αὐτῶν, ὁ Εὐρυτος καὶ ὁ Ἀριστόδημος εὐρίσκοντο εἰς τοὺς Ἀλπηνοὺς, διότι ἔπασχον ἀπὸ βαρεῖαν ὀφθαλμίαν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Εὐρυτος πληροφορηθεὶς τὴν κυκλωτικὴν πορείαν τῶν Περσῶν διέταξε τὸν δοῦλόν του νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ ἐκεῖ ἐρρίφθῃ εἰς τὴν μάχην καὶ ἐφονεύθῃ. Ὁ Ἀριστόδημος ὅμως, ὁ ὁποῖος κατελήφθη ἀπὸ δειλίαν, ἐπέζησεν.

231. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Λακεδαίμονα ὁ Ἀριστόδημος εὗρεν ὀνειδισμοὺς καὶ περιφρόνησιν, ἥ δὲ ἀτίμως τὴν ὁποίαν ὑφίστατο ἦτο ἡ ἐξῆς· οὔτε πῦρ τοῦ ἐδίδε κανεὶς διὰ νὰ ἀνάψῃ, οὔτε συνωμίλει μαζί του, ἤκουε δὲ ὀνειδισμοὺς καλούμενος «ὁ δειλὸς Ἀριστόδημος»⁽¹⁾. Ἀλλ' οὗτος εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐπληρώθησεν ὅλην τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν κατηγορεῖτο.

232. Λέγεται ὅμως, ὅτι καὶ ἄλλος ἐκ τῶν τριακοσίων ἀποσταλεὶς ὡς ἀγγελιαφόρος εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐσώθη, ὠνομάζετο δὲ Παντίτης· οὗτος ἐπιστρέψας εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ περιεφρονεῖτο, ἀπηγχονίσθη.

233. Οἱ δὲ Θηβαῖοι, τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεοντιάδης, ἐφ' ὅσον μὲν ἦσαν μετὰ τοὺς Ἕλληνας, ἐμάχοντο κατ' ἀνάγκην ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως· ὅταν ὅμως εἶδον, ὅτι ὑπερισχύουν οἱ Πέρσαι, τότε πλέον, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μετὰ τὸν Λεωνίδα ἐσπευδον πρὸς τὸ ὑψωμα, ἀφοῦ ἀπεσχίσθησαν ἀπ' αὐτοὺς, ὑψωσαν τὰς χεῖράς των καὶ ἐπλησίασαν εἰς τοὺς βαρβάρους· εἶπον δὲ ὅλην τὴν ἀλήθειαν, δηλ. ὅτι εἶναι μετὰ τοὺς Πέρσας καὶ ὅτι θὰ εἶχον δώσει καὶ γῆν καὶ ὕδωρ ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλὰ ἤλθον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἀφοῦ ἐξηναγκάσθησαν καὶ καθόλου δὲν πταίουσι διὰ τὸ κακόν, πού ὑπέστη ὁ βασιλεὺς· αὐτὰ λοιπὸν λέγοντες ἐσώθησαν· διότι εἶχον καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς μάρτυρας τῶν λόγων των. Ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπῆρξαν καθ' ὅλα τυχεροί· διότι εὐθύς ὡς τοὺς παρέλαβον οἱ βάρβαροι, μόλις ἤλθον, μερικοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐφόνευσαν, ἐνῶ ἐπλησίαζον, τοὺς δὲ περισσοτέρους τοὺς ἐστιγμάτισαν μετὰ βασιλικὰ στίγματα, κάμνοντες ἀρχὴν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Λεοντιάδην.

234. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἠγωνίσθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ξέρξης δέ, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον, τὸν ἡρώτα,

(1) «Ὁ τρέσας Ἀριστόδημος».

ἤρχισε δὲ ὡς ἐξῆς· «Δημάρατε, εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος· τὸ συμπεραίνειν δὲ ἀπὸ τὴν φιλαλήθειάν σου· διότι ὅλα ἀπέβησαν, ὅπως μᾶς εἶχες εἶπει. Τώρα ὅμως εἰπέ μου, πόσοι περίπου εἶναι οἱ ὑπόλοιποι Λακεδαιμόνιοι καὶ πόσοι ἐξ αὐτῶν εἶναι τοιοῦτοι εἰς τὰ πολεμικὰ ἢ ἂν εἶναι ὅλοι». Καὶ ἐκεῖνος εἶπεν· «ὦ βασιλεῦ, ὁ ἀριθμὸς τῶν Λακεδαιμονίων εἶναι μεγάλος καὶ αἱ πόλεις των πολλαί· ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖς νὰ γνωρίσης, θὰ τὸ μάθης. Ὑπάρχει εἰς τὴν Λακεδαίμονα μία πόλις, ἡ Σπάρτη, ἡ ὁποία ἔχει περίπου ὀκτὼ χιλιάδας ἄνδρας· ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐκείνους, ποὺ ἐπολέμησαν ἐδῶ· βεβαίως οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι δὲν εἶναι ὅμοιοι μὲ αὐτούς, εἶναι ὅμως καὶ αὐτοὶ γενναῖοι». Εἰς αὐτὰ ὁ Ξέρξης εἶπε· «Δημάρατε, μὲ ποῖον τρόπον θὰ καταβάλωμεν αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους εὐκολώτερον; Ἐμπρὸς λέγε μου· διότι σὺ γνωρίζεις τοὺς τρόπους τῆς σκέψεώς των, διότι διετέλεσες βασιλεὺς των».

235. Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν· «Ἀφοῦ ζητεῖς μὲ τόσον ζῆλον τὴν γνώμην μου, εἶναι δίκαιον νὰ σοῦ εἰπω τί νομίζω, ὅτι εἶναι ἄριστον. Στεῖλε ἀπὸ τὴν ναυτικὴν σου δύναμιν τριακόσια πολεμικὰ πλοῖα ἐναντίον τῆς Λακωνικῆς. Ὑπάρχει πλησίον αὐτῆς μία νῆσος ὀνομαζομένη Κύθηρα. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν νῆσον ἐξορμῶντες ἄς ἐνσπεύρουν τὸν φόβον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ ἂν ὁ πόλεμος εἶναι εἰς τὴν χώραν των, δὲν θὰ ὑπάρχῃ φόβος μήπως σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὅταν θὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸ πεζικόν σου· καὶ ὅταν ὑποδουλωθῇ ἡ ἄλλη Ἑλλάς, ἡ Λακωνικὴ μόνη τῆς θὰ εἶναι ἀσθενής. Ἄν ἐκτελέσης αὐτό, καὶ ὁ Ἰσθμὸς καὶ αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ παραδοθῶν χωρὶς μάχην.

236. Μετ' αὐτὸν ὠμίλησεν ὁ Ἀχαιμένης, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὁποῖος παρευρεθείς εἰς τὴν συζήτησιν καὶ φοβηθείς, μήπως πεισθῇ ὁ Ξέρξης νὰ πράξῃ τοῦτο, εἶπε· «Βασιλεῦ, βλέπω, ὅτι ἀποδέχεσαι τοὺς λόγους ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν σου καὶ προδίδει τὰ συμφέροντά σου· διότι οἱ Ἕλληνες εὐχαρίστως χρησιμοποιοῦν τοιοῦτους τρόπους· φθονοῦν τοὺς εὐτυχούντας καὶ μισοῦν τοὺς ὑπερέχοντας. Διότι, ἂν τὸ ναυτικόν μας εἶναι ἡνωμένον, δὲν θὰ εἶναι εὐκόλον εἰς αὐτούς νὰ τὸ προσβάλουν καὶ γενικῶς δὲν θὰ εἶναι ἀξιόμαχοι. Ἐὰν ὅμως τὸ διασπάσης, δὲν θὰ ἡμπορῇς νὰ εἰσαι χρήσιμος εἰς αὐτούς ποὺ θὰ ἀπομακρύνῃς, οὔτε ἐκεῖνοι εἰς σέ».

237. Εἰς αὐτὰ ἀπήντησεν ὁ Ξέρξης· «Ἀχαίμενες, νομίζω, ὅτι ὀρθῶς ὁμιλεῖς καὶ θὰ πράξω, ὅπως λέγεις. Ἀλλὰ ὁ Δημάρατος λέγει μὲν ὅσα νομίζει ὅτι εἶναι ἄριστα δι' ἐμέ, ἡ γνώμη σου ὅμως εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν του. Διότι δὲν θὰ παραδεχθῶ βεβαίως, ὅτι ἔχει κακὰς διαθέσεις ἐναντίον μου».

238. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ξέρξης, διῆλθε διὰ μέσου τῶν νεκρῶν καί, ὅταν συνήντησε τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀκούσας ὅτι ἦτο βασιλεὺς καὶ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διέταξε νὰ ἀποκόψουν τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ τὴν κρεμάσουν εἰς πάσσαλον. Καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀποδείξεων, κυρίως ὅμως ἐξ αὐτοῦ ἐγινε κατ' ἐμὲ φανερόν ὅτι ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἠσθάνθη ὀργὴν πρὸ πάντων κατὰ τοῦ Λεωνίδου, ἐνὸς ἑξ ἑξ. Ἄλλως δὲν θὰ διέπραττε τοιαύτην παρανομίαν εἰς βάρος τοῦ νεκροῦ, διότι, ἐξ ὅσων ἀνθρώπων γνωρίζω, οἱ Πέρσαι συνήθως τιμοῦν κατ' ἐξοχὴν τοὺς γενναίους πολεμιστάς. Οἱ λαβόντες τὴν διαταγὴν αὐτὴν τὴν ἐξετέλεσαν.

ΟΥΡΑΝΙΑ

Τὰ μεταξὺ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν
καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου ὁ στρατὸς τῶν βαρβάρων βαδίζει πρὸς Νότον κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων, ὅστις προηγουμένως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυβιάδην εἶχε καταγάγει σημαντικὰς ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἀναγκάζεται ἤδη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἔρχεται εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ἔνθα κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων προσεγγίζει εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου συγκεντροῦται περὶ τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἔνθα ἡ τοποθεσία κρίνεται κατάλληλος, διὰ νὰ προβληθῇ ἐκεῖ ἡ τελικὴ κατὰ ξηρὰν ἀντίστασις κατὰ τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθοῦν αὐτοὶ μόνοι κατὰ ξηρὰν πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀποφασίζουν νὰ ἐγκαταλείβουν πανδημεὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ μεταφέρουν παῖδας, γέροντας καὶ γυναῖκας εἰς τὰς νήσους Σαλαμῖνα καὶ Αἴγιναν καὶ εἰς τὴν Τροιζῆνα, πλὴν ὀλίγων γερόντων, ἀσθενῶν καὶ πτωχῶν, οἵτινες, κατὰ στενὴν ἐρμηνείαν τοῦ περὶ («ξύλινου τείχους») χρησμοῦ, κατεσκεύασαν ξύλινον φράγμα περὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Περσικὸς στόλος μετὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἔρχεται ἐπίσης εἰς τὸν Σαρωνικὸν καὶ προσεγγίζει πρὸς τὸ Φάληρον. Ἐν τῷ μεταξὺ συνέρχονται ἀλλεπάλληλα συμβούλια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Σαλαμῖνι, ἔνθα αἱ γνώμαι διχάζονται, τῶν περισσοτέρων ὑποστηριζόντων, ὅτι πρέπει καὶ ὁ στόλος νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Ἴσθμὸν ἀντιτείνει ὅμως σφόδρα ὁ Ἀθηναῖος Θεμιστοκλῆς, πρὸς τὴν γνώμην του δὲ συντάσσονται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Μεγαρέων καὶ τῶν Αἰγινήτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνὸς ἐκ τῶν συμβουλίων ἀγγέλεται, ὅτι ὁ Ξέρξης, οὐ μόνον κατέλαβε τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ κατέβαλε καὶ τὴν μικρὰν ἀντίστασιν τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔθεσε πῦρ.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480 π.Χ.)

40. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐρχόμενον ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιον προσήγγισε κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Παρεκάλεσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀγκυροβολήσουν ἐκεῖ, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ μετακομίσουν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας των ἔξω τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου. Διότι ἔπρεπε νὰ συσχεφθοῦν περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως, ἀφοῦ εἶχον διαψευσθῇ εἰς τὰς προσδοκίας των. Διότι ἐνῶ ἤλπιζον, ὅτι θὰ εὔρουν τοὺς Πελοποννησίους πανστρατιᾷ ἐστρατοπεδευμένους εἰς τὴν Βοιωτίαν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν βαρβάρων, δὲν εὔρον τίποτε, ἐπληροφορήθησαν δέ, ὅτι ἐτείχιζον τὸν Ἴσθμὸν φροντίζοντες κυρίως διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὴν φυλάσσοντες, ἐγκαταλείποντες δὲ τὰ ἄλλα μέρη.

41. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι λοιπὸν ἠγκυροβόλησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, οἱ Ἀθηναῖοι ἦλθον εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐκήρυξαν νὰ σῶζῃ ὁ καθεὶς ἐκ τῶν πολιτῶν, ὅπως δύναται, τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκίας του. Οἱ περισσότεροι τότε ἀπέστειλαν τοὺς ἰδικούς των εἰς τὴν Τροιζῆνα, μερικοὶ δὲ εἰς τὴν Αἰγίνα καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα ... Ἀφοῦ δὲ ἀπεκόμισαν τὰ πάντα, ἔπλευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

42. Εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου ἠγκυροβόλησαν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιον, συνέρρευσε, μόλις τὸ ἐπληροφορήθη, καὶ ὁ ὑπόλοιπος στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροιζῆνος. Διότι προηγουμένως εἶχε κηρυχθῇ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὸν λιμένα τῶν Τροιζηνίων Πύργωνα. Συνεκεντρώθησαν δὲ πολὺ περισσότερα πλοῖα ἀπὸ ὅσα ἐναυμάχησαν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ ἀπὸ πόλεις περισσοτέρας. Ναυάρχος δὲ ἦτο ὁ ἴδιος, ποῦ ἦτο καὶ εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, δηλ. ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, υἱὸς τοῦ Εὐρυκλείδου, ὁ ὁποῖος ὅμως δένκα τήγετο ἀπὸ τὸ βασιλικὸν γένος. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ καλύτερα πλοῖα τὰ ἔδωσαν οἱ Ἀθηναῖοι. ⁽¹⁾

49. Ἀφοῦ συνῆλθον δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν διαφόρων πόλεων εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνεσκέπτοντο κατόπιν προτάσεως, ποῦ ἔκαμεν ὁ Εὐρυβιάδης,

(1) 180 Ἀθηναῖκὰ πλοῖα ἐπὶ συνόλου 380 Ἑλληνικῶν.

νά εκφράσῃ ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν γνώμην του, ποῦ δηλ. νομίζει, ὅτι θὰ ἦτο τὸ καταλλήλοτερον μέρος ἐξ ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀκόμη κύριοι, διὰ νὰ κάμουν ναυμαχίαν, διότι ἡ Ἀττικὴ εἶχε πλεον ἐγκαταλειφθῇ, ἐπρόκειτο δὲ διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Αἱ γνώμαι τῶν περισσοτέρων συνέπιπτον νὰ πλεύσουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ, πρὸ τῆς Πελοποννήσου, προσέθετον δὲ ὅτι, ἂν ἐνικῶντο εἰς τὴν Σαλαμῖνα, θὰ ἐπολιορκεῖντο εἰς νῆσον, ὅπου δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ καμμία βοήθεια πρὸς αὐτοὺς, ἐνῶ πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς ἰδικούς των.

50. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἔλεγον αὐτά, ἦλθεν ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ ὁποῖος ἀγγεῖλεν, ὅτι οἱ βάρβαροι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πυρπολοῦν τὰ πάντα. Διότι ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου διὰ μέσου τῆς Βοιωτίας, ἀφοῦ ἔκαυσε τὰς Θεσπιάς, τὰς ὁποίας ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοί των καὶ κατέφυγον εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐπίσης τὰς Πλαταιάς, ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐρήμωνε τὰ πάντα. Ἐκαυσε δὲ τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς, ἐπειδὴ ἐπληροφορήθη ἀπὸ τοὺς Θηβαίους, ὅτι δὲν ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν.

51. Ἀφοῦ ἔφθασαν δέ, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἦτο ἔρημος, εὔρον δὲ μόνον ὀλίγους Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ἱερόν· ἦσαν δὲ οὗτοι ταμίαι τοῦ ἱεροῦ καὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἔφραζαν τὴν Ἀκρόπολιν μὲ θύρας καὶ ἄλλα ξύλα καὶ ἀπέκρουον τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οὗτοι δὲν εἶχον ἀναχωρήσει εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν εἶχον τὰ μέσα ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐνόμιζον, ὅτι ἐδίδον τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, κατὰ τὸν ὁποῖον «τὸ ξύλινον τεῖχος θὰ παρέμενεν ἀπόρθητον» (1). Ξύλινον τεῖχος δὲ κατ' αὐτοὺς ἦτο τὸ καταφύγιον αὐτὸ καὶ ὄχι τὰ πλοῖα.

53. Ἐν τέλει οἱ βάρβαροι ἀνεκάλυψαν ἀνελπίστως μίαν ἀφύλακτον εἴσοδον· διότι ἦτο πεπρωμένον κατὰ τὸν χρησμὸν ὀλόκληρος ἡ Ἀττικὴ νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς Πέρσας. Ἀφοῦ ἀνέβησαν δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατηρθύνθησαν πρὸς τὰς πύλας, τὰς ὁποίας ἤνοιζαν, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς

(1) «Τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον ἔσεσθαι».

καταφυγόντας εἰς τὸν ναόν. Ἀφοῦ δὲ ἐφόνευσαν πάντας, ἐλεηλάτησαν τὸ ἱερὸν καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς ὅλην τὴν Ἀκρόπολιν.

54. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἀφοῦ ἐκυρίευσε πλέον ἐξ ὀλοκλήρου τὰς Ἀθήνας, ἔστειλεν ἐφιππον ἀγγελιαφόρον εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Ἀρτάβανον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας του.

56. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὅταν ἐπληροφορήθησαν, ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων, τόσον ἐταράχθησαν, ὥστε μερικοὶ ἐκ τῶν στρατηγῶν, χωρὶς νὰ περιμένουν νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὤρμησαν πρὸς τὰ πλοῖα των καὶ ὕψωσαν τὰ ἱστία, διὰ νὰ ἀποπλεύσουν. Οἱ ὑπόλοιποι ἀπεφάσισαν νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐπῆλθεν ὅμως ἡ νύξ καὶ διαλύσαντες τὸ συμβούλιον εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα.

57. Τότε, μόλις ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφθασεν εἰς τὸ πλοῖόν του, τὸν ἠρώτησεν ὁ Μνησίφιλος ὁ Ἀθηναῖος, τί εἶχεν ἀποφασισθῇ. Ἀφοῦ ἔμαθε δέ, ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ ὀδηγήσουν τὸν στόλον εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, εἶπεν· «Ἀσφαλῶς δὲν θὰ ναυμαχήσῃς πλέον διὰ καμμίαν πατρίδα, ἐὰν τὰ πλοῖα φύγουν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα· διότι θὰ κατευθυνθῇ ὁ καθείς πρὸς τὴν πόλιν του καὶ οὔτε ὁ Εὐρυβιάδης οὔτε ἄλλος κανεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς συγκρατήσῃ, ὥστε νὰ μὴ διασκορπισθῇ ἡ στρατιὰ· καὶ θὰ χαθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ ἀπερισκεψίαν. Ἀλλ' ἂν ὑπάρχῃ τρόπος, πῆγαινε καὶ προσπάθησε νὰ ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασις, μήπως δυνηθῇς νὰ μεταπείσῃς τὸν Εὐρυβιάδην νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ μείνῃ ἐδῶ».

58. Ἡ συμβουλὴ αὕτη ἤρесе πολὺ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ τίποτε, μετέβη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Εὐρυβιάδου. Ἀφοῦ ἔφθασεν ἐκεῖ, εἶπεν ὅτι θέλει νὰ συζητήσῃ διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν· ἐκεῖνος τὸν ἐκάλεσε νὰ ἀναβῇ εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ ὃ,τι θέλει. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀφοῦ ἐκάθισε πλησίον του, τοῦ ἀνέφερεν ὅλα ὅσα εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Μνησίφιλον παρουσιάζων αὐτὰ ὡς ἰδικά του καὶ προσθέτων καὶ ἄλλα πολλὰ, ἕως ὅτου τὸν ἔπεισε μὲ τὰς παρακλήσεις του νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ πλοῖον καὶ νὰ συγκαλέσῃ τοὺς στρατηγούς εἰς συμβούλιον.

59. Μόλις δὲ συνῆλθον καὶ πρὶν προφθάσῃ ὁ Εὐρυβιάδης νὰ ἐκθέ-

ση τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον συνεκάλεσε τοὺς στρατηγούς, ὁ Θεμιστοκλῆς ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ διὰ πολλῶν, διότι ἐβιάζετο νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκεν. Ἄλλ' ἐνῷ ὠμίλει, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδεΐμαντος τοῦ εἶπεν· «Ὡ Θεμιστόκλεις, οἱ προτρέχοντες εἰς τοὺς ἀγῶνας ραπίζονται» (1) Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς ἀπάντησιν τοῦ εἶπεν. «Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι δὲν στεφανώνονται». (2)

60. Καὶ τότε μὲν ἀπήντησε μὲ ἡπιότητα εἰς τὸν Κορίνθιον. Εἰς τὸν Εὐρυβιάδην δὲ δὲν ἐπανελάβε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια τοῦ εἶχεν εἶπει προηγουμένως, δηλ. ὅτι, ἂν ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Σαλαμίνα, θὰ διασκορπισθοῦν, διότι δὲν ἦτο ὥραϊον νὰ κατηγορῇ κανένα ἐνώπιον τῶν συμμάχων. Ἐλεγεν ὅμως ἄλλα ἐπιχειρήματα· «Ἐὰν ἐκτελέσῃς ὅσα προτείνω, ἰδοὺ τὰ πλεονεκτήματα, ποὺ θὰ ἔχωμεν. Πρῶτον μὲν θὰ συγκρουσθῶμεν εἰς στενὸν μέρος μὲ ὀλίγα πλοῖα ἐναντίον πολλῶν καὶ ἂν ἡ ἐκβασὶς τοῦ πολέμου εἶναι ἡ συνήθης εἰς τιοαύτας περιστάσεις, θὰ ἔχωμεν μεγάλην νίκην· διότι τὸ νὰ ναυμαχήσωμεν εἰς στενὸν τόπον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν, ἐνῷ εἰς τὰ ἀνοικτὰ εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων μας. Ἐξ ἄλλου θὰ σωθῇ καὶ ἡ Σαλαμίς, ὅπου ἡμεῖς ἔχομεν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκάς μας».

61. Ἐνῷ ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς ὠμίλει, τοῦ ἐπετέθη πάλιν ὁ Κορίνθιος Ἀδεΐμαντος καὶ ἐζήτηε νὰ σιωπήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει πατρίδα, καὶ ἡμπόδιζε τὸν Εὐρυβιάδην νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν πρότασιν ἀνθρώπου ἀπάτριδος· ἐκάλει δὲ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ δείξῃ, ποῖα εἶναι ἡ πατρίς του, καὶ κατόπιν νὰ κάμνῃ προτάσεις εἰς τὸ συμβούλιον. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ αἱ Ἀθῆναι εἶχον κυριευθῇ καὶ κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς πλέον εἶπε πολλοὺς καὶ βαρεῖς λόγους κατὰ τοῦ Ἀδεϊμάντου καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑπάρχει καὶ πόλις καὶ χώρα μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν των, ἐφόσον διαθέτουν διακόσια πολεμικὰ πλοῖα πλήρως ἐπηνδρωμένα. Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκρούσῃ μίαν ἐπίθεσιν των.

63. Μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεμιστοκλέους ὁ Εὐρυβιάδης

(1) «Ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ραπίζονται».

(2) «Οἱ δὲ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται».

ἤλλαξε γνώμην· διότι ἐφοβήθη κυρίως, νομίζω, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐγκαταλείψουν, ἂν ὁδηγήσῃ τὸν στόλον εἰς τὸν Ἰσθμόν. Διότι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὑπόλοιποι δὲν θὰ ἦσαν πλέον ἀξιόμαχοι. Ἐπροτίμησε λοιπὸν νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν ἐκεῖ.

64. Ἦλθεν ὅμως ἡ ἡμέρα καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ ἐγένεν σεισμὸς καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκρίναν λοιπὸν καλὸν νὰ προσευχηθοῦν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τῶν Αἰακιδῶν. Καὶ τὸν μὲν Αἴαντα καὶ τὸν Τελαμῶνα ἐπεκαλέσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Σαλαμῖνα, τὸν δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας (1) ἔστειλαν πλοῖον νὰ τοὺς μεταφέρει ἀπὸ τὴν Αἴγιναν.

66. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου τοῦ Ξέρξου ἦλθον ἀπὸ τὴν Τραχίνα καὶ ἐπεσκέφθησαν τὸν τόπον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ εἶδον τὴν καταστροφὴν τῶν Λακωνίων. Κατόπιν ὁ στόλος διέβη εἰς τὴν Ἰσθμίδα καὶ, ἀφοῦ ἠγκυροβόλησεν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας, ἔπλευσε διὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ ἐντὸς τριῶν ἄλλων ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸ Φάληρον.

70. Ὅταν δὲ ἔλαβον τὴν διαταγὴν νὰ ἀναπλεύσουν, οἱ βάρβαροι ὠδήγησαν τὰ πλοῖα τῶν πρὸς τὴν Σαλαμῖνα καὶ παρετάχθησαν εἰς τάξιν μάχης ἀθορύβως. Δὲν ἐπήρκεσεν ὅμως ἐκείνη ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ συνάψουν ναυμαχίαν· διότι ἐπῆλθεν ἡ νύξ· παρεσκευάζοντο ὅμως διὰ τὴν ἐπομένην. Τοὺς δὲ Ἕλληνας, καὶ μάλιστα τοὺς Πελοποννησίους, κατέλαβε φόβος καὶ ἀγωνία, διότι ἐφοβοῦντο, ὅτι μένοντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν διὰ τὴν γῆν τῶν Ἀθηναίων καί, ἂν ἐνικῶντο, θὰ ἀπεκλείοντο καὶ θὰ ἐπολιορκεῖντο εἰς νῆσον ἀφίνοντες τὴν ἰδικὴν τῶν ἀπροστάτευτον.

71. Τὴν ἰδίαν νύκτα τὸ πεζικὸν τῶν βαρβάρων ἐβάδισε πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ἄν καὶ εἶχον ληφθῇ πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, διὰ νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ εἰσβάλουν οἱ βάρβαροι διὰ τῆς ξηρᾶς ἐκεῖ. Πράγματι στρατοπεδεύοντες εἰς τὸν Ἰσθμόν οἱ Πελοποννησίοι, πρῶτον μὲν κατέστρεψαν τὴν Σκειρωνίδα ὁδόν, ἔπειτα ἀπεφάσισαν νὰ οἰκοδομήσουν τεῖχος κατὰ μῆκος τοῦ Ἰσθμοῦ.

(1) Ὁ Αἰακὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αἰγίνης. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ἀγγλμάτων τῶν ἀπογόνων του.

74. Μὲ τοιαύτας λοιπὸν ἐργασίας ἡσχολοῦντο οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὸν Ἴσθμόν, διότι διέτρεχον μέγαν κίνδυνον καὶ δὲν ἐστήριζον πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὸ ναυτικόν. Οἱ δὲ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅταν ἔμαθον αὐτά, ἐφοβοῦντο ὄχι τόσον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ὅσον διὰ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πλησιάζοντες ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον συνωμίλουν σιωπηλῶς καὶ ἐθαύμαζον διὰ τὴν ἀβουλίαν τοῦ Εὐρυβιάδου. Τέλος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐξέσπασεν εἰς τὸ φανερόν. Καὶ ἔγινε πλέον συγκέντρωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν πολλὰ διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποπλεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δι' αὐτὴν νὰ διακινδυνεύουν καὶ νὰ μὴ μείνουν, διὰ νὰ πολεμήσουν διὰ χώραν ὑπόδουλον πλέον, οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνουν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐκεῖ.

75. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ ἐπεκράτει ἡ γνώμη τῶν Πελοποννησίων, ἐξῆλθε τότε κρυφίως ἀπὸ τὸ συνέδριον καὶ ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν ἄνθρωπον μὲ πλοίαριον, τοῦ ἔδωσε δὲ ἐντολὴν τί νὰ εἴπῃ· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὠνομάζετο Σίκινος, ἦτο δὲ οἰκέτης⁽¹⁾ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων του. Βραδύτερον ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν ἔκαμε Θεσπιέα — διότι οἱ Θεσπιεῖς ἐδέχοντο πολίτας — καὶ τὸν κατέστησε πλούσιον. Αὐτὸς λοιπὸν τότε, ἀφοῦ ἦλθε μὲ πλοίαριον, εἶπεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῶν βαρβάρων τὰ ἐξῆς· «Μὲ ἔστειλεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας (διότι συμβαίνει νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως καὶ νὰ προτιμᾷ νὰ ὑπερισχύσετε σεῖς παρὰ οἱ Ἕλληνες), διὰ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν καταληφθῇ ἀπὸ φόβον καὶ σκέπτονται νὰ ἀποδράσουν, καὶ τώρα σᾶς παρέχεται εὐκαιρία νὰ διαπράξετε λαμπρότατον κατόρθωμα, ἂν δὲν τοὺς ἀφήσετε νὰ σᾶς διαφύγουν. Διότι οὔτε ὁμόνοιαν ἔχουν μεταξύ των οὔτε πρόκειται νὰ ἀντισταθοῦν πλέον ἐναντίον σας, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἴδῃτε νὰ ναυμαχοῦν μεταξύ των, δηλ. ἐκεῖνοι πού εἶναι μὲ τὸ μέρος σας καὶ οἱ ἄλλοι». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἀνεχώρησεν.

76. Οἱ βάρβαροι τὰ ἐπίστευσαν καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Ψυττάλειαν⁽²⁾, ἡ ὁποία κεῖται μεταξύ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς ξη-

(1) ἄνθρωπος τῆς οἰκίας, ἰδίως δοῦλος οἰκογενεῆς ἢ οἰκίστης.

(2) Λειψοκουτάλα.

ρᾶς ἀπεβίβασαν πολλοὺς Πέρσας, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅταν ἔγινε μεσονύκτιον, ὠδήγησαν τὴν δυτικὴν πτέρυγα κυκλοτερεῶς, πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ὅσοι δὲ ἦσαν πλησίον τῆς Κέω (1) καὶ τῆς Κυνοσούρας κατέλαβον μὲ τὰ πλοῖά των ὅλον τὸν πορθμὸν μέχρι τῆς Μουνιχίας.(2) Ἐπεξέτειναν δὲ τὴν παράταξιν τῶν πλοίων των, διὰ νὰ μὴ δυνηθῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ νὰ ἀποκλεισθοῦν εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ νὰ τιμωρηθοῦν δι' ὅσα εἶχον διαπράξει εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον. Ἀπεβίβασαν δὲ Πέρσας εἰς τὴν νησίδα Ψυττάλειαν μὲ τὸν ἐξῆς σκοπόν· ἂν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας παρεσύροντο πρὸς τὰ ἐκεῖ ἄνδρες καὶ ναυάγια — διότι ἡ νῆσος εὕρισκετο εἰς τὸ στενόν, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν — νὰ περισυλλέγουν τοὺς ἰδικούς των, νὰ φονεύουν δὲ τοὺς ἄλλους. Ἐξετέλουν αὐτὰ σιωπηλῶς, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ ἀντίπαλοι. Ἦτοιμάζοντο δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν καθόλου.

78. Μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἐγίνοντο εἰς τὴν Σαλαμῖνα πολλαὶ λογομαχίαι. Διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη, ὅτι οἱ βάρβαροι τοὺς εἶχον περικυκλώσει μὲ τὸν στόλον των, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι παραμένουν εἰς τὰς ἰδίας θέσεις, ὅπως τοὺς ἔβλεπον κατὰ τὴν ἡμέραν.

79. Ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ ἐφιλονίκουν, ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν ὁ Ἀριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξοστραχισθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ἐγώ, ἀφοῦ ἐπληροφορήθην τὸν χαρακτῆρά του, ἐσχημάτισα τὴν γνώμην ὅτι ἦτο ἀνὴρ ἄριστος καὶ δικαιοτάτος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφοῦ ἦλθε λοιπὸν εἰς τὸ συνέδριον, ἐκάλεσεν ἔξω τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο φίλος του, ἀλλὰ μέγας ἐχθρὸς του. Ἐξ αἰτίας ὅμως τῶν μεγάλων συμφορῶν τοῦ παρόντος τὰ ἐλησμόνησεν αὐτὰ καὶ ἐπεθύμει νὰ συνομιλήσῃ μαζὶ του. Διότι εἶχεν ἀκούσει προηγουμένως ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἔσπευδον νὰ μεταφέρουν τὸν στόλον των εἰς τὸν Ἰσθμόν. Μόλις ἐξῆλθεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς· «Καὶ εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν παροῦσαν, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐρίζωμεν, ποῖος ἐκ τῶν δύο μας θὰ εὐεργετήσῃ περισσότερον τὴν πατρίδα. Σοῦ λέγω λοιπὸν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον καὶ πολλὰ καὶ ὀλίγα νὰ συζητῇ κανεὶς μὲ τοὺς Πελοποννησίους διὰ τὸν ἀπό-

(1) Ἀγνωστον περὶ τίνος τοποθεσίας ἀκριβῶς πρόκειται.

(2) Τουρκολίμανο.

πλουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι σέ βεβαιῶ, ὡς αὐτόπτης πού ὑπῆρξα, ὅτι καί νά θέλουν οἱ Κορίνθιοι ἢ ὁ ἴδιος ὁ Εὐρυβιάδης δὲν θά δυνηθοῦν νά ἀποπλεύσουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι ἔχομεν περικυκλωθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς. Ἀλλ' εἰσελθε καὶ ἀναγγεilé τα».

80. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπήντησεν· «Αἱ συμβουλαί σου εἶναι ὀρθαί καὶ αἱ εἰδήσεις σου εὐχάριστοι. Μάθε δέ, ὅτι ὁ ἴδιος ἐγὼ ἐνήργησα, διὰ νά γίνουν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Μήδους· διότι, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες δὲν ἤθελον νά ναυμαχήσουν ἐκουσίως, ἔπρεπε νά τοὺς ἀναγκάσωμεν νά τὸ κάμουν ἀκουσίως. Σὺ ὅμως, ἀφοῦ ἤλθες μὲ καλὰς εἰδήσεις, νά τὰς ἀναγγείλῃς ὁ ἴδιος. Διότι, ἂν τοὺς τὰς εἴπω ἐγώ, θά νομίσουν, ὅτι τὰς ἐπλάσα καὶ δὲν θά πιστεύσουν, ὅτι τὸ ἔκαμαν αὐτὸ οἱ βάρβαροι. Ἀλλ' εἰσελθε καὶ ἀνάγγεilé τους, τί συμβαίνει. Καὶ ἂν μὲν πεισθοῦν, αὐτὸ θά εἶναι τὸ καλύτερον. Ἀν ὅμως δὲν πιστεύσουν, δι' ἡμᾶς θά εἶναι τὸ ἴδιον, διότι δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νά φύγουν, ἀφοῦ ἔχομεν περικυκλωθῇ, ὅπως λέγεις, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη».

81. Ὁ Ἀριστείδης εἰσῆλθε καὶ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγινα καὶ ὅτι μὲ δυσκολίαν διῆλθεν ἀπαράτρητος διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν πλοίων· διότι ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔχει περικυκλωθῇ ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Ξέρξου. Καὶ τοὺς συνεβούλευσε νά ἐτοιμάζωνται, διὰ νά ἀμυνθοῦν. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἀπεχώρησεν, οἱ δὲ στρατηγοὶ περίεψαν πάλιν εἰς ἀμφισβητήσεις, διότι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπίστευσαν τὰς εἰδήσεις.

82. Ἐνῷ δὲ αὐτοὶ ἀμφέβαλλον, ἔφθασε τριήρης τῶν Τηνίων, ἡ ὁποία ἠῤτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας — ἀρχηγὸς αὐτῆς ἦτο ὁ Παναίτιος ὁ υἱὸς τοῦ Σωσιμένου — καὶ ἀνέφερεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνεγράφησαν οἱ Τήνιοι εἰς τὸν τρίποδα τῶν Δελφῶν μεταξὺ ἐκεῖνων, πού κατετρόπωσαν τὸν βάρβαρον. Μὲ τὴν τριήρη αὐτὴν τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 380 πολεμικῶν πλοίων. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπίστευσαν πλέον τοὺς Τηνίους καὶ παρεσκευάζοντο, διὰ νά ναυμαχήσουν.

83. Ὑπέφωσκεν ἡδὴ ἡ αὐγή, ὅταν ἔγινε συγκέντρωσις τοῦ στρατεύματος τῶν πλοίων. Ἀπὸ ὅλους ὠμίλησεν καλύτερον πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ λόγος του ἦτο σύγκρισις τῶν καλυτέρων πρὸς τὰ χειρότερα, ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν

κατάστασίν του. Ἀφοῦ συνεβούλευσε νά προτιμήσουν τὰ καλύτερα, τερματίζων τὸν λόγον του ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νά εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα. Μόλις εἰσῆλθον, ἔφθασεν ἡ τριήρης, ἡ ὁποία εἶχε σταλῇ εἰς τὴν Αἴγινα διὰ τοὺς Αἰακίδας. Οἱ Ἕλληνες τότε ὠδήγησαν ὅλα τὰ πλοῖά των εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, μόλις δὲ ἐξῆλθον, ἐπέπεσαν ἐναντίον των οἱ βάρβαροι.

84. Οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες ἀνέκρουσαν πρύμνην καὶ ἔφεραν τὰ πλοῖα πρὸς τὴν ξηράν, ὁ Ἀθηναῖος Ἀμεινίας ὅμως ὁ Παλληνεύς, ἀφοῦ ἐπλευσεν ἐκτὸς τῆς γραμμῆς, ἐπληξεν μὲ τὸ ἔμβολον ἐχθρικὸν πλοῖον. Ἐπειδὴ τὰ δύο πλοῖα περιεπλέχθησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νά χωρισθοῦν, τότε πλεόν καὶ οἱ ἄλλοι ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀμεινίου καὶ ἐλάβαν μέρος εἰς τὴν μάχην. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν λέγουσι, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τῆς ναυμαχίας. Οἱ Αἰγινῆται ὅμως λέγουσι, ὅτι τὸ πλοῖον, πού εἶχε σταλῇ εἰς τὴν Αἴγινα διὰ τοὺς Αἰακίδας, ἔκαμε τὴν ἀρχήν. Λέγεται ἐπίσης τοῦτο, δηλ. ὅτι ἐνεφανίσθη φάσμα γυναικὸς, ἡ ὁποία τοὺς παρώτρυνε μεγαλοφώνως, διὰ νά ἀκούῃ ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα καὶ ἐπιπλήττουσα εἶπε· «Δαιμόνιοι, μέχρι τότε πλεόν θὰ ἀνακροῦτε πρύμνην ; » .⁽¹⁾

85. Ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ταχθῇ οἱ Φοῖνικες (διότι οὗτοι κατεῖχον τὴν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς τὴν Ἑλευσῖνα πτέρυγα), ἀπέναντι δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἴωνες (οὗτοι κατεῖχον τὴν πτέρυγα, πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς τὸν Πειραιᾶ). Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας ἔδειξαν σκοπίμως ἀπροθυμίαν εἰς τὴν ναυμαχίαν συμφώνως πρὸς τὰς παρ' αὐτῶν ἀγγελίας τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅχι ὅμως οἱ περισσότεροι».

86. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πλοίων τῶν βαρβάρων, πού ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, κατεστράφησαν ἄλλα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλα ἀπὸ τοὺς Αἰγινῆτας. Διότι, ἀφοῦ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐναυμάχουν μὲ τάξιν καὶ χωρὶς νά ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰς γραμμάς των, οἱ δὲ βάρβαροι ἐνήργουν ἀτάκτως καὶ χωρὶς σχέδιον, φυσικὸν ἦτο νά συμβῇ, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινεν. Ἄν καὶ ἦσαν καὶ ἀπεδείχθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ βάρβαροι πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των παρ' ὅσον εἰς τὴν Εὐβοίαν. Διότι ὅλοι ἐδείκνυνον προθυμίαν καὶ ἐφοβοῦντο

(1) «Δαιμόνιοι, μέχρι χάσου ἔτι πρύμνην ἀνακρούσεσθε;».

τὸν Ξέρξην, διότι ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν παρηκολούθει.

87. Δὲν δύνamai νὰ ἀναφέρω μὲ ἀκρίβειαν, πῶς ἡγωνίσθη ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Εἰς τὴν Ἀρτεμισίαν⁽¹⁾ ὁμῶς συνέβη τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον ἡῤῥησε πολὺ τὴν ὑπόληψίν της πλησίον τοῦ βασιλέως. Εἰς μίαν στιγμὴν, ἐνῷ αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλέως εἶχον περιέλθει εἰς σύγχυσιν, τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας κατεδιώκετο ἀπὸ πλοῖον Ἀθηναϊκόν· ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ (διότι ἔμπροσθέν της ἡμποδίζετο ἀπὸ ἄλλα φιλικὰ της πλοῖα, ὅπισθεν δὲ τοῦ ἰδικοῦ της ἐπῆρχοντο τὰ ἐχθρικά), ἀπεφάσισε καὶ ἔκαμε τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον πράγματι τὴν ὠφέλησε. Ἐνῷ δηλ. κατεδιώκετο ἀπὸ τὸ Ἀθηναϊκὸν πλοῖον, ἐπέπεσε μὲ ὀρμὴν ἐναντίον φιλικοῦ της πλοίου τῶν Καλυνδῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εὐρίσκετο ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς τῶν Καλυνδῶν Δαμασίθυμος. Καθὼς λοιπὸν τὸ ἐπληξε καὶ τὸ ἐβύθισεν, ὑπῆρξεν εὐτυχής, διότι ὠφελήθη κατὰ δύο τρόπους. Διότι ὁ πλοίαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πλοίου, καθὼς τὴν εἶδε νὰ ἐπιπίπτῃ ἐναντίον βαρβαρικοῦ πλοίου, ἐνόμισεν, ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦ εἶναι ἐλληνικὸν ἢ ἡυτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ βοηθεῖ τοὺς Ἑλληνας· δι' αὐτὸ ἤλλαξε διεύθυνσιν καὶ ἐστράφη ἐναντίον ἄλλων.

88. Αὐτὸ τὴν ὠφέλησεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι διέφυγε καὶ δὲν ἀπωλέσθη, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνέβη, ὥστε, ἐνῷ διέπραξε κακόν, νὰ ἐκτιμηθῇ δι' αὐτὸ τὰ μέγιστα ἀπὸ τὸν Ξέρξην. Λέγεται δηλ. ὅτι ὁ βασιλεὺς παρακολουθῶν εἶδε τὸ πλοῖον της νὰ βυθίζῃ ἄλλο πλοῖον, κάποιος δὲ ἀπὸ τοὺς παρόντας τοῦ εἶπε· «Δέσποτα, βλέπεις τὴν Ἀρτεμισίαν πόσον καλῶς ἀγωνίζεται καὶ ἐβύθισεν ἐχθρικὸν πλοῖον ;» Ὁ βασιλεὺς ἡρώτησεν, ἂν πράγματι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι τῆς Ἀρτεμισίας· ἐκεῖνοι τοῦ εἶπον, ὅτι ἀνεγνώρισαν μετὰ βεβαιότητος τὸ ἔμβλημα τοῦ πλοίου της. Ὁ Ξέρξης λέγεται, ὅτι ἀπήντησεν εἰς αὐτά· «Οἱ ἄνδρες μου ἔχουν γίνει γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες» ⁽²⁾

89. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς Ἀριαβίγνης, υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀπὸ τοὺς Μήδους καὶ ἀπὸ

(1) Βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ.

(2) «Οἱ μὲν ἄνδρες γεγονάσι μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες».

τοὺς ἄλλους συμμάχους. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐφονεύθησαν ὀλίγοι. Διότι, ἐπεὶ ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα κατεστρέφοντο, οἱ ἴδιοι ὅμως δὲν ἐφονεύοντο ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἐφθάνον κολυμβῶντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ὅμως οἱ περισσότεροι ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν, διότι δὲν ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν. Ὅταν δὲ τὰ πλοῖα τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν βαρβάρων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τότε ἐπηκολούθησε καταστροφὴ τῶν περισσοτέρων. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραταχθῆ ὀπισθέν των προσπαθοῦντες νὰ προχωρήσουν μὲ τὰ πλοῖά των, διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι κάτι σπουδαῖον κάμνουν καὶ αὐτοί, προσέκρουον εἰς τὰ ἰδικὰ των, πού εἶχον τραπῇ ἤδη εἰς φυγὴν.

90. Ὁ δὲ Ξέρξης, διὰ νὰ παρακολουθῇ τοὺς ἰδικούς του καὶ τὰ ἔργα των, ἐκάθητο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὅρους, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος καὶ ὀνομάζεται Αἰγάλεως, ἐξήτει δὲ καὶ ἐμάνθανε κάθε φορὰν τὸ ὄνομα παντὸς διακρινομένου καὶ γραμματεῖς πλησίον του ἀνέγραφον τὸ ὄνομα τοῦ τριηράρχου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του καὶ τῆς πατρίδος του.

91. Ἀφοῦ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ βάρβαροι καὶ προσεπάθουν νὰ διαφύγουν πρὸς τὸ Φάληρον, οἱ Αἰγινῆται κατέλαβον θέσιν κατάλληλον εἰς τὸν πορθμὸν καὶ διέπραξαν ἀξιόλογα ἔργα. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλ. εἰς τὸ μέσον τῆς ταραχῆς κατέστρεφον τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν, ὅσα ἀνθίσταντο ἢ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Αἰγινῆται ἐκεῖνα, πού προσεπάθουν, νὰ διαφύγουν. Ὅσα λοιπὸν ἐξέφευγον ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ἤρχοντο καὶ ἐπιπτον εἰς τοὺς Αἰγινήτας.

95. Ὁ δὲ Ἀριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ Ἀθηναῖος, περὶ τοῦ ὁποῖου ὀλίγον προηγουμένως ἔκαμα λόγον ὡς ἀρίστου ἀνθρώπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ἐνῶ ἐπεκράτει ἡ σύγχυσις, ἀφοῦ παρέλαβεν ἄγημα Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραταχθῆ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Σαλαμῖνος, ἀπεβιβάσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ψυτάλειαν, ὅπου οὗτοι κατέκοψαν ὅλους τοὺς Πέρσας, ὅσοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν νησίδα αὐτήν.

97. Ὁ δὲ Ξέρξης, μόλις ἀντελήφθη τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν, ἐπεὶ ἐφοβήθη, μήπως κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἰωνας συμβουλευσῇ τοὺς Ἕλληνας ἢ καὶ οἱ ἴδιοι μόνον των συλλάβουν τὴν ἰδέαν νὰ πλεύσουν

εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ διαλύσουσιν τὰς γεφύρας του, ἀποκλεισθῇ δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κινδυνεύσῃ νὰ ἀπολεσθῇ, ἀπεφάσισε νὰ ἀποχωρήσῃ. Ἐπειδὴ ὅμως ἤθελε νὰ μὴ ἀντιληφθῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μῆτε ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του τὸν σκοπὸν του αὐτόν, προσεπάθει δῆθεν νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν μέχρι Σαλαμῖνος διὰ συνδέσεως Φοινικικῶν φορτηγῶν πλοιαρίων, ἔκαμνε δὲ πολεμικὰς προετοιμασίας, ὥς ἂν ἐπρόκειτο νὰ συνάψῃ ἄλλην ναυμαχίαν. Ὅλοι οἱ ἄλλοι βλέποντες αὐτὰ ἐνόμιζον, ὅτι ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ συνεχίσῃ μὲ κάθε τρόπον τὸν πόλεμον. Δὲν διέφευγεν ὅμως τὴν ἀντίληψιν τοῦ Μαρδονίου, ὅστις ἐγνώριζεν ἄριστα τὴν νοοτροπίαν τοῦ βασιλέως. Συγχρόνως ὁ Ξέρξης ἔστειλεν ἀγγελιαφόρον εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφορὰν.

99. Ὅταν ἡ πρώτη εἰδησις ἔφθασεν εἰς τὰ Σοῦσα, ὅτι δηλ. ὁ Ξέρξης κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, οἱ Πέρσαι κατελήφθησαν ἀπὸ τόσον μεγάλην χαράν, ὥστε ἔστρωσαν ὅλας τὰς ὁδοὺς μὲ μυρσίνας, ἔκαιον θυμιάματα, ἐτέλουν θυσίας καὶ ἐώρταζον. Ὅταν ὅμως κατέφθασεν ἡ δεύτερα εἰδησις, τόσον συνεταράχθησαν, ὥστε ἔσχιζον ὅλοι τὰ ἐνδύματά των, παρεδόθησαν εἰς θρήνους, ἐβόων καὶ κατέκρινον τὸν Μαρδόνιον. Δὲν ἐλυποῦντο δὲ τόσον διὰ τὰ ἀπολεσθέντα πλοῖα, ἀλλ' ἐφοβοῦντο διὰ τὸν ἴδιον τὸν Ξέρξην. Καὶ αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλον τὸν μετέπειτα χρόνον, μέχρις ὅτου ὁ Ξέρξης ἐπανελθὼν διέταξε νὰ παύσουν.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Τὰ μεταξὺ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ
τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν

Μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ στόλου του εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης, καταληφθεὶς ἀπὸ δειλίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ ἴδιος ἐξ Ἑλλάδος, ἄφησεν ὅμως τὸν στρατηγὸν Μαρδόνιον ἐπὶ κεφαλῆς 300.000 ἐπιλέκτον στρατοῦ διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον καὶ καθυποτάξῃ τὴν χώραν. Οὗτος κατὰ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα ἀπεσύρθη καὶ διεχείμασεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ δὲ τὴν ἀνοιξὶν τοῦ ἐπομένου ἔτους 479 π. Χ. ἐβάδισε πρὸς Νότον καὶ ἔχων συμμάχους τοὺς Βοιωτοὺς (1) προσεπάθησε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ τοὺς Ἀθηναίους διὰ προτάσεων λίαν δελεαστικῶν, τὰς ὁποίας ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν ἀσυζητητῇ καὶ ἐξεκένωσαν πανδημεὶ διὰ δευτέραν φορὰν τὰς Ἀθήνας καὶ εἰδοποίησαν τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὁ Μαρδόνιος κατέλαβε τὰς Ἀθήνας πάλιν ἐρήμους καὶ ἔθυσεν εἰς αὐτὰς ἐκ νέου πῦρ. Ἐν τῷ μεταξὺ στρατιὰ 50.000 Λακωνῶν ἐξέρχεται ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς καὶ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου συνενοῦται πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς Πελοποννήσου συμμάχους, ἐν Ἐλευσίνι δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διηλθον ἐκεῖ ἐκ Σαλαμῖνος, καὶ ὅλοι ὁμοῦ βαδίζουν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου εἶχεν ἐπανελθεῖ ὁ Μαρδόνιος μετὰ τὴν δευτέραν νηροπόλησιν τῶν Ἀθηνῶν.

Κατ' ἀρχὰς παρετάχθησαν εἰς τὰς ὑπορεῖας τοῦ Κιθαιρώνος, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλεν ἐναντίον των τὸ ἱππικόν του καὶ ἐπηκολούθησαν

(1) Πλὴν τῶν Θεσπίων καὶ τῶν Πλαταιῶν.

ἀψιμαχίαι, εἰς μίαν δ' ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ βαρβαρικοῦ ἱππικοῦ Μασίστιος. Ἀκολούθως οἱ Ἕλληνες, λαβόντες θάρος κατῆλθον εἰς τὰς Πλαταιάς καὶ κατέλαβον θέσεις ἀπέναντι τῶν βαρβάρων παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν καὶ πλησίον τῆς κρήνης Γαργαφίας, διὰ τὰ ὑδρεύονται ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀνῆλθε τελικῶς εἰς 110.000 ἄνδρας. Ἐξ αὐτῶν 50.000 ἦσαν Λάκωνες καὶ ἐκ τούτων 10.000 ἦσαν βαρέως ὀπλισμένοι, ἐξ αὐτῶν δὲ 5.000 ἦσαν ἐκ Σπάρτης. Οὗτοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα, τὸ δ' ἀριστερὸν κέρας κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι (8.000), μεταξὺ τούτων δὲ ἦσαν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι (52.000). Ἀλλ' οἱ οἰωνοὶ τῶν θνηστῶν καὶ εἰς τὰς δύο παρατάξεις δὲν ἦσαν αἴσιοι διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, ἀνέμενον δὲ οἱ μὲν τοὺς δὲ τὰ ἀρχίσουν τὴν ἐπίθεσιν καὶ αἱ ἡμέραι παρήρχοντο.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π.Χ.)

38. Ἐπειδὴ αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβαινον εἰς τοὺς Πέρσας εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης, συνέρρεον δὲ πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες καὶ ἠϋξάνεν ὁ ἀριθμὸς τῶν, ὁ Τιμαγενίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἑρπυος, Θηβαῖος, συνεβούλευσε τὸν Μαρδόνιον νὰ φυλάξῃ τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, διότι, ἔλεγε, συρρέουν δι' αὐτῶν συνεχῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ Ἕλληνες καὶ θὰ ἡδύνατο νὰ συλλάβῃ πολλοὺς.

39. Εἶχον παρέλθει ὀκτὼ ἡμέραι, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἀντιληφθεὶς, ὅτι ἡ συμβουλὴ τοῦ Τιμαγενίδου ἦτο ὀρθή, ἔστειλε μόλις ἐνύκτωσε τὸ ἱππικὸν του εἰς τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν εἰς τὰς Πλαταιάς. Οἱ Βοιωτοὶ τὰς ὀνομάζουν Τρεῖς Κεφαλάς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Δρυὸς Κεφαλάς. Καὶ δὲν ἐστάλησαν μάτην ἐκεῖ οἱ ἱππεῖς. Διότι συνέλαβον πεντακόσια ὑποζύγια καὶ τοὺς συνοδοὺς τῶν, καθὼς εἰσήρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἔφερον τροφίμα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Πέρσαι ἐφόνευσαν ἀφειδῶς ἀνθρώπους καὶ ὑποζύγια καὶ ὅταν ἐχόρτασαν νὰ φονεύουν, ὠδήγησαν ὅ,τι ὑπελείπετο πρὸς τὸν Μαρδόνιον εἰς τὸ στρατόπεδον.

40. Παρῆλθον ἀκόμη δύο ἡμέραι μετὰ τὸ συμβᾶν αὐτό, χωρὶς οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δὲ νὰ θέλουν νὰ κάμουν ἀρχὴν τῆς μάχης. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρχοντο μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ, ἀλλὰ δὲν διέβαινον τὸν ποταμόν, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὸ ἱππικὸν ὅμως τοῦ Μαρδονίου ἐπετίθετο συνεχῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἠνώχλει. Διότι οἱ Θηβαῖοι, ἐνθέρμοι ὅπαδοι τῶν Περσῶν, διήγειρον μὲ προθυμίαν τὸν πόλεμον καὶ προηγούντο μέχρι τοῦ σημείου τῆς συμπλοκῆς, ἀπ' ἐκεῖ δὲ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι ἀνελάμβανον νὰ συνεχίσουν τὴν μάχην καὶ παρεῖχον λαμπρὰ δείγματα τῆς ἀνδρείας τῶν.

41. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας λοιπὸν δὲν συνέβη τίποτε ἄλλο. Τὴν ἑνδεκάτην ὅμως ἡμέραν, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ εὐρίσκοντο ἀντιμέτωποι εἰς τὰς Πλαταιάς, οἱ Ἕλληνες εἶχον γίνει πολὺ περισσότεροι, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἡσθάνετο ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἀπραξίαν. Τότε συνωμίλησε μὲ τὸν Ἀρτάβαζον τὸν υἱὸν τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν ἐκ μέρους τοῦ Ξέρξου, ὅσον ὀλίγοι ἐκ τῶν Περσῶν, καὶ ἡ γνώμη

του ἦτο «νά ἀναζεύξουν τὸ γρηγορώτερον ὅλον τὸν στρατὸν καὶ νά εἰσέλθουν εἰς τὰ τείχη τῶν Θηβῶν, ὅπου ὑπάρχον ἀφθονα τροφίμα καὶ χόρτος διὰ τὰ ὑποζύγια» Ἀλλ' ὁ Μαρδόνιος δὲν συνεφώνησε καθόλου καὶ εἶπεν ὅτι «ὁ στρατὸς των εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν καὶ πρέπει νά δώσουν μάχην τὸ ταχύτερον, μῆτε νά ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ἐνισχύονται συνεχῶς καὶ γίνονται περισσότεροι».

42. Αὐτὰ εἶπεν ὁ Μαρδόνιος καὶ κανεῖς δὲν ἀντέλεγεν, ἐπεκράτησε δὲ ἡ γνώμη του, ὅτι εἰς αὐτὸν εἶχεν ἀναθέσει ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος καὶ ὄχι εἰς τὸν Ἀρτάβαζον. Ἀφοῦ ἐκάλεσε δὲ τοὺς ἀρχηγούς τῶν ταγμάτων καὶ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων, ποὺ συνεμάχουν μαζί του, διέταξε νά ἐτοιμασθοῦν καὶ νά τακτοποιήσουν τὰ πάντα, διότι τὴν πρωτὰν τῆς ἐπομένης ἡμέρας θὰ ἐγίνετο ἡ μάχη.

44. Ὅταν δὲ ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει καὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἐπεκράτει ἡσυχία εἰς τὰ στρατόπεδα, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκοιμῶντο, τότε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, στρατηγὸς καὶ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἐπλησίασεν ἑφιππος εἰς τοὺς φρουροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτησε νά ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς των. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φρουροὺς ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, μερικοὶ ὅμως ἔτρεξαν πρὸς τοὺς στρατηγούς καὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος ἑφιππος ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Μήδων, ὁ ὅποιος τίποτε ἄλλο δὲν ἀποκαλύπτει, ἀναφέρει ὅμως ὀνομαστικὰ τοὺς στρατηγούς καὶ λέγει, ὅτι θέλει νά ὁμιλήσῃ εἰς αὐτούς».

45. Οἱ στρατηγοί, μόλις ἤκουσαν τοῦτο, μετέβησαν ἀμέσως εἰς τὸ μέρος τῶν φρουρῶν καί, ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι ἀπόρρητα, τὰ ὅποια δὲν πρέπει νά ἀνακοινώσετε εἰς κανένα ἐκτὸς τοῦ Παισανίου, ἐκτὸς ἐὰν θέλετε τὸν ὄλεθρόν σας. Καὶ δὲν θὰ σᾶς ὠμίλουν, ἂν δὲν εἶχον μέγα διαφέρον δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Διότι εἶμαι Ἕλλην ὁ ἴδιος καὶ δὲν θὰ ἤθελον νά ἴδω τὴν Ἑλλάδα νά γίνετα δούλη ἀντὶ νά μείνῃ ἐλευθέρα. Σᾶς λέγω λοιπόν, ὅτι αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβησαν εὐνοϊκαί εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ εἰς τὸν στρατὸν του· εἰ δὲ μή, πρὸ πολλοῦ θὰ εἴχατε κάμει τὴν μάχην. Τώρα ὅμως ἀπεφάσισε νά ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὰς θυσίας καὶ μὲ τὰ ἐξημερώματα θὰ κάμῃ τὴν ἐπίθεσιν. Διότι, καθὼς συμπεραίνω, φοβεῖται, μήπως συγκεντρωθῇτε ἀκόμη περισσότεροι. Δι' αὐτὸ νά ἐτοι-

μάζεσθε. Καὶ ἂν τυγχὼν ἀναβάλλῃ ὁ Μαρδόνιος καὶ δὲν κάμῃ τὴν μάχην, νὰ κάμετε ὑπομονὴν ἀναμένοντες, διότι δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας τοῦ ὑπολείπονται τρόφιμα. Ἐὰν δὲ τὸ τέρμα τοῦ πολέμου αὐτοῦ γίνη, ὅπως τὸ θέλετε, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῇτε καὶ ἐμὲ καὶ νὰ μοῦ ἀποδώσετε τὴν ἐλευθερίαν μου, ἀφοῦ χάριν τῶν Ἑλλήνων διέπραξα τόσον ἐπικίνδυνον πρᾶξιν ἀπὸ προθυμίαν, διότι ἤθελον νὰ σᾶς κάμω γνωστὰς τὰς προθέσεις τοῦ Μαρδονίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσουν οἱ βάρβαροι ἐναντίον σας αἰφνιδίως, χωρὶς νὰ τοὺς περιμένετε. Εἶμαι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὴν θέσιν του.

46. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἦλθον εἰς τὸ δεξιὸν κέρας καὶ εἶπον εἰς τὸν Πausaniān ὅσα ἤκουσαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Πausaniās ἀφοῦ τὰ ἤκουσεν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τοὺς Πέρσας, εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι «ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος γνωρίζετε καλύτερον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Μήδους καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον μάχονται, πρέπει, ἀφοῦ ἀναλάβωμεν τὰ ὄπλα, σῆς μὲν νὰ ἔλθετε εἰς αὐτὸ τὸ κέρας, ἡμεῖς δὲ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ἀριστερόν».

47. Τοῦτο ἤρresen καὶ εἰς τοὺς δύο. Καὶ δι' αὐτὸ μὲ τὰ ἐξημερώματα Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται ἤλλασσον ἀμοιβαίως τὰς θέσεις των. Τὸ ἀντελήφθησαν ὅμως αὐτὸ οἱ Βοιωτοὶ καὶ εἰδοποίησαν τὸν Μαρδόνιον. Ἐκεῖνος μόλις τὸ ἔμαθεν, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἀλλαγὴν καὶ νὰ φέρῃ τοὺς Πέρσας πάλιν ἀπέναντι τῶν Λακεδαιμονίων. "Οταν ὁ Πausaniās εἶδεν, ὅτι τὸ σχέδιόν του ἔγινεν ἀντιληπτόν, ὠδήγησε τοὺς Σπαρτιάτας πάλιν εἰς τὸ δεξιὸν κέρας· ἐπίσης ὁ Μαρδόνιος ὠδήγησε τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀριστερόν.

49. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἵππικόν. Ἀφοῦ ἐπέδραμον δὲ οἱ ἵππεῖς, ἠνώχλουν ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στρατεύμα ῥίπτοντες ἀκόντια καὶ βέλη, διότι ἦσαν ἵπποτοξόται καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς πλησιάσουν. Συνετάρaxαν ἐπίσης τὴν κρήνην Γαργαρίαν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ὑδρεύετο ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν συνέχωσαν. Πλησίον τῆς κρήνης εἶχον παραταχθῇ βεβαίως μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἡ κρήνη εὐρίσκετο εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν διαφόρων τμημάτων, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἦτο πλησιέστερος εἰς αὐτούς. Ὅσακις ὅμως

ἡμποδίζοντο νὰ ὑδρεύωνται ἀπὸ τὸν Ἀσωπὸν, ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην διότι οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ῥίπτοντες βέλη καὶ ἀκόντια τοὺς ἡμποδίζον νὰ λαμβάνουν ὕδωρ ἀπὸ τὸν ποταμὸν.

51. Ἀφοῦ συνεσκέφθησαν δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀπεφάσισαν, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Πέρσαι δὲν ἐπιτεθοῦν, νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν νῆσον, ἥ ὁποία ἀπέχει δέκα στάδια ἀπὸ τὸν Ἀσωπὸν καὶ τὴν κρήνην Γαργαφίαν καὶ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν ἀπὸ τὰς Πλαταιάς. Σχηματίζεται δὲ νῆσος εἰς τὴν ξηρὰν ὡς ἐξῆς. Κατερχόμενος δηλ. ὁ ποταμὸς ἀπὸ τὸν Κιθαιρῶνα εἰς τὴν πεδιάδα σχίζεται εἰς δύο ρεύματα, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ φθάσουν εἰς ἀπόστασιν τριῶν σταδίων μεταξὺ των, ἐνώνονται πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

52.ς Ἀφοῦ ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις αὕτη, ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξ αἰτίας τῶν ἀκαταπαύστων ἐπιθέσεων τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν, ὑπέφερον πολὺ. "Ὅταν παρῆλθεν ὅμως ἡ ἡμέρα, οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ἀπεσύρθησαν, καὶ μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς νυκτός, ὅταν ἦλθεν ἡ συμπεφωνημένη ὥρα διὰ τὴν ἀναχώρησιν, τότε, ἀφοῦ ἀνέλαβον τὰ ὅπλα, ἀπεμακρύνοντο, χωρὶς ὅμως οἱ περισσότεροι νὰ ἔχουν εἰς τὸν νοῦν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξεκίνησαν πλήρεις χαρᾶς, διότι ἔφευγον μακρὰν ἀπὸ τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν, ἔφθασαν εἰς τὸ Ἡραίον. Αὐτὸ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν. "Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἀπέθεσαν τὰ ὅπλα των πρὸ τοῦ ἱεροῦ.

53. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τοῦ Ἡραίου. Ὁ Πausanίας ὅμως, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔβλεπε νὰ ἀναχωροῦν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, παρήγγειλεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀφοῦ ἀναλάβουν τὰ ὅπλα, νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς προπορευομένους, διότι ἐνόμισεν, ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος. Τότε οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἡτοιμάσθησαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν Pausanías, ὁ Ἀμομφάρετος ὅμως, ὁ υἱὸς τοῦ Πολιάδου, διοικητῆς τοῦ λόχου τῶν Πιτανατῶν, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του ἐνώπιον τῶν ξένων (ξένους δὲ ὠνόμαζε τοὺς βαρβάρους), διὰ νὰ μὴ καταισχύνῃ τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε παρευρεθῇ εἰς τὴν προηγηθεῖσαν συζήτησιν, ἐξεπλήττετο δι' αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἔβλεπε νὰ γίνηται. Ὁ Pausanías καὶ ὁ Εὐρυάναξ, ἐθεώρουν φοβερὸν τὸ ὅτι ὁ Ἀμομφάρετος δὲν ὑπήκουεν, ἀλλ' ἀκόμη φοβερότερον ἐθεώ-

ρουν, αφού ήρνεϊτο νά ύπακούσῃ, νά ἐγκαταλείψουν τὸν λόχον τῶν Πι-
τανατῶν, διότι ἐφοβοῦντο ὅτι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον ἐκτελοῦντες, ὅσα
συνεφώνησαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, ὁ Ἀμομφάρετος καὶ ὁ λόχος
του, αφού θά ἔμενον μόνοι, θά ἐξωλοθρεύοντο. Αὐτὰ ἀναλογιζόμενοι
ἐκράτουν εἰς τὴν θέσιν του τὸ Λακωνικὸν στράτευμα καὶ προσεπάθουν
νὰ τὸν πείσουν, ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐπραττε.

56. Ἡ αὐτὴ εὔρε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ φιλονικοῦν περὶ τοῦ
πρακτέου, ὁ δὲ Παυσανίας, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε πα-
ραμεῖνει εἰς τὰς θέσεις του, υπολογίζων ὅτι ὁ Ἀμομφάρετος δὲν θά πα-
ρέμενε μόνος του, ἂν ἀνεχώρουν οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι — ὅπως ἀκριβῶς
καὶ ἐγένεν — ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ὠδήγει ὅλον
τὸ ἄλλο στράτευμα διὰ τῶν ὑψωμάτων. Τὸν ἠκολούθουν οἱ Τεγεᾶται.
Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν. Διότι οἱ Λακεδαι-
μόνιοι ἐκινοῦντο πλησίον τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν ὑπαιρεῶν τοῦ Κιθαι-
ρῶνος, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν· οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως
ἐτράπησαν κάτω πρὸς τὴν πεδιάδα.

57. Ὁ Ἀμομφάρετος κατ' ἀρχὰς νομίζων, ὅτι ὁ Παυσανίας δὲν
θά ἐτόλμα νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἐπέμενε νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ μὴν ἀφή-
σουν τὰς θέσεις των. Ὅταν ὁμως ὁ Παυσανίας καὶ τὸ ὑπόλοιπον στρά-
τευμα ἀνεχώρησαν, ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸν ἐγκαταλείπουν πράγματι, χω-
ρὶς νὰ ὑποκρίνονται, διέταξε τὸν λόχον του νὰ ἀναλάβουν τὰ ὅπλα καὶ
τὸν ὠδήγει βραδέως ἐπὶ τὰ βήματα τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν.

58. Ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἔμαθεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεσύρθησαν
κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς καὶ εἶδε τὸν τόπον ἔρημον... (59)...
διέβη τὸν Ἀσωπὸν καὶ ὠδήγει τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ἔχνη
τῶν Ἑλλήνων, νομίζων ὅτι τρέπονται πράγματι εἰς φυγὴν. Κατηυθύ-
νετο δὲ ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Τεγεατῶν μόνον, ἐπειδὴ
ἐξ αἰτίας τῶν ὑψωμάτων δὲν ἔβλεπε τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι ἠκολού-
θουν τὴν πεδιάδα. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν βαρβαρικῶν τμημάτων, βλέ-
ποντες τοὺς Πέρσας νὰ ρίπτονται εἰς καταδιώξιν τῶν Ἑλλήνων, ὑψω-
σαν καὶ αὐτοὶ τὰς σημαίας ⁽¹⁾ των καὶ ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν ὁ καθεὶς
ὅσον ἡδύνατο γρηγορώτερον, χωρὶς τάξιν καὶ χωρὶς νὰ διατηροῦν τὰς

1) Ἐν τῇ ἐνωρίᾳ τοῦ συμβόλου τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης

γραμμάς των. Ἐπέρχοντο λοιπὸν μὲ βοήν ὡς ὀρδή, διὰ νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς Ἑλλήνας.

60. Ὁ δὲ Πausanias, ἐπειδὴ ἐπιέζετο, ἀπὸ τὸ ἵππικὸν τῶν Περσῶν, ἔστειλεν ἵππεά πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ ὁποῖος εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐνῷ πρόκειται μέγιστος ἀγὼν, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος, ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπροδόθημεν τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἀπὸ τοὺς συμμάχους μας, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον καὶ μᾶς ἄφησαν. Εἶναι φανερὸν πλέον, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἀπὸ τὴν ὥρᾴ, νὰ ἀμυνθῶμεν δηλ. ὅσον δυνάμεθα καλῦτερον βοηθούμενοι ἀμοιβαίως. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἵππικὸν τῶν βαρβάρων εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἐπιτεθῇ ἐναντίον σας, θὰ ἔπρεπε νὰ ἡμεῖς καὶ ὅσοι εἶναι μαζί μας χωρὶς νὰ προδίδουν τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Τεγεᾶται, νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειάν σας. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ τὸ ἵππικὸν τῶν βαρβάρων ἐπέπεσε ὁλόκληρον ἐναντίον μας, εἶναι ὀρθὸν σεῖς νὰ ἔλθετε νὰ βοηθήσετε τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν πιέζεται. Ἐὰν ὅμως ἔχη συμβῇ τίποτε, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐμποδίζει νὰ ἔλθετε οἱ ἴδιοι, τοῦλάχιστον κάμετέ μας τὴν χάριν νὰ μᾶς ἀποστείλετε τοὺς τοξότας σας. Διότι ἐξ ὧν ἔχουν συμβῇ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, ἡξεύρομεν καλῶς, ὅτι εἴσθε προθυμότατοι εἰς ὅλα, ὥστε νὰ εἰσακούσετε καὶ αὐτὴν τὴν παράκλησίν μας».

61. Ἀφοῦ ἤκουσαν αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξεκίνησαν ἀμέσως διὰ νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων, καθ' ὁδὸν ὅμως ἐπετέθησαν ἐναντίον των ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας, οἱ ὁποῖοι συνεμάχουν μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ εἶχον παραταχθῇ ἐξ ἀρχῆς ἀπέναντί των. Δὲν ἠδυνήθησαν λοιπὸν νὰ βοηθήσουν, διότι ἐπιτιθέμενοι ἐκ τῶν νώτων τοὺς ἡμυῖς. Τιοιουτοτρόπως ἀπομονωθέντες πλέον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τοὺς ἐλαφρῶς ὀπλισμένους ἦσαν πεντήκοντα χιλιάδες, καὶ οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τρεῖς χιλιάδες (οὗτοι δὲν ἀπεχωρίζοντο διόλου ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους), ἐτέλουν θυσίας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συγκρουσθῶν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου. Ἀλλ' αἱ θυσίαι δὲν ἦσαν εὐνοϊκαί, ἐφρονέοντο δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ πολὺ περισσότεροι ἐτραυματίζοντο· διότι οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν φράγμα μὲ τὰς ἀσπίδας των, ἔρριπτον ἀφειδῶς βέλη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ τόξα των, οὕτως ὥστε, ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιῖται ἐπιέζοντο, αἱ δὲ θυσίαι δὲν ἠπάσθησαν αἵσιν, ὁ Πausanias, ἀφοῦ ἔστρε-

ψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Ἰπραίον τῶν Πλαταιῶν, ἐπεκαλέσθη τὴν θεὰν καὶ ἰκέτευσε νὰ μὴ διαψευσθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἐλπίδας των.

62. Ἐνῶ ὁ Πausanias ἐπεκαλεῖτο ἀκόμη τὴν θεὰν, οἱ Τεγεᾶται ἐξορμήσαντες πρῶτοι ἀπὸ τὰς θέσεις των ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων· ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμέσως μετὰ τὴν προσευχὴν τοῦ Πausanias αἱ θυαῖαι ἀπέβησαν εὐνοϊκαί. Ἐκινήθησαν λοιπὸν καὶ οὗτοι κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ Πέρσαι ἀφήσαντες τὰ τόξα ἤλθον ἀντιμέτωποι. Μάχη συνήφθη κατ' ἀρχὰς γύρω ἀπὸ τοῦ φράγμα τῶν ἀσπίδων. Ὅταν τοῦτο ἀνετράπη, μάχη κραταιὰ διεξήχθη πλέον παρὰ τὸν ναὸν τῆς Δή-μητρος ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἕως ὅτου ἤλθον εἰς πάλιν σώματος πρὸς σῶμα. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρπαζον τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἔθραυον. Οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν βεβαίως κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ θάρρος καὶ εἰς τὴν ῥώμην τοῦ σώματος· δὲν εἶχον ὅμως ἀμυντικὸν ὅπλισμόν, ἐπίσης δὲν εἶχον τὴν πεῖραν τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν τακτικὴν ἦσαν κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων. Ἐξορμῶντες δὲ πρὸς τὰ πρόσω εἰς ἡ ἀνὰ δέκα ἢ κατ' ὀμάδας περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον μεγάλως ἐπιπτον ἀτάκτως εἰς τὰς γραμμὰς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐφονεύοντο ὑπ' αὐτῶν.

63. Ὁ Μαρδόνιος ὁ ἴδιος ἐμάχετο ἐπάνω ἀπὸ λευκὸν ἵππον, ἔχων γύρω του χιλιούς ἐπιλέκτους Πέρσας, τοὺς καλυτέρους. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἡσκήθη ἡ μεγαλυτέρα πίσις τῶν ἀντιπάλων. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Μαρδόνιος ἔζη, οὗτοι ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι ἐφόνευον πολλοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀλλ' ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἐφονεύθη καὶ τὸ τμῆμα, τὸ ὁποῖον ἦτο περίξ αὐτοῦ καὶ ἦτο τὸ ἰσχυρότερον, ὑπέκυψε, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Πάρα πολὺ τοὺς ἐβλάπεν ὁ ὅπλισμός των, διότι δὲν περιελάμβανεν ἀμυντικὰ ὅπλα. Ἡγωνίζοντο δηλ. πρὸς βαρέως ὀπλισμένους ἄνδρας, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ διαθέτουν ἀμυντικὸν ὅπλισμόν.

64. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μαρδόνιος ἐπλήρωσε μὲ τὸν θάνατόν του τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου, συμφώνως πρὸς τὸν χρησμόν, ὁ ὁποῖος εἶχε δοθῇ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τὴν λαμπροτέραν δὲ νίκη, ἀπὸ ὅλας ὅσας ἡμεῖς ἔχομεν ὑπ' ὄψει μας, ἐκέρδισεν ὁ Πausanias, ὁ υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου, ὁ ὁποῖος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου... Ἀνεφέραμεν προηγουμένως τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων του, ὅταν ἐγίνε λόγος διὰ τὸν Λεωνίδαν· διότι συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς δύο οἱ ἴδιοι.

65. Οἱ Πέρσαι εἰς τὰς Πλαταιάς, ἀφοῦ ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀκαδαμονίους, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὸ στρατόπεδόν των καὶ πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει εἰς μέρος τῆς χώρας τῶν Θηβῶν.

66. Ὁ Ἀρτάβαζος, ὁ υἱὸς τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως νὰ ἀφήσῃ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ τότε μετὰ πολλὰ ἐπιχειρήματα νὰ πείσῃ τὸν Μαρδόνιον νὰ ἀποφύγῃ τὴν μάχην, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Μὴ συμφωνῶν λοιπὸν πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ἔκαμε τὸ ἐξῆς κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης. Προβλέπων τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, ἔθεσεν εἰς τάξιν τὸ σῶμα, τοῦ ὁποίου ἦτο στρατηγὸς (καὶ δὲν ἦτο τοῦτο ἀσήμαντος δύναμις, ἀλλὰ τεσσαράκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν), καὶ ἐβάδιζεν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ὅπου θὰ τὸν ἔβλεπον νὰ σπεύδῃ. Κατόπιν ἐξεκίνησεν ὡς ὁδηγῶν δῆθεν τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τὴν μάχην. Προπορευόμενος ὁμως εἶδε τοὺς Πέρσας νὰ τρέπωνται ἤδη εἰς φυγὴν. Τότε δὲν διέτηρσε πλέον τὴν τάξιν, ἀλλ' ἤρχισε νὰ τρέχῃ φεύγων ὅχι πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος ἢ πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν Φωκίδα, διότι ἤθελε νὰ φθάσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον εἰς τὸν Ἑλλησποντον. Οὗτοι λοιπὸν ἠκολούθησαν αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν.

67. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν μετὰ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως, δὲν ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν· οἱ Θηβαῖοι ὁμως ἠγωνίσθησαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων· καὶ τοῦτο διότι οἱ Θηβαῖοι, ποὺ ἦσαν μετὰ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, εἶχον μεγάλην προθυμίαν καὶ δὲν ἔδειξαν καμμίαν διάθεσιν πρὸς δειλίαν, εἰς τρόπον ὥστε τριακόσιοι ἐξ αὐτῶν, οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρεϊότατοι, ἐφονεύθησαν τότε ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὅταν δὲ ἐνικήθησαν καὶ οὗτοι, ἔφευγον πρὸς τὰς Θήβας, ὅχι βεβαίως πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἔφευγον οἱ Πέρσαι καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὁποῖοι οὕτε ἐπολέμησαν διόλου οὔτε διέπραξαν τίποτε ἀξιόλογον.

68. Τοῦτο, νομίζω, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῶν βαρβάρων ἐξηρτᾶτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀφοῦ, πρὶν συγκρουσθῶν μετὰ τοὺς ἀντιπάλους των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ εἶδον καὶ τοὺς Πέρσας νὰ φεύγουν.

Τοιουτοτρόπως ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πλὴν τοῦ ἱππικοῦ, ἰδίως δὲ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Βοιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐβοήθησε πολὺ τοὺς φεύγον-

τας συμμάχους, διότι εύρίσκετο συνεχῶς πολὺ πλησίον καὶ ἐπροστά-
τευε τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ Ἕλληνες
νικῶντες κατεδίωκον τὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου καὶ ἐφόνευσαν ὅσους ἠδύ-
ναντο.

69. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φονικῆς αὐτῆς καταδιώξεως ἐφθασεν
εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ὅσοι εἶχον προσφύγει εἰς τὸ Ἡραῖον καὶ δὲν
εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν μάχην, ἡ εἰδησις, ὅτι ἡ μάχη ἤδη ἔγινε καὶ
ὅτι ἐνίκων οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Παυσανίαν. Ὅταν ἤκουσαν τὴν εἰδησιν
αὐτὴν, χωρὶς καὶ νὰ συνταχθοῦν, ἄλλοι μὲν μὲ τοὺς Κορινθίους ἐτρά-
πησαν διὰ τῶν ὑπωρειῶν καὶ τῶν ὑψωμάτων πρὸς τὴν ὁδόν, ἡ ὁποία
ὀδηγεῖ κατ' εὐθεΐαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ἄλλοι δὲ μὲ τοὺς Μεγα-
ρεῖς καὶ τοὺς Φλειασίους ἠκολούθησαν τὴν ὁμαλωτέραν ὁδὸν διὰ μέσου
τῆς πεδιάδος. Ἀλλ' ὅταν οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλειάσιοι ἐφθασαν πλη-
σίον τῶν ἐχθρῶν, οἱ ἱππεῖς τῶν Θηβαίων, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ
Ἀσσωπόδωρος, ὁ υἱὸς τοῦ Τιμάνδρου, εἶδον ὅτι σπεύδουν ἐν ἀταξίᾳ καὶ
ἐπιτεθέντες ἐφόνευσαν ἐξακοσίους ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς καταδιώ-
ξαντες ἠνάγκασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Κιθαιῶνα. Οὗτοι λοιπὸν
ἀδόξως ἐχάθησαν.

70. Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ ὁποῖον κατέφυγεν εἰς τὸ
ξύλινον τεῖχος, ἐπρόφθασαν καὶ ἀνῆλθον εἰς τοὺς πύργους, πρὶν κατα-
φθάσουν οἱ Λακεδαιμόνιοι· καὶ ἀφοῦ ἀνῆλθον, ἡσφάλισαν τὸ τεῖχος ὅσον
ἠδύναντο καλύτερον. Ἀλλ' ἡ τειχομαχία κατέστη περισσότερον σκληρά,
ὅταν κατέφθασαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πρὶν φθάσουν οἱ Ἀθηναῖοι οἱ βάρβαροι
ἡμύνοντο καὶ ὑπερεῖχον τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἔμπειροι
εἰς τὴν τειχομαχίαν. Ὅταν ὅμως ἐφθασαν, συνήφθη κραταῖα τειχομα-
χία καὶ διήρκεσε πολὺ. Τέλος διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς των
οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ τὸ ἐκρήμνισαν, οἱ δὲ Ἕλληνες
εἰσώρμησαν εἰς αὐτό. Πρῶτοι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος οἱ Τεγεᾶται, οἱ
ὁποῖοι καὶ διήρπασαν τὴν σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου, καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς
καὶ τὴν φάτνην τῶν ἵππων, ἡ ὁποία ἦτο ὁλόκληρος ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἦτο
ἀξιοθαύμαστος. Τὴν φάτνην αὐτὴν οἱ Τεγεᾶται τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τὸν
ναὸν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, τὰ δὲ ἄλλα λάφυρα τὰ ἔφεραν καὶ τὰ κατέ-
θεσαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ἀφοῦ τὸ τεῖχος των
ἔπεσεν, οἱ βάρβαροι δὲν ἐσχημάτισαν πλέον ἐνιαῖον σῶμα, διὰ νὰ ἀντι-
σταθοῦν, οὔτε ἐφρόντιζε κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ φανῇ ἀνδρεῖος, συνεθλίβον-

το δέ, καθὼς εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ εἶχον συσσωρευθῆ, πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων εἰς στενὸν τόπον. Οἱ Ἕλληνες ἐφόνευον πλεόν ἄνέτως, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τριακοσίων χιλιάδων βαρβαρικοῦ στρατοῦ, ἐκτὸς τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων, αἱ ὁποῖαι ἔφυγον μὲ τὸν Ἀρτάβαζον, οὔτε τρεῖς χιλιάδες δὲν περισώθησαν. Ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων ἐφονεύθησαν ἐνενήκοντα καὶ εἰς Σπαρτιᾶται εἰς τὴν μάχην ταύτην, ἐκ τῶν Τεγεατῶν ἐφονεύθησαν δέκα ἕξ καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων πεντήκοντα δύο.

71. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἡρίστευσε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν καὶ τὸ ἵππικόν τῶν Σακῶν, ὡς ἄτομον δέ, καθὼς λέγεται, ὁ Μαρδόνιος. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲ καὶ οἱ Τεγεᾶται βεβαίως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆρξαν γενναῖοι, ἀλλὰ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ὑπερτέρησαν εἰς τὴν ἀνδρείαν. Τοῦτο δὲ τὸ λέγω ὅχι δι' ἄλλην αἰτίαν (διότι ὅλοι αὐτοὶ ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντί των), ἀλλὰ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἀντιμετώπους των τὸ κραταιότατον μέρος τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ κατενίκησαν. Κατὰ τὴν ἰδικήν μου γνώμην ἀνδρείοτατος πάντων ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστόδημος, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς Θεροπύλας εἶχε περιωθῆ μόνος ἐκ τῶν τριακοσίων καὶ διὰ τοῦτο ἡσθάνετο ἐντροπὴν καὶ ἀνυποληψίαν.

72. Ὁ Καλλικράτης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ὠραιότερος ἀνὴρ ἐξ ὅλων, ὅσοι εἶχον ἔλθει εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅχι μόνον τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐφονεύθη ἔξω τῆς μάχης. Οὗτος, ἐνῶ ὁ Πausanias ἐτέλει θυσίαν, καθήμενος εἰς τὴν τάξιν του ἐτραυματίσθη ἀπὸ βέλος εἰς τὰ πλευρά. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐμάχοντο, μετεκομίσθη ἔξω τῆς μάχης καὶ ἀποθνήσκων εἶπεν εἰς τὸν Ἀρίμνηστον τὸν Πλαταιέα, ὅτι δὲν λυπεῖται, διότι ἀποθνήσκει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ διότι δὲν ἡδυνήθη νὰ χρησιμοποίησῃ τὸν βραχίονά του καὶ νὰ διαπράξῃ κάτι ἀντάξιον πρὸς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν του.

77. Οἱ Μαντινεῖς ἐφθασαν, ἀφοῦ τὰ πάντα εἶχον τελειώσει. Ἀφοῦ διεπίστωσαν δέ, ὅτι ἐφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐθεώρησαν τοῦτο συμφορὰν καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας. Ὅταν ἤκουσαν δέ, ὅτι οἱ Μῆδοι μὲ τὸν Ἀρτάβαζον ἔφευγον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Θεσσαλίας, ἃν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐπέτρεπον τὴν καταδίωξιν τῶν φυγάδων. Ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των, ἐξώρισαν τοὺς στρατηγούς των. Μετὰ τοὺς Μαντινεῖς ἦλθον οἱ Ἡλεῖοι καὶ οὗτοι, ὅπως οἱ Μαντινεῖς, ἐθεώρησαν τὴν καθυστέρησιν των ὡς συμφορὰν καί, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐξώρισαν καὶ αὐτοὶ τοὺς στρατηγούς των.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ.	5-10
1. 'Ο βίος τοῦ 'Ηροδότου,	»	5-7
2. Τὸ ἔργον τοῦ 'Ηροδότου	»	7-8
3. 'Ο 'Ηρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του	»	8-10
 Βιβλ. I. ΚΛΕΙΩ	 »	 11-21
1. 'Ο Κροῖσος,	»	11-12
2. Κροῖσος καὶ Σόλων	»	12-16
3. 'Ονειρον τοῦ Κροῖσου διὰ τὸν υἱόν του	»	16-17
4. 'Η πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροῖσου	»	17-18
5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ 'Αργείων περὶ Θυρέας	»	18-19
6. 'Ο Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται	»	19-21
 Βιβλ. II. ΕΥΤΕΡΠΗ	 »	 22-27
1. Οἱ Πυγμαῖοι	»	22-23
2. Αἱ Πυραμίδες	»	23-26
3. 'Ο Λαβύρινθος	»	26-27
 Βιβλ. III. ΘΑΛΕΙΑ	 »	 28-35
1. Οἱ Αἰθίοπες	»	28-32
2. 'Ο δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους	»	33-35
 Βιβλ. IV. ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ	 »	 36-39
'Η Λιβύη	»	36-39
 Βιβλ. V. ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ	 »	 40-45
'Η Λάβδα	»	40-45
 Βιβλ. VI. ΕΡΑΤΩ	 »	 46-51
'Η ἐν Μαραθῶνι μάχη	»	46-51

Βιβλ. VII. ΠΟΛΥΜΝΙΑ	»	52-65
'Η μάχη τῶν Θερμοπυλῶν	»	54-65
Βιβλ. VIII. ΟΥΡΑΝΙΑ	»	66-78
'Η ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία	»	67-78
Βιβλ. IX. ΚΑΛΛΙΟΠΗ	»	79-90
'Η μάχη τῶν Πλαταιῶν	»	81-90

Σημείωσις. 'Η εἰσαγωγή καὶ ἡ μετάφρασις τῶν βιβλίων VII - IX ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ κ. Γρηγορ. 'Ι. Οἰκονομάκου, ἡ δὲ μετάφρασις τῶν βιβλίων I - VI ὑπὸ τοῦ κ. 'Αγησ. Ε. Περιστεράκι.

'Η ἀπόδοσις τῶν ἐν σελ. 62 ἐπιγραμμάτων κατὰ κ. Παῦλον Ξιφαρᾶν.

Επιμελητής έκδοσεως ΓΕΩΡΓ. ΝΙΚΟΛΟΥΤΣΟΣ ('Απ. Δ.Σ. 6662]22-11-68).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Έκδοσις Γ' 1970 (IV) - Άντίτυπα 100.000 - Σύμβασις 2.012/7-4-70

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ : Ι. ΔΙΚΑΙΟΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΟΚΤΩΡΑΤΟΣ - ΚΟΥΚΙΑΣ

0020556475

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

